

Voruta

Nr. 1 (739) 2012 m. sausio 7 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

3 **Rimantas JOKIMAITIS**

Ivykiai ir žmonės tokie, kokius juos matė Mykolas Riomeris

4 **Vytautas VISOCKAS**

Kaip istorikai naikino Vilniaus okupaciją

7 **Marina ČISTIAKOVA**

Seniausieji Supraslio vienuolyno sinaksarai (XV a. pab. – XVI a. pr.)

Palaimintasis Jurgis Matulaitis ir Lietuva

Kun. Kęstutis ŽEMAITIS, Marijampolė

2012 metais ypatingu būdu prisiminsime dar sovietmečiu popiežiaus Jono Pauliaus II mūsų tautai ir visai Katalikų Bažnyčiai suteiktą džiaugsmą – arkivyskupo Jurgio Matulaičio paskelbimą palaimintuoju. Tokia proga dera dar labiau mums visiems išigilinti į šio didžio mūsų tautiečio asmenybę, permąstyti jo nuveiktus darbus, pagilinti pamaldumą prašant jo užtarimo ir meldžiant Dievą, kad greičiau tas kilnus vyskupas būtų paskelbtas šventuoju.

2011 metais Lietuvos vyskupai paskelbė ateinančius 2012 metus Jurgio Matulaičio metais. Ta proga Lietuvos vyskupų konferencijos sekretoriatas išplatino pranešimą: „2011 m. liepos 17 dieną Lietuvos vyskupai, susirinkę Marijampolėje, Šv. Arkangelo Mykolo Mažosioje Bazilikoje, kurioje ilsisi Pal. Jurgio Matulaičio palaikai, Šv. Mišių auka užbaigė Palaimintajam skirtą maldų aštuondienį ir atlaidus. 2012 metais sukanka 25 metai nuo arkivyskupo Jurgio Matulaičio paskelbimo Palaimintuoju. Rengiantis minėti šią iškilų paskelbimo Palaimintuoju sukaktį ir dėkojant Dievui už suteiktas malones mūsų kraštui ir Visuotinei Bažnyčiai arkivyskupo Jurgio Matulaičio asmenyje, Lietuvos ganytojai nusprendė ir praneša, kad ateinantieji 2012-ieji metai Lietuvoje skelbiami Palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio metais. Ganytojai ragina per šiuos metus giliau pažinti Pal. Jurgio Matulaičio, Vilniaus vyskupo bei Lietuvos Apaštališkojo Vizitatoriaus asmenybę, jo nuveiktus darbus, kuriuose ypatingai atsispindi katalikiškojo socialinio mokyimo sklaida Lietuvoje,

Palaimintasis arkivyskupas Jurgis Matulaitis

atnaujintą marijonų vienuoliją ir įsteigtas Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo Vargdienių seserų bei Jėzaus Eucharistijoje Tarnaičių seserų kongregacijas, rengti piligrimystės žygius prie Palaimintojo kapo Marijampolėje bei vienyti į tautos bendrą maldos sąjūdį prašant Dievo malonės Palaimintajam arkivyskupui Jurgiui Matulaičiui suteikti Šventojo garbę.“

Šia proga verta prisiminti Pal. Jurgio Matulaičio didelius darbus Lietuvai. Tarp tų darbų svarbią vietą užima jo darbas organizuojant Lietuvos bažnytinę provinciją.

Arkivyskupo Jurgio Matulaičio veikla Lietuvoje: bažnytinės provincijos įsteigimas.

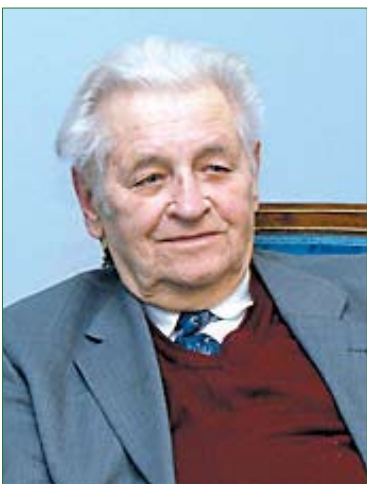
1925 metais Vilniaus vyskupas Jurgis Matulaitis popiežiaus Pijaus XI buvo pakeltas arkivyskupu ir paskirtas apaštališkuoju vizitatoriumi Lietuvoje. Tapęs apaštališkuoju vizitatoriumi, jis ir buvo tas asmuo, kuris galėjo geriausiai suprasti Katalikų Bažnyčios problemas Lietuvoje. Paskirtas į Lietuvą eiti vizitatoriaus pareigas, arkivyskupas Matulaitis čia matė tris aiškiausius užduotis: gerų santykių tarp valstybės ir Bažnyčios atkūrimas, bažnytinės provincijos įsteigimas ir konkordato sudarymas. Didžiausia įtampa tarp Vatikano ir Lietuvos valdžios kilo po to, kai 1925 metais buvo paskelbtas Vatikano ir Lenkijos konkordatas, pagal kurį Vilniaus vyskupija priskirta Lenkijos bažnytinei provincijai. (1925 metais Lenkija pasirašė konkordatą su Apaštala Sostu, o Vilniaus vyskupija buvo priskirta prie Lenkijos vyskupijų. Vilniaus vyskupija gavo arkivyskupijos statusą, taip pat sudaryta Vilniaus bažnytinė provincija su dar dviem vyskupijomis, tai yra Lomžos ir Pinsko.) Tokiomis aplinkybėmis naujam Vatikano pasiuntiniui buvo gana nelengva dirbti. Ir visgi Jurgis Matulaitis ėmėsi Lietuvos vyskupijų klausimo. Tačiau jam reikėjo nugalėti net katalikiškos Lietuvos vyriausybės pasipriešinimą, nes pritarimas provincijos įsteigimui be Vilniaus vyskupijos galėjo pakenkti netgi katalikiškoms partijoms Seime. Arkivyskupas J. Matulaitis pradėjo nuo pačios visuomenės informavimo: pamokslų bei su-

Nukelta į 14 p.

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Atsiminimai apie poetą Justiną Marcinkevičių: jo asmenybės dvilypumas

Akad. prof. habil. dr. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Akad. Zigmas Zinkevičius

Mes susipažinome apie 1950 m., kai Justinas Marcinkevičius įstojo į Vilniaus universitetą studijuoti lituanistikos, o aš, tik ką baigęs tas studijas, buvau paliktas Universitete dėstyti. Jis už mane buvo 5 metais jaunesnis. Skačiau lietuvių dialektologijos, istorinės gramatikos ir kitas kalbines disciplinas. Savo studentus gerai pažinojau.

Studijos universitete tada nė iš tolo nepriminė dabartinių. Svarbiausias studentų rengimo tikslas buvo jų komunistinis auklėjimas ir ištikimybės komunizmui ugdymas. Visa kita, taigi ir mokslas – antraeiliai dalykai. Dėl to visagaliai partorgai ir komsorgai siautėjo be perstojo. Atviruose partijos ir komjaunimo susirinkimuose būdavo koneveikiami dori, mokslo siekiantys dėstytojai ir studentai vien dėl to, kad jų pažiūros neatitiko bolševikų „tikėjimo“. Demagogija liejosi per kraštus. Reikėjo „tikėti“ prievarta diegiamomis, svetimųjų ideologų pristomomis dogmomis, tariamais socializmo dėsningumais, iškreiptu pažangos supratimu. Skelbiami lozungai ir gyvenimo realybė skyrėsi kaip dangus nuo žemės. Abejoti bolševizmo „tiesomis“, juo labiau viešai reikšti savo abejonę, buvo nevalia, privalėjai „tikėti“. Jaunimo idėjinis nuodijimas neturėjo ribų.

J. Marcinkevičius negalėjo nežinoti apie neseniai iš Universiteto išguitus žymiuosius Fakulteto mokslininkus profesorius Igną Jonyną, Leoną Karsaviną, Vosylių Sezemaną ir kitus. Nuolat buvo „linksniuojamos“ Broniaus Dundulio ir kitų dorų mokslininkų humanitarų pavardės. Ir ne vien jų, be to,

Nukelta į 10 p.

Lietuva tarpukario Europos režimų kontekste*

Prof. Bronislovas GENZELIS, Vilnius

Prof. Bronislovas Genzelis

Kiekviena valstybė yra veikiamą aplinkos (tiek vidinės tiek išorinės). Šią hipotezę patvirtina ir Lietuvos istorija. Mūsų krašte vyko vienas po kito sukilimai, tačiau nei vienas nelaimėjo, nepaisant to, kad didvyriškai kautasi, o nepriklausomybė abiem atvejais atgauta tiek 1918 metais, tiek 1990 metais dėl palankiai susiklosčiusių aplinkybių bei sugebėjimo jomis pasinaudoti. Taigi valstybės atkūrimui (ar sukūrimui) reikia trijų dalykų: palankios istorinės situacijos, subrendusio tautinio valstybinio jausmo ir žmonių grupės, pasiruošusios ir gebančios tas idėjas realizuoti. Visa tai vienu ir kitu

metu buvo. Jas realizavus, pasaulio žemėlapyje vėl pasirodė Lietuva.

Aptariant Lietuvos valstybės būvį pirmame nepriklausomybės dešimtmetyje, norėtusi atkreipti dėmesį į politinę situaciją po Pirmojo pasaulinio karo Europoje bei jos įtakmę į Lietuvą ir į politinę-ekonominę padėtį Lietuvoje. Neaptarinėsiu, kas vyko po 1926 metų gruodžio perversmo ir jo pasekmių. Čia jau kita problema. Analizuodami padėtį Lietuvoje po nepriklausomos valstybės sukūrimo, turime matyti, kokias valstybes sukūrė mūsų kaimynai, ir kokie procesai vyko Europoje. Ir kas tie kaimynai?

Iki Pirmojo pasaulinio karo buvome dviejų imperijų apsuptyje (Vokietijos ir Rusijos). 1918 metais netekome savo ilgą amžes kaimynės Rusijos. Mūsų kaimynais tapo Lenkija, Vokietija ir Latvija. Politinė situacija Latvijoje buvo analogiška situacijai Lietuvoje. Nei jie mums, nei mes jiems kokių nors rimtesnių politinių rūpesčių nekėlėme. Neskausmingai buvo sureguliuotos valstybinės sienos. Mąstyta net apie Lietuvos-Latvijos Respublikos įkūrimą (Janis Rainis, Jonas Šliūpas).

Nukelta į 14 p.

Lietuvos bažnyčios istorija

Kunigas dr. Eugenijus Gerulis

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Yra asmenų, kurie savo gyvenimu ir darbais yra praturtinę mokslo, meno, religijos ar kurias kitas sritis. Jų veiklos vaisiais džiaugiasi, naudojasi ne tik savoji tauta, bet ir kiti. Vienas iš jų – žurnalistas, psichologas, sportininkas, visuomenininkas, mastytojas, patriotas, teologijos daktaras, evangelikų reformatų kunigas dr. Eugenijus Gerulis.

Eugenijus Gerulis (Lietuvoje – **Eugenijus Snarskis**) gimė 1922 m. balandžio 28 d. Alytuje, pakrikštytas Kaune. Tėvas Jonas Gerulis (Lietuvoje – Valerijonas Snarskis), gimęs Biržuose 1896 m., o miręs Čikagoje 1960 m., buvo caro laikų karininkas ir Lietuvos kariuomenės savanoris-kūrėjas. Jam likimas lėmė gyventi Lietuvoje, Rusijoje, Vokietijoje, Anglijoje, Kanadoje ir JAV. Motina Stefanija Kvietkauskaitė, gimusi Musninkuose (Ukmergės aps.) 1899 m. Mirė 1971 m. Čikagoje. 1929 m. šeima persikėlė į Biržus. Jo vaikystė ir ankstyvoji jaunystė prabėgo Biržuose, tėvų namuose ant Širvėnos ežero kranto, Radvilų gatvės pabaigoje (namai išliko dabartinėje Pilies g.).

Mokydamasis gimnazijoje aktyviai sportavo, buvo Biržuose įkurto sporto klubo „Vilkas“ krepšinio komandos, kuri buvo viena iš stipriausių Lietuvoje, kapitonas.

1941 m. baigęs Biržų gimnaziją, dirbo amatų ir prekybos mokyklose. 1942 m. Kaune įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakultetą. 1944 m. liepos 7 d. karo audros buvo priverstas pasitraukti iš Lietuvos į Vokietiją. Tiesa, iš Palangos norėjo pasiekti Švediją, bet nepavyko. 1946–1948 m. tęsė medicinos studijas Hamburgo–Pinebergo Pabaltijo universitete. Buvo šio universiteto jungtinės estų, latvių ir lietuvių krepšinio rinktinės kapitonas.

1949 m. persikėlė gyventi į Jungtines Amerikos Valstijas. Čikagoje baigė medicinos kursus, bet pasuko inžinerijon – dirbo Čikagos rotušės inžinerijos techniku. 1950 m. sausio 7 d. susituokė su raseiniške Valerija Misevičiūte, žinoma išeivijos moterų krepšinio ir tinklinio rinktinių dalyve (susižiedavo dar Vokietijoje). 1950 m. gruodį įsteigė JAV lietuvių evangelikų reformatų žurnalą „Mūsų sparnai“ (1951–2003). Per kečius metus buvo šio leidinio redaktoriumi, vėliau iki jo leidimo pabaigos redakcinės komisijos nariu, parašė (ir ne tik jam) daug pamokslų ir straipsnių. Nuo 1952 iki 1984 m. tobulinosi įvairiose mokslo institucijose, siekdamas šviesos ir dvasinių turtų. Dirbdamas studijavo Lojolos universitete Čikagoje žurnalistiką, Čikagos Loopo katedrę – retoriką. Besidomėdamas žmogaus dvasiniu pasauliu studijavo Čikagos Loreda Psichoorientologijos institute psichologiją. E. Gerulis 1978 m. balandžio 15 d. baigė Christian International universitete (San Antonijas, Teksasas ir Finiksas, Arizona) teologijos studijas bakalauro laipsnį, išlaikęs visus egzaminus aukščiausiais pažymiais.

Toliau teologinės pedagogikos žinias gilino Čikagos Moody Bible institute. 1979 m. kovo 20 d. Čikagos Lojolos universitete baigė vienerių metų kursą, apžvelgiantį modernių laikų filosofiją ir teologiją, išlaikydamas 21 egzaminą taip pat aukščiausiais pažymiais.

Lietuvių evangelikų reformatų Sinodo išeivijos sprendimu 1978 m. birželio 25 d. Čikagoje generalinis superintendentas kun. Stasys Neimanas išventino jį į diakonus. 1979 m. birželio 23–24 d. LERB XXXII Sinode Čikagoje kuratorius diakonas E. Gerulis buvo išrinktas į sekretoriatą. Sinodas vienbalsiai nutarė ordinuoti jį į kunigus bei išrinko Kolegijos nariu. Antrą Sinodo dieną jis priėmė priesaiką ir jau minėto S. Neimano buvo išventintas į kunigus. Naujasis kunigas pasakė ordinacijos pamokslą „Dievas ir demonas“, remdamasis Senuoju ir Naujuoju Testamentais.

Per trejus metus parengė 579 puslapių-dviejų tomų – disertaciją „The Essence of Prayer“ („Maldos esmė“) ir 1983 m. Trejybės teologijos seminarijoje (Niuburge, IN) ją apgynė. Seminarijos profesoriaus komisija disertaciją įvertino aukščiausiu žymeniu *Summa Cum Laude* ir įteikė teologijos daktaro diplomą. Ši studija 1985 m. buvo labai teigiamai pristatyta užsienio lietuvių katalikų spaudoje.

Eugenijus Gerulis Čikagoje, apie 1950 m.

Studiją autorius atitinkamai dedikuoja Dievo garbei ir „įkvėpimui, paskatinimui bei džiaugsmui visų, o ypač mūsų brolių ir seserų, pavergtų už Geležinės uždangos“. Malda apibūdinama ne tik kaip prašymas, bet ir ieškojimas, beldimasis, padėka, garbinimas. Malda reikalinga, nes žmonėms reikia Dievo ir Jo malonės. Malda – tai dialogas tarp Dievo ir žmogaus. Viena amerikiečių parapija suorganizavo kelių mėnesių kursų susipažinti su šiuo veikalu. Taip pat keliuose lietuvių ir amerikiečių sekmadieninėse mokyklose dėstoma apie maldą, remiantis minėta kun. E. Gerulio studija.

Kun. dr. E. Gerulis buvo plačiai žinomas tiek JAV evangelikų reformatų, tiek lietuvių bendruomenėje kaip nepailstantis ir sumanus vadovas.

Už nuopelnus Bažnyčiai JAV evangelikų reformatų išrinktas Lietuvių evangelikų reformatų Sinodo kuratoriumi emigracijoje. Sinodo suvažiavimų metu yra ėjęs Sinodo direktoriaus, Sinodo sekretoriaus pareigas.

Kun. dr. Eugenijus Gerulis buvo 1978–1985 m. Čikagos evangelikų reformatų bendruomenės dvasininkas, Lietuvių kautų brolijos evangelikų dvasios vadovas, apdovanotas skautų ordinu. Ilgą laiką ėjo jam Sinodo patikėtas Lietuvių evangelikų reformatų Sinodo kolegijos (JAV) viceprezidento pareigas. Jis buvo vienas iš Lietuvių evangelikų tarybos steigėjų, jos sekretorius. Los Andžele apdovanotas Lietuvių protestantų sąjungos Kristaus kryžiumi (1982 12 12).

E. Gerulis buvo ilgametis Čikagos lietuvių tautinių kapinių prezidentas, rėmė lietuviškas mokyklas, buvo vienas iš K. Donelaičio mokyklos Čikagoje steigėjų ir pirmasis šios mokyklos tėvų komiteto pirmininkas. Daugiau kaip dešimt metų dainavo Čikagos lietuvių operos chore, buvo operos valdybos sekretorius. Bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje, dalyvavo „Amerikos balso“ laidose. Jo straipsniai įvairiomis progomis ne tik teologiniais klausimais, bet ir tapybos, teatro, grožinės literatūros temomis buvo spausdinami ne tik išeivijoje, bet ir Lietuvoje.

1980 m. vasario 13 d., minint Lietuvos nepriklausomybės Vasario 16-tą, Vašingtone, DC, invokacine malda pradėjo JAV Kongreso Atstovų rūmų sesiją.

Aktyvi veikla Floridoje

1985 m. liepos 20 d. E. Gerulis išėjo į pensiją ir persikėlė gyventi į St. Petersburgą Floridoje. Apsigyveno nuosavame namelyje mažoje Boca Ciega salelėje. Mėgo gamtą, ypač paukščius, visą gyvenimą kalė jiems inkilus; patiko meškerioti nuo lieptelio į jūrą. Floridoje iš karto įsijungė į lietuvių kultūrinį ir religinį gyvenimą. Ten 1985 m. spalio 31 d. įsteigė ir globojo pirmąją lietuvių evangelikų (reformatų ir liuteronų) parapiją. Įstojo į vietos lietuvių klubą, dainavo mišriame chore, vėliau perėjo į vyrų oktėtą. Sukūrė tekstus dainoms ir giesmėms. Parašė ir komiškų

Gimnazistas Eugenijus Snarskis su tėvais Biržuose, 1937 m. rudenį

satyrinių kupletų. Su keliais iniciatoriais 1988 m. įsteigė Kultūrinių popiečių būrelį ir kelerius metus jam vadovavo.

Floridoje įvairių lietuviškų organizacijų suvažiavimų proga bei tautinių švenčių metu yra sakęs pamokslus katalikų bažnyčioje; salėse invokacijas yra sukalbėjęs Čikagoje, Toronte, St. Petersburge.

Dar Čikagoje gyvendamas pradėjo reikštis kaip menininkas. Apsigyvenęs Floridoje tapė paveikslus tušu, akrilinais ar aliejiniais dažais. Jo darbais papuoštas ne vienas žurnalo „Mūsų sparnai“ (ir ne tik jo) viršelis. Daile taip susižavėjo, kad 1991–1992 m. studijavo tapybą St. Pete Beach dailės mokykloje „Suntan Art Center“, dalyvavo parodose. Vienas iš žymesnių darbų – popiežiaus Jono Pauliaus II motinos lietuvaitės Emilijos Kačerauskaitės portretas, kurį gavęs dovanų 1993 m. popiežius iš Lietuvos išsiųžė į Vatikaną.

Nuo 1995 m. bendravo su Lietuvos bajorų karališkąja sąjunga Vilniuje ir turėjo savo giminės seną, gražų herbą.

Atstovaudamas išeivijos ir Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčiai, 1995 m. gegužės 13–15 d. dalyvavo Pasaulio Reformatų Sąjungos Amerikos žemyno suvažiavime Nešvilyje (Tenesio valstijoje).

1997 m. išgyveno sunkią širdies operaciją.

Kun. dr. Eugenijus Gerulis nuoširdžiai rūpinosi krikščionių vienybe

Būdamas tolerantiškas įsijungė į krikščionių ekumeninę veiklą. 1966 m. sausio 23 d. steigiamajame pasitarime Geruliu namuose bei iniciatoriaus katalikų kun. Kęstučio Trimako ir evangelikų reformatų kun. Povilo Dilio dalyvavo E. Gerulis su žmona bei dr. Arūnas ir Aušrelė Liulevičiai. Būrelis pasivadino Ekumeniniu lietuvių rateliu, kuriam sėkmingai vadovavo. Kun. K. Trimako žiniomis, tai buvo pirmas toks organizuotas lietuvių krikščionių būrelis ne tik Čikagoje, bet ir Amerikoje, gal ir visame pasaulyje.

1987 m. vasarą, iškilmingai švenčiant Lietuvos krikšto 600 metų jubiliejų Romoje, lietuvių evangelikų reformatų Bažnyčios išeivijoje buvo įgaliotas atstovauti Vatikanė evangelikams (ir liuteronams), du kartus per audijencijas susitiko su popiežiumi Jonu Pauliumi II, įteikė jam sveikinimą bei evangeliko kun. prof. dr. Algirdo Jureno į lietuvių kalbą išverstą Šventąjį Raštą.

Kun. dr. E. Gerulis yra suorganizavęs ekumenines pamaldas Čikagoje ir St. Petersburgė katalikų ir evangelikų bažnyčiose. Vienos iš iškilmingesnių pamaldų buvo 1996 m. sausio 21 d., dalyvaujant katalikų vyskupui P. A. Baltakiui, keliems kunigams, solistams, chorui ir keliems šimtams krikščionių. Jų metu kun. dr. E. Gerulis pasakė pagrindinį pamokslą. Šio pamokslo turinį liepos mėnesi nagrinėjo viena iš Europos radijo stočių.

Biržų sporto klubo „Vilkas“ krepšinio komanda. Iš kairės: Sprindys, Kapačiauskas, Marciukas, Klevickas ir centre jos kapitonas Eugenijus Snarskis, 1944 04 03 (ar 13)

Čikagoje, 1996 m. kovo 17 d., minint Pabaltijo universiteto 50 metų sukaktį, jis pasakė pagrindinį pamokslą Jėzuitų bažnyčioje, o Jaunimo centre sukalbėjo invokacinę maldą atidarant jubiliejais minėjamą.

Daug metų talkino Čikagoje leidžiamo katalikų laikraščio „Draugas“ jaunimo skyriui „Žvaigždutė“ ir kasmet paruošdavo po kelias paskaitas, kurias skaitydavo lietuvių kolonijose. Evangelikų reformatų kunigas buvo giliai įsitikinęs popiežiaus Jono Pauliaus II šventumu. Šis jo įsitikinimas buvo pagrįstas nepaprasta asmeniška patirtimi, kurią aprašė laiškuose Vatikano radijui. Nuoširdžiai dėkodamas Dievui už popiežiaus Jono Pauliaus II užtarimu 2007 m. išgyventą greitą pagijimą ir sveikatos malonę, kun. dr. E. Gerulis pabrėžė: „Būsiu laimingas, jei prisidėsiu prie jo paskelbimo ŠVENTUOJU!“.

Ryšiai su gimtine

Kun. dr. Eugenijus Gerulis nuoširdžiai domėjosi Lietuvos evangelikų reformatų bažnytiniu gyvenimu. Palaikė ryšį su Lietuvos evangelikų reformatų kunigais, juos rėmė ir broliškai dalinosi savo patirtimi su jaunesniąja kunigų karta Lietuvoje. 1993 m. Biržų pilyje skaitė paskaitą, Vilniuje ir Biržuose reformatų bažnyčiose laikė pamaldas. Aplankė ir Kauno evangelikų reformatų pamaldas. Savo piniginėmis aukomis rėmė Biržų evangelikų reformatų bažnyčios vargonų ir pačios bažnyčios remonto darbus, parapijos jaunimo veiklą. 1998 m. birželio pabaigoje į Lietuvą išsiuntė 10 dėžių su istorinio ir teologinio turinio knygomis lietuvių, anglų, lenkų ir rusų kalbomis. Lankydamasis Lietuvoje 2003 m. liepos 20 d. kun. dr. E. Gerulis pamokslavo Biržų evangelikų reformatų bažnyčioje, skaitė paskaitą Radvilų pilyje. Lankėsi ir laikė pamaldas Vilniaus ir Kauno evangelikų reformatų bažnyčiose.

Rūpinosi savo jaunystės mokykla – Biržų gimnazija. Tikslinė pinigine auka parėmė ją 2006 m. sportiniam inventoriui įsigyti.

E. Gerulis džiaugėsi gražia šeima, savo žmoną Valeriją laikė Dievo dovana, su ja susilaukė dukters Laimos ir dviejų sūnų: Rimo ir Andriaus. Sūnus Andrius, grodamas klarnetu, amerikiečių konkursuose yra laimėjęs vieną aukso ir du sidabro medalius. Labai liūdėjo ir sielojosi Valerijai 2001 m. iškeliavus Anapilin.

2009 m. gruodžio 28 d. Napervilyje, nustojo plakti tauri kunigo dr. Eugenijaus Gerulio širdis, o kūnas 31 d. atgulė amžinojo poilsio Čikagos lietuvių tautinėse kapinėse. Giliame liūdesyje liko: sūnus Rimas Gerulis su žmona Rita, dukra Laima Puzzo su vyru Edwardu ir sūnus Andrius Gerulis su drauge Louise Balachowicz, vaikaičiai Christina bei Danielis Puzzo.

Nuotraukos iš žurnalo „Lietuvių dienos“, 1987 m. lapkritis

Ivykiai ir žmonės tokie, kokius juos matė Mykolas Riomeris

Rimantas JOKIMAITIS, Vilnius

Lietuvoje gerai žinomas Mykolo Riomerio (Römer) vardas. Tiesa, sovietmečiu jo pavardė kažkodėl buvo rašoma Rēmeris (žr. Lietuviškoji tarybinė enciklopedija ir kt.), o dabar dažnai – Romeris. Šiame tekste Römerį vadinsime Riomeriu, nes vokiška „ö“ lietuviškai skamba „io“. Išgirdęs sakant Riomeris, Mykolas Römeris suprastu, kad kalbame apie jį, o dėl Rēmerio ar dėl Rome-rio, tai dar neaišku.

Gimė Mykolas Riomeris 1880 m. Bagdonišio dvare (netoli Rokiškio) aristokratų šeimoje. „Dienoraštyje“ 1919 06 05 rašė: „Esu lenkų kultūros žmogus ir priklausau visiškai sulenkintai ir aristokratiškai šeimai“. Buvo lenkų kultūros žmogus (ar lenkas; mūsų laikais tai dažnai traktuojama kaip tapatūs dalykai), tačiau save tapatino su Lietuva. Buvo nusiteikęs dėl tos Lietuvos daug ką aukoti.

Tėvas, kurį Riomeris dienoraštyje vadina Papa, mokėjo lietuviškai, bet atskiros nuo Lenkijos Lietuvos idėjos nesuprato ir nenorėjo suprasti. Papa buvo kategoriškai priešiškas, jo laiško žodžiais tariant, „kvailiems lietuviams, mūsų atviriems nedraugams“. Tai gilino tėvo ir sūnaus nesusikalbėjimą. Tėvas net grasino dėl sūnaus laikysenos lietuvių atžvilgiu atimti palikimo teisę, vertė rinktis. Sūnaus neišgąsdino. „Atsakymo iš manęs Papa nesulauks“, – nukerta dienoraštyje (1918 08 06).

Mykolui Riomeriui net ir mūsų laikais būtų galima pavydėti puikios išsilavinimo. Jis baigė Peterburgo imperatoriškąją teisės mokyklą. Vėliau teisininko išsilavinimą papildė Krokuvos Jogailos universiteto Filosofijos fakulteto Istorijos skyriuje ir Paryžiaus politinių mokslų mokykloje.

Po studijų Vilniuje advokatavo, daug rašė aktualiausiais Lietuvos visuomenės gyvenimo klausimais. 1907 m. lenkų kalba išleido iki šiol aukštai vertinamą veikalą „Lietuva. Tautinio atgimimo studija“.

Labiausiai mums M. Riomeris žinomas iš tarpukario Lietuvos laikų, kuomet užėmė aukštas pareigas įvairaus lygio teismuose, atstovavo Lietuvai tarptautiniuose teisiniuose procesuose, buvo VDU profesorius, ilgametis rektorius, Valstybės tarybos narys, ėjo kitas garbingas pareigas. Trumpai tariant, Mykolas Riomeris buvo tikriausias to meto Lietuvos elito atstovas, asmeniškai pažinojęs daugybę Lietuvos politikų, mokslininkų, kultūros, Bažnyčios žmonių. Ir ne tik. Dar iš ankstesnių laikų buvo pažįstamas su daugybe Lenkijos politikos veikėjų, Lenkijos Seimo nariais, įvairaus rango teisėjais ir kitais.

Kurį laiką M. Riomeris kovojo J. Pilsudskio vadovaujamuose legionuose. Vėliau ėjo teisėjo pareigas apygardose ir apskrities teismuose Kolne² ir Lomžoje. 1919 m. Lom-

Mykolas Riomeris. Vilnius, A. Strausso fotoateljė, 1909 m.

Nuotrauka iš M. Riomerio „Dienoraščio“

žoje vadovavo rinkimų į Lenkijos Seimą apygardos komisijai.

Lenkijoje turėjo puikias karjeros galimybes. Kaip geras Lietuvos reikalų žinovas, turintis autoritetą Lietuvoje ir daug ryšių Lenkijos politiniuose sluoksniuose, galėjo tapti Lenkijos kariuomenės užimto Vilniaus komisarų ar gauti kokį kitą reikšmingą postą. Tačiau vilionių atsisakė dėl savo „brangios Lietuvos“. Lietuva jam buvo ne šiaip Lietuva, o „mūsų brangi“ (kartais – „mūsų mylima“) Lietuva.

Išskirtiniai jausmai tėvynei pasireiškia netikėčiausiose vietose. 1918 07 27 teisėjas Riomeris turėjo reikalų su istorinės Lietuvos paribio gyventojais. „Nors visi kalbėjo lenkiškai ir vadino save lenkais, tačiau ta kalba buvo visiškai kitokia, kitoks jos fonetinis skambesys negu kad Karalystėje. Tai buvo tas pats mūsų numylėtas lietuviškas akcentas ir iš prigimties mūsų žmonės, nuoširdūs ir sąžiningi, gilūs, o kartu paprasti ir mieli, tokie, kokius aš myliu. Ir jie absoliučiai skirtingi nuo Karalystės gyventojų.“

Kiek vėliau rašė: man visada gyvenimo „centras buvo ir bus Lietuva, nuo jos priklausė gyvenimas ir darbai, prie jos esu fatališkai prisirišęs“ (1919 08 01).

Nėeilinis buvo žmogus įvairiomis pras-
mėmis. Kiekvieną mielą dieną 34 metus nuo

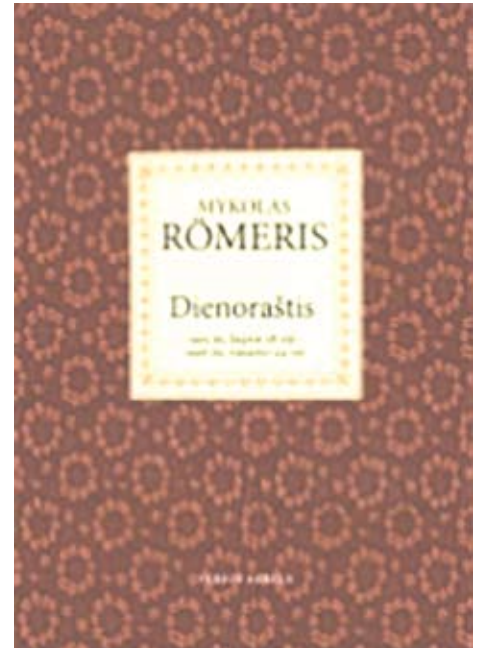

Juozapas Albinas Herbačiauskas
Nuotrauka iš M. Riomerio „Dienoraščio“

1911 iki 1945 02 19 rašė dienoraštį. Paskutinis įrašas padarytas 3 dienas prieš mirtį. Tik labai retą dieną praleisdavo ko nors neparašęs. Štai toks retas atvejis: „Revoliucijos ir streikų metais reikia ir man bent kartą sustreikuoti dienoraštyje“ (1919 11 25).

Išleisti „Dienoraščio“ tomai rodo, kad publikuojamas ypatingos vertės tekstas. Vargu ar apimtimi ir reikšmingumu analogų šiam dienoraščiui yra kurioje nors kitoje mūsų regiono šalyje. Reikšmingas ne tik eiliniam skaitytojui, šiaip istorija ar tokio pobūdžio lektūra besidominčiam žmogui. Tai ypatingos vertės šaltinis įvairiausiais aspektais laikotarpį tyrinėjantiems istorikams ir ypač – besigilinantiesiems į Lietuvos valstybės kūrimosi 1918-1920 m., jos santykių su Lenkija peripetijas. Riomeris užpildė istorikų sukurtas politinių procesų schemas daugybe spalvų, o kartais tam tikra prasme net ir „polemizuoja“ su praeityje išvelgiančiais ar ieškančiais to, ko nebuvo, ką amžininkai laikė neįmanomu. Štai kalbėdamas apie metų senumo savo dienoraščius 1918 07 15 parašo: „Ieškojau išeities Lietuvos nepriklausomybei per kontaktą su Lenkija, nors žinojau, kad Lenkija šį kontaktą aneksijos būdu realizuoti nori.“ „Norėjau surasti ką nors dirbtina, kas nei lenkiška, nei lietuviška nebūtų.“ „Buvo tai tik puiki fikcija“.

Dienoraščiai pilni labai asmeninių dalykų. Todėl tuos tekstus leido skelbti tik praėjus 25 metams po jo mirties. „Dienoraščiai“ spausdinami gerokai vėliau. Sunku

Mykolas Riomeris. „Dienoraštis: 1915 m. liepos 18-oji–1916 m. vasario 24-oji“.

Sudarytojas ir mokslinis redaktorius Rimantas Miknys. Lenkišką tekstą dešifravo ir paaiškini-
mus parašė Zbigniew Solak. Pratarmės
autorius Rimantas Miknys.

Įvado autorius – Janusz Tadeusz Nowak. Iš
lenkų kalbos vertė Irena Tumelytė. – Vilnius:
Versus aureus, 2009

įsivaizduoti jų pasirodymą sovietmečiu. Kad galėtume juos skaityti, ilgai ir sunkiai dirbo istorikai Lietuvoje ir Lenkijoje, bibliotekininkai, puikūs vertėjai (jis rašė lenkiškai). Didelė padėka Jiems. Buvo verta vargti.

Kalbame apie lietuvišką „Dienoraščio“ leidimą (ir tam reikėtų skirti deramą dėmesį ir lėšų), bet visiškai akivaizdu, kad juos būtina išleisti Lietuvoje ir lenkų kalba (jei nebus leidžiami Lenkijoje), tik didesniu tiražu. Tai svarbu mums Lietuvoje ir lenkams abiejose sienos pusėse.

1 Šiame tekste cituodami „Dienoraštį“ nurodysime įrašo datą, o ne knygą ir jos puslapį. Pateikti datą šiuo atveju yra prasminga, nes dažnai ji padeda geriau suprasti įrašo istorinį kontekstą.

2 Miestelis Šiaurės rytų Lenkijoje, netoli Lomžos, apie 150 km nuo dab. Lietuvos sienos.

Šaltinis: „Literatūra ir menas“, Nr. 40 (3352), 2011 11 04, 2011 11 11 Nr. 41 (3353)

Tęsinys kitame numeryje

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai. 2012 m. sausis

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

2012 m. sausis

1537 01 03 pasirodė „Šmalkadeno nuostatai“, viena iš pagrindinių liuteroniško tikėjimo išpažinimo knygų, kurioje Martynas Liuteris apibendrino reformacijos mokymą.

1687 01 03 Torunėje mirė Kristupas Hartknochas, Prūsijos istorikas, mokytojas Kaune, 1665 (ar 1666–1667) m. Vilniaus ev. liuteronų mokyklos rektorius.

Gimė 1644 m. Jablonkoje, netoli Ortelburgo (dab. Lenkija).

1992 01 05 Kaune įkurtas LELB Komunikacijos ir leidybos centras „Kelias“.

1922 01 06 Stonaičiuose (Šilutės aps.) gimė Ernestas, Ernstas (Rimtis) Martynas Kavolis, vyresn. mokytojas, mokyklos vedėjas, vertėjas.

Mirė 1978 04 23 Heidelberge (Vokietija).

1957 01 09 Karagandoje (Kazachstanas) mirė Endrius Borhertas, žymus Klaipėdos krašto visuomenės veikėjas, tremtinys.

Gimė 1891 11 26 Tilžėje.

1907 01 12 Vitėje (dab. Klaipėda) gimė Martynas Gelžinis, visuomenės veikėjas, pedagogas, Maž. Lietuvos tyrėjas.

Mirė 1990 10 14 Farmingdale (JAV).

01 15 – Klaipėdos krašto diena, kurią LR Seimas 2006 07 19 paskelbė atmintina diena.

1772 01 17 Karaliaučiuje mirė Jonas Jokūbas Kvantas, vyskupas, Karaliaučiaus universiteto profesorius, raštijos darbuotojas, oficialaus giesmyno (1732) ir Biblijos (1735 ir 1755) leidimo organizatorius, todėl giesmynas ir Biblija buvo vadinamos jo vardu.

Gimė 1686 03 (ar 09) 27 ten pat.

1992 01 17 Vilniuje įsteigta Lietuvos Biblijos draugija.

1667 01 18 Įsrutyje gimė Jonas Berentas, ev. liuteronų kunigas, vertėjas, parengė naują oficialų giesmyną (1732), redagavo pirmąją Biblijos leidimą (1735).

Mirė 1737 04 14 ten pat.

1992 01 20 pasirašyta spaudai dviejų dalių konvoliutas Lietuvos evangelikų bažnyčios kalendorius 1972–1992 metams (XXIX ir XXX laida).

1902 01 21 Berlyne mirė Ernestas Augustas Vichertas (Wichert), vokiečių teisininkas, rašytojas, dramaturgas, vaizdavęs Mažosios Lietuvos lietuvių gyvenimą.

Gimė 1831 03 11 Įsrutyje.

1897 01 23 Vanaguose gimė Ieva Simonaitytė, prozininkė. Mokėsi savarankiškai, dirbo siuvėja, tarnavo įstaigose Klaipėdoje, nuo 1939 m. gyveno Kaune ir Vilniuje. Parašė romanus „Aukštųjų Šimonių likimas“ (1935), „Pavasarių audroj“ (1938), „Vilius Karalius“ (1939), „Be tėvo“ (1941), „Pasku-

tinė Kūnelio kelionė“ (1971), apysaką „Pikčiurnienė“ (1953), autobiografinę trilogiją „...o buvo taip“ (1960), „Ne ta pastogė“ (1962), „Nebaita knyga“ (1965) ir kt. kūrinius.

Mirė 1978 08 27 Vilniuje.

1912 01 23 Alkiškiuose gimė Edvinas Švageris, 1976 05 30 Alkiškių bažnyčioje išventintas kunigu diakonu Butingės parapijai, 1980 04 13 ten pat – kunigu. Aptarnavo dar ir kitas latviškas liuteronų Žeimelio, Skuodo, Biržų parapijas, Mažeikių bei Šiaulių tikinčiųjų grupes.

Mirė 2001 02 04 Alkiškiuose, palaidotas šalia bažnyčios.

1742 01 28 Nibudžiuose (Gumbinės aps.) gimė Kristijonas Gottfriedas Cipelis, ev. liuteronų kunigas, rinko liuanistinę medžiagą, padėjo Liudvikui Rėzai parengti NT (1816) leidimą.

Mirė 1815 02 11 ten pat.

Parengė Birutė ŽEMAITAITYTĖ

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Kaip istorikai naikino Vilniaus okupaciją

Vytautas VISOCKAS, Vilnius

Spalio 13 d. dalyvavau Vilniaus universiteto Senato salėje įvykusiame pirmame renginyje iš ciklo „Atminties kultūrų dialogas ULB erdvėje“. Gruodžio 15 d. ten pat įvyko penktas renginys: „Vilniaus okupacija“ ir „Rytų kresai“ – dviejų kultūrinių kategorijų reikšmė regiono visuomenėms“. Iš pirmo dialogo žinojau, ko bus siekiama: „<...> neutralizuoti funkcionuojančius nacionalistinius praeities vaizdinius, kurie stipriai įtakoja tarpvalstybinius santykius ir įvairių tautų tarpusavio bendradarbiavimą regione.“ Neutralizuoti – tai neutralizuoti, bet kokiomis priemonėmis? Atvirai kalbant, nebūčiau ėjęs į penktą „dialogą“, nes iš pat pradžių supratau – vyks ne dialogas, o monologas. Kalbėtojai keisis, bet tęs „generalinę liniją“, užsakytą Varšuvoje. Nuėjau todėl, kad norėjau išitikinti, kaip konferencijos organizatoriams pavyks akivaizdžiausiai politines sąvokas – „Vilniaus okupacija“, „Rytų kresai“ – paversti kultūrinėmis sąvokomis, kultūrinėmis kategorijomis. Gal pranešėjai – Lenkijos mokslų akademijos Mokslo ir technikos instituto direktorius ir Varšuvos universiteto profesorius Lešekas Zastovtas, Lietuvos istorijos instituto mokslo darbuotojas dr. Dangiras Mačiulis, Baltarusijos Europos humanitarinio universiteto Vilniuje prof. Aleksandras Smalenčiukas – tokie išmintingi, kad neįtikėtinus dalykus sugeba paversti realybe?

Stebuklas neįvyko. Eidamas į šį renginį, nesitikėjau, kad jame dalyvaus ir istorikas prof. Alfredas Bumblauskas. O jeigu ir dalyvaus, nekreipčiau į jį jokio dėmesio, net neužsiminsiu, nors pirmame mano rašinyje („Visi bijo Bumblausko“) profesorius paminėjimas daug ką sudomino – susilaukia didelio pritarimo. Kai žiūri LTV viktoriną „Lietuvos universitetų žinių lyga – ateities lyderiai“, jis toks žaismingas, demokratiškas, protingas, visai savo vietoje – tikra ne paskutinio ryškumo televizijos žvaigždė. O čia, Senato salėje, galima ir atspalaiduoti: visi savi, viskas suderinta; jeigu ir įjungta viena kita filmavimo kamera – lenkų televizija žino, su kuo turi reikalą, kaip realizuoti sumanymą.

Gal todėl prof. A. Bumblauskas tarsi pateisino pirmojo mano rašinio pavadinimą. O buvo taip. Vienas senyvo amžiaus žmogus (matytas, bet, atleiskite, nežinau jo pavardės, skaitytojai gal iš nuotraukos jį pažins ir man primins) neiškentė ir reagavo į kai kurias lenko prof. Lešekos Zastovto mintis. Tai ką, nutautinimo nebuvo? – retoriškai klausė senyvas žmogus, žymiai senesnis už prof. A. Bumblauską. Ir gavo gražos. Taip rėžė profesorius, kad negausiai susirinkusi publika net ploti pradėjo. Visi kartojimai: polonizacija, lenkų kunigų pastangos sulenkinti lietuvius – grynas prasimanymas, šimto metų senumo, ištrauktas iš kojinės, atsiduodančios naftalinu! Mielas pone, jūs esate absoliutus nacionalistas! Taškas! Kaip kirviu nukirto profesorius. Tarsi didžiausią nusikaltėlį demaskavo, prie gėdos stulpo prikėlė, dideliame negausios publikos pasitenkinimui.

Senyvas ponas tik rankom skėstelėjo, matyt, pajuto, kad publika jį gali suplėšyti ir gabalus, kaip kokį kolorado vabalą. Ne užtarė jo šalia sėdinti dr. Irena Vaišvilaitė. Negalėjo užtarti. O publika pajuto, kad A. Bumblausko asmenyje turi ištikimą ir patikimą užtarėją, todėl įsidrąsino. Kas ką okupavo? – klausė jaunas vyras, sėdėjęs šalia profesorius – kaip galima okupuoti patį save?!

Šią klausimą jau ne kartą esame girdėję, nors jis nėra senas, sugalvotas, į apyvertą paleistas, berods, 2009-aisiais, kai Lenkijos užsienio reikalų ministerija šią „kultūrinę kategoriją“, kaip karštą bulvę, Lietuvai sviedė atgal. Girdėjome ir tai, kad lenkai tada neketino „Kauno Lietuvos“ okupuoti, tik atsiėmė tai, kas jiems priklauso. Taip mano ir tas jaunuolis, sėdėjęs šalia A. Bumblausko, taip pat jam į klausimą atsakęs lenkų prof. L. Zastovtas. Didžioji dalis tarpukario Vilniaus lenkų buvo nacionalistai, sakė profesorius. Nelieskime šitos temos. Bet Lenkija nenorėjo užgrobti visos Lietuvos, nenorėjo nei Pilsudskis, nei kiti politikai tokių tikslų neturėjo.

Aleksandras Smalenčiukas

Turint omeny to meto Vilniaus tautinę sudėtį – kas ką okupavo? – klausė ir L. Zastovtas, aiškiai pritardamas vis plačiau eskaluojamai versijai, su kuria jau ir kai kurie Lietuvos istorikai linkę susitaikyti – nebuvo tada jokios „okupacijos“, tiesiog tai tik „kultūrinė sąvoka“. Tas pritarimas iš Lietuvos pusės tuo tarpu pasireiškia nutylėjimais ir tokiomis gėdingomis „diskusijomis“, kurios neturėtų vykti bent jau Vilniaus universiteto Senato salėje. Tegul kalba Varšuvos ir Vilniaus lenkai, o mes tuo tarpu neprieštarodami pasiklausysime arba kalbėsime ne į temą, kaip, pavyzdžiui, D. Mačiulis. Vienas apie batų, kitas apie ratus.

Žodis „okupacija“ neskamba gražiai. Reikėtų kito žodžio paieškoti. Priklausomybė? Gal dar kokį kitą žodį suraskime, kuris neturėtų tokio stipraus politinio poveikio. Geriau švelnesnius žodžius vartoti, – sakė profesorius iš Lenkijos, kurio šaknys, pasirodo, lietuviškos (Aleksandras Zoštautas kraštietis, „krajovcas“, Vilniuje gyvenęs-taip mums buvo paaiškinta).

Ko jau ko – lietuviškų šaknų Lenkijoje daug: pradedant karaliais, diktatoriais, prezidentais, poetais, baigiant profesoriais, kurie gėdijasi lietuviams padarytų skriaudų, bet neturi drąsos prisipažinti ir atsiprašyti. Juk aiškiau nepasakysi, kaip pasakė lietuviškų šaknų turintis profesorius – reikia kito žodžio. Reikia – ir niekur jūs nesidėsit! Bet būtų žymiai geriau, jeigu jis ne mums patarintų ieškoti tikrovę iškraipiančių žodžių, o lenkams – santykiuose su tauta, tiek daug davusia Lenkijai valstybės vyrų, atsisakyti klastos, melo ir teritorinių pretenzijų.

Taip ir įsivaizduoju, kaip užriamotų profesorius A. Bumblauskas, jeigu pastarieji žodžiai būtų ištarti Senato salėje. Nes prof. L. Zastovtas dar ir taip kalbėjo: „kresų“ idėja tikrai nėra susijusi su revizionistinėmis grėsmėmis. Net nacionalistinės organizacijos rimtai nekalba, kad reikia atimti Lvovą, Vilnių. Žinoma, jie dainuoja, mėgsta įvairias giesmes apie Vilnių, Lvovą, bet jį nebijokit. Manęs niekas negali įtikinti, kad Baltarusijoje gyvena lenkų šovinstai, kurie nori, kad Minskas taptų lenkų miestu. Maždaug taip ramino profesorius. O man artimesnė Vito Asto nuomonė, kurią šiomis dienomis perskačiau internetiniame puslapyje *patriotai.lt*:

„Lenkijoje, kuri iki šiol nepripažįsta Vilniaus krašto okupacijos prieškariu, vieša paslaptis yra tai, kad didelė dalis visuomenės tebesvajoja, kaip priglausti prie motinos Lenkijos „nasze Wilno“, tariai atplėšto Molotovo–Ribentropo paktu, ir nebūtų nieko nuostabaus, kad atsiradus naujam Pilsudskiui, ta visuomenės dalis, kaip prieš 90 metų isteriškai klyktų: maršale, vėsk mus į Vilnių. Beje, ne tik į Vilnių, ir į Baltarusiją, ir į Lvovą.

2011 10 07 „Respublika“ citavo pasipiktinusio A. Lukašenkos žodžius iš jo spaudos konferencijos, kad Lenkijoje „yra didelių veikėjų, kurie karštai trokšta, kad jų šalies siena eitų netoli Minsko“, bet jis nesimušias su lenkais, nes tai slavų tauta.

Na, šiais laikais lenkai nesimuš ir su lietuviais, Europa to neleistų. O ir kam muštis? Gali įvykti taikus demokratiškas vietos gyventojų referendumas autonomijos klausimu. O paskui dar vienas – kokioje valstybėje tie vietiniai norėtų gyventi, prie ko šlietis, prie tėvynės Lietuvos ar prie

D. Mačiulis, L. Zastovtas ir laidos vedėjas

motinos Lenkijos. Arba atsitiktų taip, kad po dvidešimties metų Europoje nebeliktų tvarkdario – Europos Sąjungos, daug ko dar gali atsitikti...

Prieš porą dešimčių metų tai, kas yra šiandien, irgi atrodė neįmanoma.

Todėl užsimerkti prieš grėsmes Lietuvos saugumui būtų trumparegiška ir pražūtinga.

Lietuvai prarasti Vilnią ir Vilnių – tai prarasti viską. Be Vilniaus Lietuva neįmanoma.

Kai kurie prof. A. Bumblausko vadovaujami istorikai ne tik užsimerkia „prieš grėsmes Lietuvos saugumui“: prisidengdami taikdaryi mantijomis, jie tiesiog stumia Lietuvą prieškario situacijon – ir rizikuoja atsidurti istorijos šiukšlyne drauge su žiugždomis, šarmaičiais ir navickais.

„<...> girdėti nuomonių, kad seimūnai, nubalsavę Gegužės 3-iosios „Valdymo įstatymo“ priėmimo dienos paskelbimą „atmintina“, kaip ir jos propagandistai – istorikai globalistai ir lenkintojai, pažeidė ir šiandieninę Lietuvos Respublikos konstituciją ir todėl turėtų būti baudžiami, kaip ir tie, kurie Lietuvos „išsigelbėjimą“ matė „tarybinių tautų šeimoje“, kurie aukštino ir aukština 1940 m. liepos 21 d. ir vėlesnius vadinamojo Lietuvos liaudies seimo nutarimus dėl Lietuvos „įstojimo į TSRS tautų šeimą“, „LTSR konstitucijos“ paskelbimo ir pan. Kitaip sakant, pateisina savarankiško valstybingumo sunaikinimą“ (Algimantas Liekis, dviejuose didžiuliuose tomuose surašęs lenkų skriaudas, padarytas lietuviams „Juodieji Lietuvos istorijos puslapiai“,- kurių neįmanoma nuslėpti nekaltų žodžių paieškomis).

Ypač dabar, kai jau matome, kas dedasi išsvajotoje Europoje, kai ir lietuviai pradeda suprasti, kodėl per dvidešimtmetį tiek daug praradome. Jau diskutuojame ne tik Senato salėje, vis garsesnis balsas tuo, kuriems rūpi lietuvių tautos, lietuvių kalbos, lietuvių kultūros likimas. Gruodžio 17 d. atsikūrusiai Tautininkų sąjungai intelektualai linkėjo sėkmingai gydyti kosmopolitų padarytas žaizdas; išeičių iš aklavietės jie ieško Mokslių Akademijos salėje, prie Vinco Kudirkos paminklo. Yra vilties, kad dar ne viskas prarasta.

„Vilniaus okupacija“ pradeda naują gyvenimą, – sakė D. Mačiulis. – Būtina tokias temas paversti intelektualų diskusijų objektu. Bet juk tai lenkų primesta tema: ne mes, lenkai, okupavome, o jūs. Ir mes jau pradėdame abejoti: o gal tikrai jokios Vilniaus okupacijos nebuvo? Gal Mykolo Biržiškos „Vilniaus Golgota“ – grynas prasimanymas? Ir tikimės, kad tauta tuo patikės? D. Mačiulis sako, esą tarpukario Lietuvos elitas konkrečių vizijų, kaip išspręsti Vilniaus netekties klausimą, neturėjo. O dabartinis elitas, istorikai lenkintojai (Algimanto Liekio pasakymas) – turi? Kaip privalėtų elgtis valdžia, kad neišsipildytų Vito Asto pranašavimai? Patenkinti visus lenkų reikalavimus ar vis dėlto susigrąžinti prarastas pozicijas Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose?

Ar tokie renginiai, kokie vyksta Senato salėje, padeda šalinti „nesantaikos zonas“? Viena vertus, jie silpnina Lietuvos pozicijas, nes nieko, jokių nuolaidų iš lenkų pusės nereikalaujama, ir taip pilamas vanduo ant autonominių malūno rato. Jie puola, o mes traukiamės, pakeliame rankas. Jie jau

mus kaltina: mes okupavome Vilnių. Antra vertus, tokie kosmopolitinės valdžios ir istorikų lenkintojų veiksmai žadina priblėsčius lietuvių tautinius jausmus. Jaunimas jau pradeda suprasti, kad esame vejami iš savo namų ne tik ekonominėmis, bet ir politinėmis priemonėmis, veidmainiškai jas vadindami „kultūrinėmis kategorijomis“. Gruodžio 15 d. Senato salėje dominavo lenkai (Vilnius – mūsų! Kaip galima okupuoti patį save!). Kitą kartą ponai istorikai gal negalės taip lengvai nušvilpti senyvo žmogaus, kalto vien dėl to, kad jis mano, jog „nacionalumas ir nacionalizmas – ne tas pat“. Atmosfera įkaitusi, ir bandymai pakeisti praeitį gali baigtis sprogimu.

Turiu pasakyti, kad prof. L. Zastovtas ilgai kalbėjo apie „kresus“. Nuo seniausių laikų, 12 – 13 amžių. Rėmėsi grožinės literatūros pavyzdžiais, minėjo Mickevičių, Slovackį, Gėtę, Diumą... Sužinojome, kad „kresų“ sąvoką vartojo ne tik lenkai, bet ir prancūzai, vokiečiai, rusai... Kalbos apie „kresus“ kaip prarastą rojų nėra tik Lenkijos atradimas, sakė jis. Kai kas mano, kad „kresų“ tradicijos reikėtų kaip galima greičiau atsisakyti. Tačiau juk lenkams neuždrausi skaityti Slovackio, Mickevičiaus, Valterio Skoto. Ar tikrai „kresų“ tradicija tokia kenksminga? – klausė profesorius.

Jo nuomone, Lenkijos atveju „kresai“ turi ir teigiamų pusių. Atgavus Lenkijai nepriklausomybę, toje šalyje nesusiformavo revizionistinių organizacijų, kurios reikštų teritorines pretenzijas Baltarusijai, Lietuvai. Atsirado labdaros organizacijų, teikiančių paramą, bibliotekų, siunčiančių knygas. Lenkijoje gyvena nemažai lenkų, atvykusių iš Lietuvos, Ukrainos, Baltarusijos. Kartą, gimusi šiuolaikinėje Lenkijoje, domisi buvusiomis Rytų teritorijomis. „Kresų“ legendos, mitai jiems suprantami ir artimi. Kuriami nauji žmogiški santykiai, remiantis senomis tradicijomis. Šią situaciją būtų galima panaudoti valstybinėje politikoje. „Kresai“ gali būti vienas iš argumentų, siekiant išsaugoti etninį savitumą. Lenkų požiūriu, iš „kresų“ visos pusės gali turėti naudos ir bendrą interesą, sakė prof. L. Zastovtas.

Bet juk nieko panašaus nėra. „Kresų“ sąvoka Baltarusijoje ir Lietuvoje suprantama skirtingai nei Lenkijoje, sakė prof. Aleksandras Smalenčiukas. Ir to reikėtų paisyti. Bet nepaisoma. Iš „kresų“ tuo tarpu tik viena pusė turi naudos. Tokia politika sėkmingai mažina Lietuvos įtaką Vilniaus krašte, net pačiame Vilniuje, kaip niekada lietuviškame. Lenkija siekia dominuoti, diktuoti, nurodinti. Dr. D. Masiulis paminėjo kai kuriuos nedraugiškus Lenkijos veiksmus, kišimąsi į nepriklausomos valstybės vidaus reikalus. Prof. L. Zastovtas sakė: negalima įbristi į tą pačią upę, net jeigu ta upė tokia graži, kaip Nemunas.

O juk bandoma. Įžūliai, klatingai, papildant Algimanto Liekio lenkų skriaudų lietuviams knygą. Pavyzdžiui, nieko gero Lietuvai nežada Lenkijos pastangos trukdyti Visagino atominės elektrinės statyboms. Ne veltui Lietuva kreipia žvilgsnį į Skandinaviją. Nenutiesti elektros tiltai, keliai į vakarus per Lenkiją – ar tai ne milžiniškos skriaudos šalies, jėga, prievarta verčiančios ją gerbti ir mylėti? Negalima viduramžių, XIX a. situacijos perkelti į XXI amžių. O juk bandoma. Ne be mūsų pačių pagalbos.

Autoriaus nuotr.

Nuostabūs įspūdžiai

Svetlana SČASTNAJA, Eitminiškės, Vilniaus r.

Mokslo metai Eitminiškių vidurinėje mokykloje prasidėjo pasiruošimu susitikimui su dviem partneriais Turkijoje ir Rumunijoje. Pirmasis 2011/2012 m. (ketvirtasis projekto) susitikimas įvyko spalio pradžioje Turkijos pajūrio mieste Kandira. Į šiltąją Turkiją nuvyko mokytojos: Svetlana Sčastnaja ir Olga Seliatyckaja bei mokiniai: Justyna Semako, Elvinas Paškevičius, Vilius Martinkus, Ernesta Mickutė. Šiame susitikime buvo suplanuota ir aptarta antrųjų projekto metų veikla. Po savaitės, praleistos šiltoje Turkijoje, grįžome pasisėmę įspūdžių, kurie išliks ilgai.

Vos tik grįžome iš kelionės, pasinėrėme į darbus ir pradėjome ruošti kitam susitikimui, nes turėjome nedaug laiko, o darbų buvo nemažai. Mums reikėjo paruošti kalendoriaus eskizą (savo dalį), kuris suteiktų žinių, kaip reikia ir kaip negalima elgtis Lietuvoje bei kitose šalyse. Tarp susitikimų turėjome organizuoti mokykloje etiketo dienas „Rengiamės taisyklingai“. Šis renginys buvo ypač aktualus mūsų mokykloje, nes dažnai mokiniai klysta pasirinkdami aprangą, neretai pamiršta, kaip reikia tinkamai elgtis. Renginys buvo tikrai naudingas ir įdomus ir mokiniams, ir mokytojams.

Mokiniai paruošė pristatymus apie elgesio taisykles visiems gyvenimo atvejams. Dailės (Olga Seliatyckaja) ir anglų kalbos (Rasa Raudienė) mokytojos surengė „Madų šou“, kurio metu mokiniai demonstravo, kaip reikia rengtis ir kaip nederą. Šis renginys labai patiko ne tik mokiniams, bet ir mokyklos bendruomenei.

Lapkričio paskutinį savaitgalį mokytojos Svetlana Sčastnaja, Rasa Raudienė, Stasė Greinienė bei mokiniai: Justyna Sinkevič, Marek Vobalis, Arnold Lepiochin, kupini energijos, anksti ryte, susitiko Vilniaus oro uoste. Mūsų visų laukė ilga kelionė į Rumunijos miestą – Vaslui. Nors tai buvo pirmoji mokinių kelionė lėktuvu, tačiau visi norėjo greičiau nuskristi, nes buvo girdėję, kad tai nuostabus miestas. Visi lūkesčiai išsipildė. Rumunijos gyventojai nuostabūs ir labai draugiški žmonės, jie darė viską, kad svečiai jaustųsi gerai. Penktojo partnerių susitikimo metu buvo suderintos 2012 m. kalendoriaus detalės, aptartos „Bendravimo frazių“ žodyno smulkmenos. „Bendravimo žodynas“ bus parengtas visomis partnerių bei anglų kalbomis. Į šį žodyną bus įtrauktos svarbiausios bendravimo frazės, kurių mums reikia kasdieniniame gyvenime. Žodynas

bus geras pagalbininkas keliaujant. Susitikimo metu kiekviena šalis pristatė savo etiketo dienas „Rengiamės taisyklingai“ bei problemų analizę. Problemos buvo aptartos susitikime Italijoje, gegužės mėnesį.

Laikas praleistas Vaslui apylinkėse pralėkė nepastebimai. Mokiniai susirado daug naujų draugų, su kuriais buvo sunku išsiskirti. Taigi pilni energijos ir nuostabių įspūdžių, grįžome atgal į Lietuvą. Sugrįžus namo, vėl teko pradėti ruošti naujam susitikimui Lenkijoje, kuris įvyks pavasarį. Mūsų

visų laukia nauji darbai.

Šis projektas finansuojamas remiant Europos Komisijai. Pranešimas atspindi tik autoriaus požiūrį, todėl Komisija negali būti laikoma atsakinga už bet kokią jame pateiktą informaciją naudojimą. Comenius paprogramė yra Mokymosi visą gyvenimą programos dalis, o šią programą Lietuvoje administruoja Švietimo mainų paramos fondas.

Autorės nuotr.

Susitikimas Rumunijoje. Jaši miestas

Lietuvos mokyklos

Širdies pavasaris – dovana Kalėdų Kristui

Kalėdinių giesmių dainininkai

Kuo nuostabus pavasaris? Ar kad saulė karštesnė, ar kad vėjas šiltesnis? Ne! Pavasaris nuostabus tuo, kad atšilus prisikelia naujam gyvenimui milijardai naujų lapelių ir žiedų. Išėjini pavasarį į sodą, į lauką ir kasdien pamatai kažką nauja: daugiau negu vakar žalumo, gyvybės, žiedų... Keičiasi

medžiai ir visa turtėja, gražėja... Ne veltui pavasaris taip laukiamas, dainose apdainuojamas. Taip pat augdamas keičiasi žmogus: turtėja dvasiškai, gražėja, tobulėja. To iš mūsų nori ir Kalėdų Kristus.

Dvasiškai prasminga šventė „Pasitinkant Šv. Kalėdas“ kiekvienais metais vyksta Pa-

beržės „Verdenės“ vidurinėje mokykloje. Tikintys mokiniai ir mokytojai susirenka Paberžės Švč. Jėzaus Širdies bažnyčioje, o šiais metais ypatinga šventė, nes ją šventėme parapijos namuose. Mokiniai vaidino, deklamavo, giedojo kalėdines giesmes. Į bendrą meninę kompoziciją įsiliejo prasmingi parapijos klebono Zenono Potiejūno ir Maišiagalos dekanato Juzefo Aškelovičiaus žodžiai apie Advento ir Kristaus gimimo šventės prasmę. Kaip svarbu stovint prie kuklios Šv. Kalėdų nakties prakartėlės pamatyti ištistos gimusio Jėzaus rankelės, kurios tarsi palaimina mūsų tikėjimą ir viltį, meilę tiems, kurie prašosi pagalbos.

Širdies žvilgsniu pažvelkime į liūdnas našlaičių akis! Pasidalinkime su jais gautomis dovanomis. Pamatykite negalinčių judėti troškimą būti tokiais, kaip visi, atsiskirkime į tuos, kuriems ypatingai reikalinga mūsų pagalba. Tegu mūsų širdyse pražysta gailestingumo spindesys. Juk tai priklauso tik nuo mūsų pačių. Ir tik tada giesmės, eilės, gražūs žodžiai išilies gerumo ir gailestingumo upeliais į visą tautą. Mokykimės

padėti nepajėgiems seneliams, mokykimės pasidalinti su gatvės elgeta ar su žmogumi, kurio širdį spaudžia skausmas, tik tuomet pajusime tikras savo tautos Šv. Kalėdas, kai patys būsim šviesos nešėjai! Kiekvienas turime suprasti, kad šv. Kalėdų šventė turi būti mūsų sielos pavasaris, kad jau šiandien atgimusios mūsų širdies žiedai būtų dovana Kalėdų Kristui.

Apie tai šventėje kalbėjo direktorės pavaduotoja ugdymui Regina Stankevičienė ir tikybos mokytoja Ana Boguslavskaja.

Apie tai kalba kasdien ir visi mokytojai savo pamokose. Pasidalijus kalėdaičiais ir šiltais žodžiais, palinkėjus vieni kitiems gerumo, ramybės ir santarvės su pakilia nuotaika palikome gražiuosius parapijos namus, nešdami į šeimas viltį ir tikėjimą.

Vilniaus r. Paberžės „Verdenės“ vidurinės mokyklos muzikos mokytoja metodininkė, sakralinės muzikos choro vadovė
Teresė VINSLOVAITĖ

Ekskursija į Anykščius į edukacinę pamoką „Prie balto Kūčių stalo“

Inesa JANČIORAITĖ-TICHOMIROVA, Turgeliai, Vilniaus r.

*Spragės pastogėje ledinės žvakės,
Bus vėpūtiniai, siaus laukuos žiema,
Ir viskas pildysis, ką motina pasakė,
Ant Kūčių stalo šieną skleisdama.*
(L. Andriekus)

Tokiais žodžiais norėčiau pradėti savo pasakojimą apie nuostabią ekskursiją su Turgelių vidurinės mokyklos mokiniais į Anykščius, kur mūsų laukė tikra lietuviška sena troba, suresta iš rąstų, su ažuoliniais stalais ir moline asla.

Atrodo, viskas visiems žinoma, kad per Kūčias mes ruošiamės dvylika patiekalų, kepame kūčiukus, dalinamės kalėdaičiais ir laukiame išauštant Kalėdų ryto. Iš tikrųjų mes buvome labai nustebinti, kadangi nežinojome, nuo ko pradėdamos ruošti Kūčių stalo, ir ką simbolizuoja kiekvienas patiekalas, esantis per Kūčių vakarienę.

Pirmiausia stalą padengė šieną, kadangi Kūčių naktį apsilanko vėlės, joms turi būti minkšta nutūpti. Dar pribarstė grūdų, kad būtų sotesnis mūsų stalo. Mokiniai padėjo užtiesti baltą staltiesę, nes ant stalo vėliau

buvo dedami visi patiekalai. Žvakė simbolizavo žvaigždę, kuri apšviečia visą pasaulį ir praneša apie kūdikėlio gimimą, o kryžių ant stalo paguldė, nes Kristus dar negimė. Sužinojome, kad kalėdaičiai reiškia pasaulio suvienijimą, o tuščia lėkštutė paliekama atlydusioms vėlėms vakarieniauti arba artimiems žmonėms, kurių jau nėra tarp mūsų.

Kai pagrindiniai simboliai buvo sudėti ant stalo, šeimininkė papasakojo, kokie patiekalai turi puošti mūsų Kūčių stalą. Jų būtinai turi būti dvylika, nes kiekvienas iš jų simbolizuoja dvylika mėnesių.

Daugelis iš mūsų mokinių tikrai nebūtų valge silkės ar spanguolių su medumi, bet sužinoję, kad neparagavus silkės juos gali užpulti utėlės, o nepavalgius spanguolių su medumi visus metus juos lydės ligos. Mokiniai ragavo viską iš eilės. Netgi pupelės su žirniais kabino šaukštais, kad mažiau verkti tektų kitais metais.

Teko išgirsti istoriją ir apie Jėzaus atėjimą į šį pasaulį.

Labiausiai mokinius sužavėjo burtai,

Mokiniai sužino apie kiekvieno patiekalo reikšmę Kūčių vakarą

be kurių neapsieinamas nė vienas Kūčių vakaras.

Du mokiniai į dubenį su vandeniu pylė išlydytą vašką ir stebėjo, kokios figūros susiformuos. Tada figūrą dėjo prie sienos ir nuo žvakių šviesos matėsi, ar gražus žmogelis matosi ar nelabai gražus. Kurio žmogelis buvo gražus, to laukė geras gyvenimas.

Taip pat mokiniai degino suglamžytus

laikraščius, tyrinėdami, kokie metai jų laukia.

Iš ekskursijos mes grįžome pilni įspūdžių ir visi su nekantrumu laukiame švenčių, kad savo namuose galėtume suruošti tikrą lietuvišką Kūčias.

Autorės nuotr.

Lietuvos bažnyčios istorija

Prisiekęs ginti Motiną Bažnyčią ir jos vaikus

Straipsnis skirtas kun. Broniaus Laurinavičiaus tragiškos žūties 30-mečiui

Jovita NIŪNIAVAITĖ-LESIENĖ, Antanas LESYS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 22

Kitą dieną šv. Mišias aukėjo kunigai: K. Gurklys, R. Puidokas, K. Žemėnas, M. Petravičius ir D. Puidokas.

Šv. Mišių pamokslą sakė kun. K. Pukėnas. „Ši diena yra savotiška, – kalbėjo kun. K. Pukėnas, – iš vienos pusės, liūdna – stovi karstas mūsų mylimo draugo, Švenčionėlių ir Adučiškio klebono, iš kitos pusės, – džiugi diena, nes grįžo į savo vietą. Buvo išstremtas ir grįžo. Išgyvename įdomų laikotarpį...“

Pamaldų metu griežė dūdų orkestras.

Po pamaldų kalbėjo dvi moterys, primindamos vėlionio pasiaukojimą dėl Bažnyčios, sielų ir Tėvynės.

Šiose pamaldose dalyvavo apie 20 kunigų. Šventoriuje prie kapo kalbėjo Juozas Jakštas.

Nepažįstamas vaikas padeklamavo eilėraštį patriotine tema.

Pabaigoje susipynė orkestro ir žmonių balsai, griežiant ir giedant: „Marija, Marija“, „Lietuva brangi“, Lietuvos himnų.

Kun. B. Laurinavičius atgulė savo statytos bažnyčios šventoriuje.

Švenčiant kun. B. Laurinavičiaus žūties 20 – metį, 2001 m. lapkričio 24 d. Švenčionėlių bažnyčioje buvo pagerbtas jo atminimas. Gruodžio 1 d. Vilniuje prie koplytstulpio susirinko tie, kurie kun. B. Laurinavičių pažinojo asmeniškai bei žinojo jį buvus kaip Bažnyčios ir žmogaus teisių gynėją. Šv. Rapolo bažnyčioje šv. Mišias aukėjo ir prisiminimais pasidalijo J. E. vysk. Juozas Tunaitis.

Giminių, jaunystės draugų, dvasininkų ir kitų maldininkų mintys apie kun. B. Laurinavičių

„Mano dėdė kun. Bronius Laurinavičius man davė viską, kas brangiausia – tikėjimo, tikros krikščioniškos meilės suvokimą ir troškimą pagal ją gyventi. Ir davė ne žodžiais, o pavyzdžiu, kurį aš regėjau daugel metų“.

Jadvyga Laurinavičiūtė – Pranskienė, Vilnius, 2002 m. gegužė.

„Atostogaudamas kaime, eidavo pas močiutes, prašydavo, kad jos dainuotų, sektų pasakas ir pats stropiai liaudies kūrybą užrašydavo, veždavo į Vilnių“.

Julė Juodzevičienė.

„Iš vaikystės liko nepaprastai šilti prisiminimai apie dėdę kunigą Bronių. Labai laukdavome jo atvažiuojant, nes kiekviena viešnagė tapdavo didžiausia šeimos švente. Vaikus jis nudžiugindavo lauktuvėmis – riešutais, ilgais mėtiniais saldainiais, sausainiais, knygutėmis, sąsiuviniais. <...> Visada linksmas, švytintis, energingas, dėdė maloniai bendraudavo su visais – savais ir svetimais“.

Regina Girdauskienė, Vilnius, 1995 m. spalio.

„Jis labai gailėjosi vargšų. Taip pat labai daug pastangų dėjo Bažnyčios labui. Nors buvo persekiojamas, vis tiek dirbo, nenurimo, kol jį nužudė. Žinia, kad žuvo kunigas Laurinavičius, buvo labai didelis smūgis mūsų šeimai. Visi žmonės jo gailėjo, nes ir jis kiekvieną užjautė, kiekvienam padėdavo nelaimėje. Aplankydavo ligonius“.

Leonarda Augulytė – Blazgienė, Gervėčių parapija, Rimdžiūnų k., 1997 m. liepos 12 d.

„Kunigas buvo aplankęs mūsų mamytės kapą ir rašė, kad labai sužavėjo užrašas ant paminklo: „Nebijok mirties, bijok blogų darbų“.

Birutė Kuckaitė, 1995 m. spalio 16 d.

„Iki šiol mename jo gerus pamokymus ir patarimus. Esame labai dėkingos ir meldžiamės už tyrą kunigo sielą“.

Leokadija Trepšytė, Vilnius, 1997 m. liepos 1 d.

„Dabar, jei jis būtų gyvas, aš būtinai pas jį nuvažiuočiau ir pasakyčiau, kad vyrai atpratinau nuo degtinės, o sūnų išaušinau nerūkantį ir negeriantį.“

Mane labai sukrėtė tragiška kunigo žūtis. Atmintį visam laikui liks šioesio jo paveikslas“.

Regina Mlinkauskaitė - Zaikienė, Vilnius, 1996 m. kovo 6 d.

„Bronius Laurinavičius buvo mano motinos pusbrolis. Vieną 1942 m. žiemos dieną, pakvietė užėiti pas jį, paragino mane ir mano pusbrolių Vladą Laurinavičių, labai gerai baigusį pradinę mokyklą, toliau mokyti ir pažadėjo parengti mus stoti į gimnaziją. <...>

Aš ir mano pusbrolis Vladas Laurinavičius – ne vieninteliai B. Laurinavičiaus mokiniai. Jo parengti gimnazistais tapo Vaclovas Laurinavičius, Stasys Puišis, Romas Laurinavičius, Janė Jadzevičiūtė, Regina Mlinkauskaitė. <...>

Jis visą laiką norėjo, kad iš Gervėčių krašto išeitų į žmones kuo daugiau vaikų ir merginų. Už šį rūpinimąsi gervėtiškiai jam buvo labai dėkingi“

Vladas Jadzevičius, 2000 m.

„Atsiveikimo žodis prie kapo duobės pasiekė visų dalyvių širdis ir protus. Visi buvo sužavėti kun. Broniaus pagarbos ir meilės mūsų mamytei – kankinei, ištvėrusiai nežmonišką piktadarybes pirmojo ir antrojo pasaulinio karo metais“

Izidorius Šimelionis, Vilnius, 2002 m. vasario 27 d.

„1998 m. Gervėčių bažnyčios šventoriuje pasodino du ažuoliukus. Jie skirti mūsų krašto šviesuoliams, žmonių užtarėjams, kovojusiems už tikėjimą ir tėvynę Lietuvą. Tai – vyskupui Julijonui Steponavičiui ir kunigui Broniui Laurinavičiui. Tegul užauga stiprūs, dideli ažuolai, tokie, kaip šitie mūsų kunigai. Kaip dabar mums būtų reikalingi šie garbūs žmonės!“

Marija Janavičiūtė – Mačėnienė, Gėliūnai, 1998 m.

„Mes, keleiviai, buvome uždaryti autobuse. Važiuojame. Kunigas Laurinavičius, pasikrapšęs užantyje, prisėda prie manęs ir slapta įteikia 100 rublių.“

Tai jums pradžia gyvenimo Lietuvoje, – sako.

Ačiū, nereikia, ačiū! – spontaniškai sakau, žinodama, kad meluoju. Kaip čia nereikia? Aišku, reikia, bet mandagumas verčia.

Imk, slėpk ir tylėk! – sako kunigas. Dar kartą įsitikinau, kad šis kunigas yra pašauktas nuskriaustųjų guosti ir remti“.

Kazimieras Umbražiūnas, Vilnius, 1995 m. gegužės 30 d.

„Esu dėkingas kunigui Bronislovui, kad jis atvykęs į Vilnių, paprastai ir mane visuomet ap-

2011 m. Kun. B. Laurinavičiaus stotelė Vilniuje, prie buvusio „Tėvynės“ kino teatro

lankydavo ir labai nuoširdžiai pasipasakodavo apie ateities kovos planus. Buvo atvykęs ir tą paskutinį lemtingą vakarą. Deja, tą dieną aš buvau išvažiuojęs į Panevėžį. Išeidamas jis žadėjo po valandos dar kartą užsukti. Vietoj jo vakare atėjo skaudi žinia: tą vakarą užgeso vienas ryškiausių mano jaunystėje ir gyvenime regėtų švyturių“.

Mons. Kazimieras Vasiliauskas, Vilnius, 1997 m. rugsėjo 6 d.

„Dirbo be poilsio. Daugybę cemento maišų jis pats iš Švenčionėlių geležinkelio stoties suvežė dviračiu prie bažnyčios. Atstumas – koks puskilometris. Ir visada vilkėdamas sutaną“.

Vysk. Juozas Tunaitis, 1998 m. rugpjūčio 10 d.

„Klebonijoje viešėdamas, stebėjau kunigo Broniaus originaliai sukonstruotomis langinėmis: viduje patraukus virvutes, kiekvieną langą iš lauko uždengdavo lentų langinės. Kam tai, net antrame aukšte? Paaiškėjo, kad tai apsauga nuo langų daužymo. Mat šiam parapijiečių mylimam klebonui jau kartą buvo išdaužyti langai. Papasakojo, kad būta ir pasikėsinių nužudyti – jis vos išvengęs mirties. Todėl išgirdęs apie jo mirtį Vilniuje, nė neabejojau, kad tai nužudymas“.

Vysk. Jonas Kauneckas, Telšiai, 1998 m. vasario 20 d.

„Kunigas Bronius buvo sekamas, provokuojamas, šantažuojamas visomis sovietinio represinio aparato priemonėmis, tačiau suimtas ir nuteistas nebuvo, kodėl, sunku atspėti. Sovietinis represinis aparatas pirmiausia griebdavo tuos kunigus, kurie kuo nors pasižymėjo nacių okupacijos metais, o tada kunigas Bronius buvo dar seminaristas. Antra, griebdavo tuos, kurie turėjo kokį nors ryšį su ginkluotu pogrindžiu. Čia irgi nebuvo prateksto, nes ten, kur jis dirbo, pvz. Kalesninkuose, nebuvo ryškios lietuviško pogrindžio veiklos. <...> Jis nebuvo mėgstamas vyriausybės, bet ir nedavė pagrindo areštui. Visa jo veikla turėjo ryškų bažnytinį atspalvį“.

Kun. Vaclovas Aliulis, Vilnius, 1996 m. vasario 11 d.

„Jis labai skubėjo gyventi. Daug dirbo ir mokėjo puikiai derinti darbą su malda. <...>...kun. Bronius dirbo didelėse parapijose, bet gyveno kukliai: baldai paprasti, daug dirbo ir važinėjo, tačiau savo automobilio neturėjo, maitinosi menkai. Jo vienintelis rūpestis buvo Bažnyčios ir tikinčiųjų dvasinė gerovė – tik dėl jų jis gyveno ir dirbo“.

Kun. Kazimieras Žemėnas, Kaltanėnai, 2002 m. balandžio 23 d.

„Galiu drąsiai tvirtinti, kad vėlionis buvo kunigas pagal Dievo mintį. Jis neleido bolševikiniam vilkams įsibrauti į Kristaus avide. Mums ir kitoms kartoms liko gražus kunigo kovotojo, nuoširdžiai mylinčio Dievą ir Tėvynę, pavyzdys“.

2011 m. Kun. B. Laurinavičiui atminti kryžius Vilniuje, prie sankryžos, kur jis žuvo. (Skulptorius prof. A. Kmieliauskas)

Mons. Alfonsas Svarinskas, Vilnius, 2002 m. gegužės 6 d.

„- Viešpatie, kiek jų daug mane sekioja! Bet tegul žino, kad aš jų nebijau, – sakė jis. – Tikiu savo darbo teisingumu. Ir mirties nebijau, nes testamentą jau esu parašęs...“

Kitą dieną sužinojau, kad nuskintas dar vienas tautos Žiedas“.

Angelė Ragaišienė, Vilnius.

„Kitą dieną nuvažiuoju į tą vietą, kur jis žuvo: šaligatvio kraštas buvo nuklotas gėlėmis, gatvėje pabarstyta smėlio...šalia stovinti moteris pasakė: Čia kada nors turėtų būti pastatyta bažnyčia“.

Kun. B. Laurinavičiaus atminimo įamžinimas.

1997 m. sausio 24 d. Vilniuje įsikūrė iniciatyvinė grupė kun. B. Laurinavičiaus atminimui įamžinti.

1998 m. kun. B. Laurinavičiaus tėviškėje, Gervėčių bažnyčios šventoriuje pasodinti du ažuoliukai, kurie skirti iš to krašto kilusiems garbingiems dvasiškiams: arkivyskupui J. Steponavičiui ir kun. B. Laurinavičiui.

Adučiškio bažnyčios šventoriuje, ant buvusios kun. B. Laurinavičiaus kapavietės stovi skulptoriaus prof. A. Kmieliausko sukurtas akmeninis paminklas. Po antkapio guli kun. B. Laurinavičiaus kruvini drabužiai, kuriais jis vilkėjo žūties momentu.

1991 m. birželio 14 d. kun. B. Laurinavičiui atminti Švenčionėlių bažnyčios šventoriuje parapijiečiai pastatė antkapinį paminklą (skulptorius prof. A. Kmieliauskas): „Kristus prieš Pilotą“. Paminkle iškalti šie žodžiai: „Kun. Bronius Laurinavičius 1913 – 1981 m., Švenčionėlių bažnyčios statytojas ir mūsų tautos kankinys, gynęs žmogaus ir tikinčiųjų teises, Helsinkio komiteto narys“. Kitame šone iškalta: „Nebijokite tų, kurie žudo kūną, bet negali nužudyti sielos“

Švenčionėliuose prie įėjimo į jo statytą bažnyčią kun. B. Laurinavičiui pastatytas ažuolinis koplytstulpis. Bažnyčios zakristijoje pakabintas giminių užsakymu nutapytas kun. B. Laurinavičiaus portretas.

1991 m. kreipimesi į Lietuvos Respublikos Aukščiausiąją Tarybą, Kultūros ir švietimo ministeriją, Vilniaus miesto tarybą, pasirašytame „Gervėčių“ klubo pirmininko A. Augulio, „Vilnijos“ draugijos pirmininko K. Garšvos, Rytų Lietuvos reikalų tarybos pirmininko R. Klimo, Lietuvos Helsinkio grupės signataro V. Petkaus ir Vilniaus arkikatedros klebono monsinjoro K. Vasiliausko, prašoma leisti prie Kalvarijų ir Žalgirio gatvių sankryžos pastatyti B. Laurinavičiaus atminimo ženklą.

Vilniaus miesto tarybos prezidiumas nusprendė pritarti šiems prašymams ir rekomendavo miesto valdybos Urbanistikos ir architektūros skyriui iki 1991 m. lapkričio 24 d. paruošti šio paminklo projektą.

Tęsinys kitame numeryje

Vorutos fondas išleido dr. Martyno Purvino knygą *Mažosios Lietuvos etnografiniai kaimai*, Trakai: Voruta, 2011, 352 p., spalvota, iliustruota.

Knygą galite įsigyti Vilniaus centriniame knygyne, Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose, Mažosios Lietuvos muziejuje Klaipėdoje, Šilutės muziejuje ir Vorutos redakcijoje.

buhalterija@voruta.lt

Seniausieji Supraslio vienuolyno sinaksarai (XV a. pab. – XVI a. pr.)

Marina ČISTIAKOVA, Vilnius

Marina Čistiakova

Sinaksaro istorijos ir teksto raidos apžvalga

Sinaksaras – tai verstinis hagiografinis rinkinys, kuriame tekstai išdėstyti kalendorinė tvarka – nuo rugsėjo 1 iki rugpjūčio 31 d. Bizantijos sakralinėje tradicijoje Sinaksaras atlikdavo liturginę funkciją – sinaksariniai (t. y. trumpi) šventųjų gyvenimai buvo skaitomi bažnyčioje rytinių pamaldų metu po šeštos kanono giesmės. Pirmasis šio kūrinio vertimas iš graikų kalbos, vadinamasis slavų Sinaksaras, atsirado ne vėliau kaip XII a. pradžioje, tikriausiai Kijeve. Į verstinį Sinaksarą įėjo šventųjų gyvenimai (dauguma jų kankiniai, nes tipologijos atžvilgiu Sinaksaras kilęs iš kankinių aktų) ir troparionai (trumpos giesmės šventųjų garbei, kurias atlikdavo prieš skaitant jų gyvenimus). Taigi ir graikų originale ir verstiniame bažnytniame slavų Sinaksare dalis tekstų buvo skaitoma, o kita dalis giedama. Sinaksaro vartojimą liturgijos metu reglamentavo Konstantinopolio Šventos Išminties bažnyčios statutas (tipikonas).

Kijevo Rusioje dar iki mongolų-totorių antpuolio susiformavo dvi Sinaksaro redakcijos: trumpoji ir išplėstinė. Abidvi redakcijos buvo papildytos pamokomojo pobūdžio apsakymais ir naujais hagiografiniais tekstais apie slavų šventuosius (kankinius Borisą ir Glebą, Kijevo Olų vienuolyno viršininką Teodosijų, kunigaikštienę Olgą ir kitus). Trumposios Paprastojo sinaksaro redakcijos atsiradimo vieta tiksliai nežinoma; apie išplėstinę redakciją spėjama, kad ji sukurta XII a. 7-ajame dešimtmetyje Turovo kunigaikštijoje.

Išplėstinėje Sinaksaro redakcijoje yra dvigubai daugiau tekstų negu trumpojoje: į trumpąją įeina tik po vieną pamokymą kiekvienai dienai, o išplėstinė papildyta dviem ar trimis naujais pamokymais. Dėl padidėjusios apimtys rytų slavų knyginkai padalino Sinaksarą į dvi dalis: į pirmąją dalį įėjo rugsėjo–vasario mėnesiais minimi šventieji ir tomis dienomis skaitomi pamokymai, o į antrąją dalį – kovui–rugsėjui skirti hagiografiniai ir pamokomieji tekstai. Didaktinė medžiaga papildytas rinkinys tapo paraliturginiu. Viduramžių skaitytojui Sinaksaras buvo savotiška enciklopedija, iš kurios jis susipažindavo su senovės krikščionių literatūros svarbiausių kūrinių ištraukomis (Jono Auksaburnio, Grigaliaus Nazianziečio, Bazilio Didžiojo, Efrema Siriečio pamokymais, tekstais iš išplėstinių šventųjų gyvenimų, pamokymų rinkinių, tokių kaip Smaragdus, Nikono Juodkalniečio pandektai ir kiti). Atlikdamas kasdieninių mokomųjų religinių skaitinių funkciją, rinkinys buvo labai populiarus ir plačiai paplitęs rankraštinėje tradicijoje.

Nuo XIV a. vidurio pietų slavų žemėse įsigalėjus Jeruzalės statutui atsirado Eiliiutojo sinaksaro vertimas¹. Jame hagiografinius tekstus vietoj troparionų lydi trumpi eilėraščiai, kurių autorius yra XI a. Bizantijos poetas Kristoforas Mitilinitis iš Lesbos salos. Taigi nuo XIV a. vidurio rankraštinėje bažnytninėje slavų tradicijoje pradėjo koegzistuoti du Sinaksaro tipai – Paprastasis ir Eiliiutasis. Jeigu Paprastąjį sinaksarą vertė tik vieną kartą, tai Eiliiutojo sinaksaro buvo du vertimai iš graikiškojo originalo–bulgariskasis ir serbiškasis. Rytų slavų žemėse paplito tik vienas iš jų – bulgariskasis; serbiškojo Eiliiutojo sinaksaro nuorašai žinomi tik iš Balkanų pusiasalio ir Atono kalno vienuolynų. Verstiniame Eiliiutajame

sinaksare beveik nebuvo pamokymų, todėl pagal analogiją su Paprastuoju sinaksaru įvairiuose rytų slavų raštijos centruose jis buvo papildytas didaktiniais tekstais, taip susiformavo Novgorodo, Maskvos, Kirilo Belozersko Eiliiutojo sinaksaro redakcijos. Ankstyviausi išlikę nuorašai datuojami trečiuoju XV a. dešimtmečiu. Eiliiutajame sinaksare yra dar daugiau tekstų negu Paprastajame, todėl dažnai jis dalijamas ne į dvi, o į keturias dalis: vieną tomą sudaro trijų mėnesių tekstai.

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės nuorašų tyrimas parodė, kad jie ne visada sutelpa į minėtų Sinaksaro redakcijų rėmus. Seniausioji Supraslio vienuolyno sinaksarų kolekcija puikiai iliustruoja šį teiginį ir patvirtina, kad LDK teritorijoje gyvavo savita Sinaksaro tradicija.

Seniausioji Supraslio vienuolyno rankraščių kolekcija (1500–1532)

Supraslio vienuolynas, įkurtas XV a. pabaigoje Chodkevičių valdose netoli Balstogės miesto Atono ir Kijevo Olų vienuolių, buvo vienas svarbiausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės stačiatikių dvasinės kultūros ir raštijos centrų, turėjęs turtingą rankraščių kolekciją. Pirmąjį vienuolyno turto aprašą 1557 m. sudarė ketvirtas vienuolyno viršininkas Sergijus Kimbaras, kuriame paminėjo ir rankraštinės knygos. Apraše atskirais sąrašais įvardytos knygos, išgytos Supraslio vienuolyną valdant Sergijaus pirmtakams Pafnutijui, Kalistai ir Ionai (1500–1532 m.) ir 1532–1557 m. sukauptos knygos, kai jis pats ėjo vienuolyno viršininko pareigas. Šis preciziškas vienuolyno turto aprašo sudarymo būdas, kuriuo Sergijus Kimbaras norėjo pabrėžti savo indėlį į bibliotekos formavimosi procesą, leidžia atskirti seniausiąją Supraslio bibliotekos dalį, susiformavusią iki 1532 m. Tradiciškai ji vadinama Ionos kolekcija, Sergijaus Kimbaro aprašo duomenimis ją sudaro 129 knygos. Lietuvos tyrėjams prof. Sergejui Temčiniui ir dr. Nadieždai Morozovai pavyko identifikuoti trečdali Ionos kolekcijos knygų². Dauguma jų saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriuje, kai kurios pateko į užsienio bibliotekas: į Minską, Maskvą, Sankt Peterburgą, Varšuvą, Liublianą.

Supraslio vienuolyno sinaksarai Sergijaus Kimbaro apraše

Visi 1557 m. Kimbaro apraše įvardyti sinaksarai apibūdami kaip senosios t.y. Ionos knygų kolekcijos knygos, išgytos iki 1532 m. Kimbaro aprašas mini 7 Sinaksaro knygas: „на весь год четыре прологи, а в каждом по три месяца, а у пятом прологе 6 месяцев, а в шестом и семом – целый год“ (keturi tomai visiems metams, kiekviename po tris mėnesius, o penktame sinaksare pusę metų, o šeštame ir septintame – visi metai)³. Tai reiškia, kad Supraslio vienuolynas turėjo du metinius Sinaksaro komplektus (iš dviejų ir keturių tomų) ir vieną pusmetinį sinaksarą.

Eiliiutojo sinaksaro komplektas (Maskva, Valstybinis istorijos muziejus, A. Uvarovo kolekcija, nr. 56–10, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka, F 19–100, 1496 m.)

Supraslio vienuolyno Eiliiutojo sinaksaro dviejų tomų komplektas identifikuojamas su dviem XV a. pabaigos rankraštiniais kodeksais: rudens–žiemos bažnytninių metų pusmečio tomas saugomas Maskvoje, Valstybiniame istorijos muziejuje, grafo A. Uvarovo kolekcijoje, nr. 56–10. Rankraščių

LMAVB, 1512 m. Sinaksaras F 19-95, l. 1r

pabaigoje tarp kitų vasario 4 dienai skirtų tekstų įterpti keli XVI a. vidurio lapai su vieninteliu mokslinei visuomenei žinomu kankinio Antonijaus iš Supraslio gyvenimu. Tai ir leido spėti, kad šis sinaksaras kilęs iš Supraslio vienuolyno.

Pusmetinio sinaksaro iš Uvarovo kolekcijos tęsinys kovo–rugsėjo mėnesiams saugomas Vilniuje, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje, F 19–100.⁴ Visas Eiliiutojo sinaksaro komplektas buvo perrašytas 1496 m. Belsko vietininko Soltano liepimu, tikriausiai Belske.

Belsko sinaksaro komplektas, vėliau atsiradęs Supraslio vienuolyno bibliotekoje, priklauso ypatingai, tik Kijevo metropolijoje paplitusiai Eiliiutojo sinaksaro atmainai. Šiuo metu žinoma vienuolika jos nuorašų iš įvairių LDK teritorijų. Belsko komplektas yra seniausias, todėl ir pati atmaina buvo pavadinta Belsko redakcija (galima spėti, kad redakcija buvo sukurta kur kas ankščiau, o Belske perrašytas tik vienas iš jos egzempliorių).

Taigi, Supraslio vienuolynas savo bibliotekoje turėjo ypatingą LDK teritorijoje paplitusią Eiliiutojo sinaksaro atmainą, kurios šaltinis yra Tyrnove (Bulgarijoje) atliktas Eiliiutojo sinaksaro vertimas, papildytas pamokymais iš trumposios Paprastojo sinaksaro redakcijos ir kai kuriais naujais hagiografiniais tekstais, tarp kurių verta paminėti Kijevo metropolitų Petro (21.XII) ir Aleksijaus gyvenimus (12.II) ir 14 tekstų iš Kijevo Olų pateriko, skirtingomis datomis įterptų į abudų šio Sinaksaro tomus.

Paprastojo sinaksaro pusmetinis tomas (LMAVB, F 19–95, 1512 m.)

Paprastojo sinaksaro pusmetinis tomas saugomas LMAVB, F 19–95. 1512 m. jį perrašė grupė raštinkų iš Naugarduko stačiatikių metropolitų rezidencijos skriptoriumo metropolito Juozapo II Soltano liepimu (1507–1521). Rankraščio kolofone yra duomenų apie jo sudarymo aplinkybes: vietą, laiką bei užsakovus. Kadangi metropolitas Juozapas II Soltanas buvo vienas iš Supraslio vienuolyno steigėjų, nenuostabu, kad šis kodeksas vėliau atsirado Supraslyje.

Į sinaksarą įėjo Vilniaus kankinių Antonijaus, Jono ir Eustachijaus trumpas gyvenimas, 10 skirtingų nei Belsko redakcijoje pasakojimų apie Kijevo Olų vienuolius ir daugybę naujų pamokymų, paskolintų iš įvairių bažnytninėje slavų tradicijoje egzistavusių rinkinių (Smaragdų, Nikono Juodkalniečio pandektų, Danieliaus knygos, apokrifinio pasakojimo apie 12 Senojo Testamento patriarchų, verstinių paterikų) ir įterptų sinaksare kiekvienai bažnytninių

LMAVB, 1530–1531 m. Sinaksaras F 19-98, l. 1r

metų dienai. Toks naujais pamokymais praplėstas Sinaksaro tipas buvo pavadintas Naugarduko redakcija (tikriausiai, ji taip pat buvo sukurta kur kas ankščiau nei 1512 m., o Naugarduke perrašytas tik vienas iš egzempliorių).

Taigi ir paprastojo Sinaksaro nuorašas Supraslio vienuolyno bibliotekoje atspindi vietinę Paprastojo sinaksaro atmainą, kuri vargu ar buvo plačiai paplitusi rankraštinėje tradicijoje, nes be Supraslio sinaksaro žinomas tik dar vienas panašios sudėties rudens pusmečio nuorašas (irgi iš LDK žemių) – Maskva, Rusijos valstybinė biblioteka, Muziejaus kolekcija, nr. 4102, XVI a. pirmasis ketvirtis.

Eiliiutojo sinaksaro komplektas (LMAVB, F 19–96, F 19–97, 1530–1531 m.; LMAVB, F 19–98, F 19–101, XVI a. pirmasis ketvirtis)

Sergijaus Kimbaro 1557 m. apraše minimi keturi Sinaksaro tomai visiems metams. Šiuo metu jie saugomi LMAVB, F 19-96, 97, 98, 101. Reikia atkreipti dėmesį, kad du pavasario–vasaros tomai (F 19-98 ir F 19-101) datuojami XVI a. pirmuoju ketvirčiu, jų vandenženkliai sutampa su 1512 m. perrašyto sinaksaro F 19-95 vandenženkliais. Kadangi vienas iš raštų, aptinkamų sinaksaruose F 19-98 ir F 19-101, priklauso diakonui Joakimui, vadovavusiam sinaksaro F 19-95 perrašymui Naugarduke⁵, galima spėti, kad ir šie du tomai galėjo būti sukurti Naugarduko stačiatikių metropolitų skriptoriume.

Nors pagal logiką metinio komplekto rudens–žiemos pusmečio tomai neturėtų būti perrašyti vėliau nei pavasario–vasaros tomai, nes stačiatikių bažnyčioje bažnytniniai metai prasideda rugsėjo 1-ją dieną, sinaksarai F 19-96, F 19-97 datuojami 1530–1531 m. Tai rodo, kad šis metinis sinaksarų komplektas yra antrinis.

Galima spėti, kad naujai įkurtame Supraslio vienuolynė sinaksarų kolekcija formavosi palaipsniui: iš pradžių vienuolynas teturėjo vieną Sinaksaro komplektą – 1496 m. Belsko sinaksarus. Greitai prie jų prisidėjo Naugarduke metropolito Juozapo II Soltano liepimu perrašytas sinaksaras F 19-95. Kadangi pusmetinis tomas neturėjo tęsinio, jis galėjo būti sujungtas su kovo–rugsėjo mėn. sinaksarais (F 19-98 ir F 19-101)⁶. Kurį laiką Supraslyje galėjo funkcionuoti toks nestandartinis komplektas iš paprastojo ir eiliiutojo Sinaksaro atmainų.

Siekiant ištaisyti šio komplekto nevienarūšiškumą, 1530–1531 m. Voluinėje buvo sukurta ir į Supraslį atgabenti du eiliiutiej

LDK istorija

Seniausieji Supraslio vienuolyno sinaksarai (XV a. pab. – XVI a. pr.)

Marina ČISTIAKOVA, Vilnius

Atkelta iš 7 p.

LMAVB, 1512 m. Sinaksaro F 19-95, viršelis

rugsėjo–vasario mėn. sinaksarai (F 19-96, F 19-97). Jų perrašinėtojas, vienuolis Makarijus iš Alšėnų, užbaigdamas gruodžio–vasario tomą, paliko užrašą apie rankraščio užsakovą – Lucko ir Ostrogo vyskupą Makarijų, bei perrašymo vietą – kodeksas pradėtas Lucke, o užbaigtas Dubiščėje (20 km nuo Lucko) Švč. Mergelės Marijos Paaukojimui šventykloje dedikuotame vienuolyne.

Taigi, vėlesni rudens pusmečio rankraščiai, sukurti Lucke, buvo sujungti su XVI

a. pirmojo ketvirčio pavasario pusmečio sinaksarais, kuriuos tikriausiai perrašė Naugarduke. Tam, kad šis rinkinys atrodytų kaip vientisas komplektas lapai su kolofonų iš kodekso F 19-97 buvo išplėsti ir priklijuoti prie metus užbaigiančio sinaksaro F 19-101. Taip Supraslyje susiformavo antrinis metinis Eiliuotojo sinaksaro komplektas.

Pažymėtina, kad struktūros atžvilgiu aptariamieji sinaksarai F 19-96, F 19-97, F 19-98, F 19-101 yra jau minėtų Belsko ir Naugarduko redakcijų derinys. Jų tekstas sukombinuotas tokiu būdu: pagrindinis tekstas yra Belsko redakcijos Eiliuotasis sinaksaras, į kurį tom įterpti individualūs Naugarduko redakcijos pamokymai. Todėl logiška būtų vadinti šią Sinaksaro atmainą Belsko išplestine redakcija.

Baigdama, norėčiau apibendrinti, kad šiuo metu atributuoti visi seniausieji Supraslio vienuolyno sinaksarai, paminėti S. Kimbaro apraše⁷. Jie sudaro vieną pusmetinį tomą ir du metinius kompleksus, vienas iš kurių yra antrinis, sujungtas iš dviejų dalių. Struktūros atžvilgiu pirmas sinaksaras priklauso Naugarduko redakcijai, dviomis eiliuotojo Sinaksaro komplektas yra seniausias Belsko redakcijos atstovas, o keturtomis eiliuotojo sinaksaro komplek-

tas – tai Naugarduko ir Belsko redakcijų kombinacija.

Literatūra

1 Pagal Jeruzalės statuto reglamentą turėjo būti skaitomas ne Paprastasis, o Eiliuotasis sinaksaras.

2 МОРОЗОВА, Надежда Афанасьевна, ТЕМЧИН, Сергей Юрьевич. Древнейшие рукописи Супрасльского Благовещенского монастыря (1500–1532 годов). – *Z dziejów monasteru Supraskiego: Materiały międzynarodowej konferencji naukowej „Supraski monaster Związowania Przenajświętszej Bogarodzicy i jego historyczna rola w rozwoju społeczności lokalnej i dziejach państwa”* (Supraśl–Białystok, 10/11 czerwca 2005 roku). Białystok, 2005, s. 117–140. ТЕМЧИН, Сергей Юрьевич.

Рукописи кимбаровского собрания Супрасльского Благовещенского монастыря (1532–1557 00.)”. – *Книготыра*, т. 54. Vilnius, 2010, p. 173–185. ТЕМЧИН, Сергей Юрьевич. Сколько книг было в Супрасльском Благовещенском монастыре в 1532 году. – *Здабыткі: Дакументальныя помнікі на Беларусі*, вып. 12. 0i000, 2010, 0. 68–75. ТЕМЧИН, Сергей Юрьевич. Древнейшие рукописи Супрасльскогo Благовещенского монастыря: новые данные. – *Современные проблемы археографии. Сборник статей по материалам конференции, проходившей в Библиотеке РАН* 25–27 мая 2010 0. Санкт-Петербург 2011, с. 136–142.

3 *Žr. 1557 m. Supraslio vienuolyno turto aprašą: АРХЕОГРАФИЧЕСКИЙ СБОРНИК ДОКУМЕНТОВ*,

относящихся к истории Северо-Западной Руси, издаваемый при управлении Виленского учебного округа, т. 9. Вильна, 1870, 0. 49–55. ВЕСТНИК ЗАПАДНОЙ РОССИИ. Вильна, 1867, 0. 3, 00. 8, отд. 1, 0. 49–62 (antros paginacijos).

4 LMAVB saugomų sinaksarų sukūrimo laiką patikslino N. Morozova. *Žr. Morozova H. A. Кириллические рукописные книги, хранящиеся в Вильнюсе. Каталог*. Вильнюс, 2008, с. 37–38.

5 Duomenų apie tai pateikė Vilniaus viešosios bibliotekos archyvaras Flavianas Dobrianskis. *Žr. ДОБРЯНСКИЙ, Флавиан. Описание рукописей Виленской Публичной библиотеки церковнославянских и русских*. Вильна, 1882, с. 199–200.

6 Nereikėtų atmesti prielaidos, kad Naugarduko metropolitų skriptoriume XVI a. pirmajame ketvirtyje galėjo būti sukurtas metinis Eiliuotojo sinaksaro komplektas (nuorašai F 19-98, F 19-101 – išlikusi jo dalis). Bet kol neišaiškintas pirmojo pusmečio tomų likimas, ši hipotezė lieka atvira tolesniems tyrinėjimams.

7 Vėlesni vienuolyno aprašai rodo, kad laikui bėgant sinaksarų kolekcija Supraslyje keitėsi: vieni tomai buvo atnešami, kiti dėl įvairių priežasčių nukeliaudavo į kitus raštijos centrus. Tačiau sinaksarų migracija ir kolekcijos transformacija yra atskiros tyrimo tema. Šiame straipsnyje aptariamas tik ankstyviausias Supraslio sinaksarų kolekcijos istorijos periodas (30 pirmųjų vienuolyno gyvavimo metų).

Muziejus laikraštyje Nr. 50 (207)

Seraja Šapšalas – karaimų tautos muziejaus įkūrėjas

2011 m. lapkričio 18 d. sukako 50 metų, kai mirė Hadži Seraja Chanas Šapšalas (1873–1961), žymus karaimų bendruomenės dvasinis vadovas, orientalistas, filologijos daktaras, aktyviai dalyvavęs mokslinėje, kultūrinėje veikloje politiniame gyvenime.

Karaimų kultūra ir istorija pradėta domėtis dar XIX a. viduryje. Rusijos imperatoriškajai geografijos draugijai pageidaujant, vyresnysis dvasininkas Solomonas Beimas knygoje „Prisiminimai apie Čufut Kale“, išleistoje 1862 m. Odesoje, aprašė Čufut Kale miestą, karaimų tikybą ir papročius. O XIX a. pab. idėja rinkti karaimų kultūros paveldą atspindinčius eksponatus kilo S. Peterburgo universitete besimokančiam karaimų akademinio jaunimo grupei, kurios vadovas buvo S. Šapšalas. Tais pačiais metais S. Šapšalas kreipėsi į Tauridės ir Odesos vyriausiąjį dvasininką Samuilą Pampulovą (1831–1911), siūlydamas įsteigti muziejų Džuft Kale. Gavęs dvasininko pritarimą, aprašė Džuft Kale miestą ir jo istoriją. Taip pat aplankė Bachčisarajaus, Simferopolio, Feodosijos, Eupatorijos, kitas karaimų bendruomenes ir surinko daug muziejinių vertybių. Surinktos vertybės, rankraščiai, Švento Rašto egzemplioriai, dvasininkų drabužiai, tautiniai kostiumai buvo saugomi karaimų bendruomenės namuose Bachčisarajuje.

1901 m. S. Šapšalui išvykus dirbti į Persiją, karaimų muziejaus kūrimo darbai sustojo, ta-

čiau ir Persijoje S. Šapšalas rinko eksponatus būsimam muziejui. S. Šapšalas pasirūpino, kad mirusio karaimų mokslininko-bibliofilo Sina- no Kokizovo surinkta turtinga biblioteka būtų perduota Eupatorijos dvasinei valdybai. 1915 m., išrinkus S. Šapšalą Tauridės ir Odesos hachanu, vėl pagyvėjo karaimų muziejaus įkūrimo Eupatorijoje darbai. 1916 m. S. Šapšalas apsigyveno Eupatorijoje. Čia prie Karaimų bibliotekos (Karaj Bitikligi), kurioje buvo per 4 tūkst. tomų knygų, rankraščių, senųjų dokumentų, taip pat ir S. Šapšalo karaimų bendruomenei padovanota asmeninė biblioteka bei anksčiau surinkti vertingi eksponatai: šetarai, maldynai, dokumentai, hachanų portretai, Bachčisarajaus ir jo apylinkių peizažai, Krymo kenesų vaizdai ir fotonuotraukos, Krymo meistrų darbo ginklai, datuojami XVIII a., ir kiti daiktai, buvo įkurtas Karaimų muziejus.

Pirmojo pasaulinio ir Pilietinio karo metu bibliotekoje surinkta unikali knygų, dokumentų ir eksponatų kolekcija smarkiai nukentėjo. 1929 m. išlikę S. Šapšalo surinktos kolekcijos eksponatai buvo pervežti į tuometį Leningradą ir perduoti Azijos muziejui.

1918–1927 m. gyvendamas Turkijoje S. Šapšalas tęsė mokslinę veiklą, toliau rinko vertingus eksponatus. 1928 m. jis buvo išrinktas vyriausioju Lenkijos karaimų dvasininku. Atvykęs į Vilnių S. Šapšalas pasigabeno gausią orientalis-

Portretas. S. Šapšalas (1873–1961) Persijos generolo adjunto uniforma. Dail. M. Rossato, Ispanija

tikos ir karaimikos kolekciją. Padedamas karaimų bendruomenės, Lenkijos, vėliau ir Lietuvos vyriausybių, jis visokeriopai stengėsi, kad toks muziejus atsirastų Trakuose.

1938 m. Trakuose pradėta muziejaus pastato statyba. Lenkijos vyriausybė muziejui įkurti ir jo pastato statybai skyrė 33 tūkst. zlotų. Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, 1940 m. Lietuvos vyriausybė muziejaus statybos darbams užbaigti skyrė 14 tūkst. litų. Pastatas buvo beveik pasta-

tytas, tereikėjo atlikti vidaus patalpų apdailą, tačiau prasidėjo Antrasis pasaulinis karas, nutrūko finansavimas ir darbai sustojo. Tuo metu S. Šapšalo surinkta karaimų muziejaus kolekcija buvo saugoma jo bute Vilniuje (Kęstučio g.), dalis eksponatų – sostinės kenesoje (Liubarto g.).

Lietuvai atgavus Vilniaus kraštą, S. Šapšalo įkurtas karaimų muziejus buvo priskirtas Lituanistikos institutui. 1940 m. birželio 14 d. Sovietų Sąjungai aneksavus Lietuvą, Lituanistikos institutas buvo panaikintas, o 1941 m. sausio 16 d. S. Šapšalo rinkinys suvalstybtintas. Įkurtas Karaimų istorijos ir etnografijos muziejus veikė kaip LTSR mokslų akademijos padalinys, S. Šapšalas buvo paskirtas jo direktoriumi. Kartu MA buvo perduota ir S. Šapšalo surinkta karaimų muziejaus kolekcija: 1141 eksponatas, 1039 knygos, apie 200 įvairių rankraščių hebrajų, turkų, persų ir karaimų kalbomis.

Antrojo pasaulinio karo metu S. Šapšalas darė viską, kad išsaugotų surinktas vertybes ir kolekciją netgi papildė naujais vertingais eksponatais. 1947 m. karaimų muziejus atskiros padalinio teisėmis buvo priskirtas Vilniaus etnografiniam muziejui. 1951 m. Karaimų muziejus likviduotas, inventoriizuota rinkinių dalis pateko į Etnografijos muziejų (dab. Lietuvos nacionalinis muziejus), o biblioteka buvo perduota Lietuvos MA bibliotekai (dab. Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriuje sudaro atskirą S. Šapšalo

fondą). Neinventoriizuota dalis, likusi S. Šapšalo bute, vėliau perduota Lietuvos dailės ir Tautų istorijos muziejams, kai kas pateko į privacias kolekcijas. Dalis S. Šapšalo mokslinių darbų archyvo buvo perduota tuomečiam Leningrado Azijos tautų institutui skyriui. 1962 m. pagal S. Šapšalo testamentą Ermitažo Rytų ir numizmatikos skyriui buvo perduotos Persijos šitų ikonon ir 78 sidabrinės monetos, iš kurių 74 datuojamos VIII a. II p. – IX a. I ketv.

1967 m. vasarą Karaimų muziejaus pastate Trakuose buvo atidaryta pirmoji karaimų etnografinė paroda, kurios pagrindą sudarė S. Šapšalo sukauptos kolekcijos eksponatai (iš tuometinio Istorijos ir etnografijos muziejaus bei Trakų istorijos muziejaus fondų). 1997 m. ši paroda atnaujinta minint karaimų ir totorių įsikūrimo Lietuvoje 600-ąsias metines.

Minint S. Šapšalo mirties 50-metį Trakų istorijos muziejus užsakė atminimo lentą, medalį bei ženkluką su jo atvaizdu. Taip pat išleistas gausiai iliustruotas leidinys, kuriame pristatomas žymaus karaimų tautos sūnau – S. Šapšalo gyvenimas, veikla, amžininkų prisiminimai.

Vyriausioji fondų saugotoja Irena Senulienė

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 51 (208)

Kalėdos – kūdikėlio Jėzaus gimimas

*Per sniegą nubėgs avelių brydė,
Spindės pro eglyną Betliejaus žvaigždė*

Senajoje lietuvių tradicijoje gruodžio mėnuo – saulėgrįžos laukimo, pasirengimo žiemos šventėms, kartu ir poilsio nuo sunkių rudens darbų laikas. Visi pažįstame Kalėdas kaip Jėzaus gimimo šventę, bet ji yra daug senesnė.

Žodžio *kalėdos* etimologija nėra visai aiški. Ji siejama su *kolo* – ratu, savo ruožtu susijusiu su soliarine mitologija. Kiti žodį *koliada* skirsto į *kolo* (ratą) ir *Ladą* (deivę). Treti žodį kildina iš lot. *calendae* „pirmos mėnesio dienos“, kuris galbūt susijęs su lot. *calare*. Tai gali būti skolinys iš baltarusių *koljadá*, panašiai kaip žinomas iš Latgalijos žodis *kalada* „išmalda, „plotkelė“ Kalėdos metu“ (Lietuvoje plotkelė labiau žinoma kaip kalėdaitis). Taip pat lenkų *kolęda*.

Krikščioniškojoje tradicijoje Jėzaus gimimo istorija daugiausia remiasi Mato ir Luko evangelijomis. Matas rašo apie išminčius ir jų dovanas, Lukas – apie naująjį paguldytą ėdžioje, ir apie piemenė-

lius, kurie angelui pranešus džiaugsmingą žinią, atėjo pagarbinti Kūdikėlio. Marija klausosi piemenų skelbiamos žinios ir svarsto ją širdyje. Piemenys, giedodami Dievui šlovės giesmę, suvokia įvykio didybę ir svarbą. Jeigu remtumėmės kūdikėlio Jėzaus gimimo siužetu pagal Matą – derėtų paminėti, jog senojoje persų tradicijoje karalių visada buvo 13. Patys seniausi krikščionių piešiniai vaizduoja du, keturis arba šešis karalius. Bet tai labiau dėl kompozicijos. Pirmasis, kuris mini skaičių tris, kalbėdamas apie karalius – Origenas (III a.), o Ambrozijus (IV a.) tai patvirtina. Tačiau galutinai raštuose šį skaičių patvirtino V a. popiežius Leonas Didysis. Melchioras, Baltazaras ir Kasparas atrandami kai kuriuose V – VIII a. raštuose. Tačiau vardai buvo įtvirtinti XI a. Buvo ieškoma vardų, kurie būtų atitinkami trims, reiškia Šviesos karalius; Baltazaras – chaldėjų kilmės, reiškia Princą, Kasparas – Indijos karaliaus Gaspatar trumpinys. Kai kurie istoriniai šaltiniai teigia, kad minėtieji išminčiai – nė nebuvo karaliai, gal tik nuo viduramžių jie taip buvo vadinami

Perlamutrinė plokštelė. Kūdikėlio Jėzaus gimimas. Jeruzalė, XIX a. pab. V. Neliubino nuotr.

todėl, kad atkeliovo iš pasakiškai turtingų Rytų. Netikėtai danguje sužibėjusi ryški žvaigždė sudrumstė šių vyrų ramybę, mat pranašystės skelbė, jog tokio šviesulio pasirodymas sutaps su Atpirkėjo atėjimu į žemę. Taigi išminčiai nutarė aplankyti kūdikėlį ir išrinkę jam dovanas – aukso, smilkalų ir miros – leidosi į kelionę. Dovanų reikšmų yra net keletas versijų: II a.

pab. Šv. Irenėjus sako, kad mira yra aukojama žmogui jį laidojant, auksas aukojamas karaliui, o smilkalai – Dievui. Pagal Šv. Bernardą auksas buvo skirtas palengvinti mergelės Marijos skurdui, smilkalai – dezinfekuoti tvartelio patalpai, o mira – kaip vaistas nuo kirminų. Liuteris sako, kad šios trys dovanos buvo tikėjimo, vilties ir meilės simbolis.

Jau krikščionybės pradžioje trys karaliai buvo vaizduojami katakombose ant sienų, sarkofagų, mozaikų, manuskriptų, rankraščių ir t. t. Seniausi turimi vaizdavimo šaltiniai yra iš III a. Scenos yra labai paprastos – vaizduojamos tik kelių personažų figūros: Marija, kūdikėlis ir trys karaliai. Seniausiuose taptyuose atvaizduose Jėzus 2 metų amžiaus. Jis stovi apsilvilkęs trumpą baltą tuniką ir kai kuriuose atvaizduose – laimina. Kalėdinėje ikonoje kūdikėlis Jėzus buvo vaizduojamas ėdžioje, o vėliau – ant motinos kelių.

Šiandien neaišku, kodėl kriauklė yra būdingas piligrimų ženklas, vaizduojamas ant skrybėlės ar apsiausto, žinomas nuo XII a. Dėl išaugančių gražių perlų vidu-

ramžiais kriauklė tapo Švč. Mergelės Marijos simboliu, nes ji išnešiojo „nuostabų perlą“ – kūdikėlį Jėzų.

Trakų istorijos muziejaus fonduose saugomos kelios perlamutrinės plokštelės, vaizduojančios kūdikėlio Jėzaus gimimą. Šios plokštelės pagamintos iš kriauklių ir datuojamos XIX a. pab. – XX a. pr. Vienoje plokštelėje vaizduojama Marija su kūdikėliu Jėzumi ir trys karaliai šalia, nešini savo dovanomis, kitose – piemenėliai, sveikinantys gimusį Jėzų. Plokštelės puoštos ažūriniais augaliniu ornamentu, jų skersmuo svyruoja nuo 8,5 iki 15 cm. Pirmieji dirbiniai iš kriauklių randami dab. Turkijos teritorijoje, datuojami anks-tyvuojų bronzos amžiumi. Pagal gamybos būdą ir drožinėjimo techniką šie dirbiniai priskiriami Jeruzalės, Stambulo, Damasko bei Vienos manufaktūroms.

Muziejininkė Evelina Petrauskė

Eksponatus pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10-18, trečiadienis-sekmadienis.

Semeliškės Lietuvos ir kitų kraštų žemėlapiuose

Vytautas ŽEIMANTAS, Vilnius

Kryžiuočių žvalgų žemėlapiuose

Semeliškės pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose minimos 1377 m., kai jas nusiaubė kryžiuočiai. Gyvenvietė sena, spėjama, kad ji buvo įkurta apie 1276–1283 m., kai didysis kunigaikštis Traidėnis čia leido apsigyventi nuo kryžiuočių pabėgusiems prūsams ir varkariniams lietuviams. Semeliškės buvo tarp Kryžiuočių ordino ir stambiausių Lietuvos miestų – Trakų ir Vilniaus. Todėl Semeliškės net keturis kartus minimos Lietuvos kelių aprašymuose, kuriuos darė kryžiuočių žvalgai dar XIV a. Šiais aprašymais kaip žemėlapiais naudodavosi karo žygių vadovai. 1385 m. kelio iš Kauno į Medininkus aprašyme teigiama: „Kelio į Medininkus nori vesti Jakune iš Pubethin ir Gedympthe iš Rūdavos. Pirmiausia nuo Kauno iki Rumšiškių 2 mylios, iš ten iki Lėlių Trakų 2 mylios, iš ten į Semeliškės 3 mylios.“

Kelio iš Punios į Trakus ir atgal į Rumšiškės aprašyme randame: „Šituo keliu nuo Trakų namo nori vesti Wygail iš Wargen. Nuo Trakų iki Semeliškių 3 mylios, iš ten 3 mylios iki Gubiškių, iš ten 3 mylios iki Vaiguvo, iš ten 3 mylios iki Rumšiškių, ten visur yra vandens ir pastoviui vietos užtenka.“

Semeliškės aprašomos ir kelyje į Šalčininkus: „Jeigu norima vasarą vykti į Šalčininkus, reikia kariuomenę vesti nuo Lentrakių, nuo Lentrakių iki Žiežmarių 2 mylios, nuo Žiežmarių iki Semeliškių 4 mylios, iš ten iki Markininkų 2 mylios, iš ten 2,5 mylios iki Rudininkų prie Merkio.“

Kryžiuočių žvalgas Merune, aprašydamas atgalinį kelią nuo Rudaminos teigia: „Nuo Rudaminos iki Markininkų 4 mylios, iš ten iki Semeliškių 3 mylios, iš ten iki Žiežmarių ant Strėvos 3 mylios, iš ten iki Rumšiškių 3 mylios, iš ten į Kauną.“

O kada Semeliškės buvo pirmą kartą pažymėtos kartografiniuose žemėlapiuose? Atsakymo į šį klausimą reikėjo ieškoti studijuojant seniausius Lietuvos ir kaimyninių kraštų žemėlapius.

Pirmą kartą Lietuvos miestai atsirado M. Beneventanuso 1507 m. Italijoje, Romoje, išleistame žemėlapyje. Pažymėti penki miestai – Vilnius, Kaunas, Trakai, Lyda ir Medininkai. Vokiečių ordino žemėse yra Klaipėda ir Ragainė. Rašytiniuose šaltiniuose Semeliškės jau buvo minimos prieš 130 metų, tačiau šiame žemėlapyje jų dar nėra. Beje, M. Beneventanuso žemėlapis gana netikslus, darytas iš nuogirdų. Tarp Lietuvos ir Moskvojės per visą pasienį nupiešti didžiuliai Rifejaus kalnai, atkeliavę į to meto žemėlapius iš legendų.

W. Grodeckio 1561 m. Šveicarijoje, Bazelyje išleistame Lenkijos ir gretimų žemių žemėlapyje Lietuvos teritorijoje pavaizduotos 23 gyvenvietės. Be anksčiau minėtų gyvenviečių, jau atsiranda Aukštadvaris, Rudininkai, Betygala, Vilkija, Ordino pusėje – Tilžė. Žemėlapyje daugiau kaip 10 Lietuvos upių, tačiau Strėva dar nepažymėta. Rifejaus kalnų jau neliko, nes W. Grodeckis buvo lenkas, kilęs iš tų žemių, kurias ir vaizdavo.

G. Mercatoriaus 1595 m. Vokietijoje, Duisburge, išleistame Lietuvos žemėlapyje yra apie 20 upių ir 60 gyvenviečių. Atsiranda Kėdainiai, Jurbarkas, Ariogala, Veliuona, Valkininkai, Merkinė. Kur dabar daugmaž yra Semeliškės, pažymėtos kelios gyvenvietės – Trakai, Aukštadvaris, Stakliškės, Rudininkai, Alytus, tačiau Semeliškių dar nėra, bet nupiešta Strėvos upė, dešinysis Nemuno intakas. Tik nenurodytas jos vardas.

Pirmą kartą – 1613 m. Amsterdame

Pirmą kartą Semeliškės (Semiliski) pažymėtas T. Makowskio 1613 m. Nyderlanduose, Amsterdame išleistame žemėlapyje, kurį raižė A. Geritsas, spausdino V. Janssonas.

Tai pirmasis originalus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapis. Jį sudarė ne užsienio, o Lietuvos valstybės specialistai. Žemėlapiu rengimui vadovavo kunigaikštis, Trakų, vėliau – Vilniaus vaivada Mikalojus

Kristupas Radvila Našlaitėlis. Jis savo lėšomis ir apmokėjo leidimą.

Žemėlapis buvo pradėtas rengti 1590 m. Spėjama, kad jį pirmą kartą išleido 1603 m.

Šis žemėlapis buvo gana tikslus ir gerokai pralenkė to meto Vakarų Europoje sudarytus mūsų žemių atvaizdus. Vien tik dabartinėje Lietuvos teritorijoje pavaizduota apie 150 gyvenviečių ir 60 upių, tarp jų ir Strėvos (Strawa). Tai vienas iš geriausių Renesanso epochos kartografijos darbų. Beveik pusantro šimto metų jis buvo Europos kartografų kopijuojamas, perdirbinėjamas ir spausdinamas įvairiuose atlasuose. Lietuvos nacionaliniame muziejuje yra Švedijos Upsalos universitete saugomo 1613 m. žemėlapi kopija.

Nikolo Sanson d'Abbeville'io Kuršo kunigaikštystės ir Žiemgalos Livonijoje bei Žemaitijos kunigaikštystės Lietuvoje žemėlapyje, išleistame Prancūzijoje, Paryžiuje, 1659 m. yra nurodytos Semeliškės (Semieliski). Šalia – Trakai (Troky), Vievis (Wiewie), Strėvininkai (Straeiniki), Rumšiškės (Rumessiski), Žasliai (Zojse), Kernavė (Kiernow). Yra nupiešta ir Strėvos (Strawa) upė, itekanti į Nemuną (Niemen).

Vilniaus, Trakų ir dalies Minsko vaivadijų žemėlapyje (Paryžius, 1665 m.) nurodyta per 300 miestų ir miestelių. Yra prie Strėvos upės ir Semeliškės (Semieliski).

Semeliškės yra pažymėtas įvairiuose seniuosiuose žemėlapiuose, viduramžiais ir vėliau leistas Amsterdame, Paryžiuje, Augsburgėje, Berlyne, Niurnberge.

Prancūzijoje, Paryžiuje 1675 m. G. Sanson d'Abbeville'is parengė Lenkijos Karalystės, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir gretimų šalių žemėlapi, kuris užima idomią mislę. Žemėlapyje mus dominančioje teritorijoje pažymėti Trakai, Aukštadvaris, atsiranda Kruonis, Šalčininkai, Varėna, tačiau toje vietoje, kur anksčiau prie Strėvos upės kranto tradiciškai buvo rašomas Semeliškių vardas, atsiranda kitas gyvenvietės pavadinimas – Strėvininkai (Strajenki). Kaip tai atsitiko?

Vokietijoje, Niurnberge, J. Niepreckio sudarytame ir T. Mayerio patikslintame ir 1749 m. išleistame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapyje pirmą kartą parašyta Semieliszki.

Vokietijoje, Berlyne, D. F. Sotzmanno parengtame ir 1798 m. išleistame Prūsijos Karalystės žemėlapyje yra dar vienas miestelio vardo variantas – Szumeliszek.

Carizmo laikotarpis

Lietuvai patekus caro priklausomybėn, mūsų krašto žemėlapius pradėjo leisti ir Rusija. 1800 m. Sankt Peterburge išleistame Lietuvos gubernijos žemėlapyje (Карта Литовской губернии) pažymėtos Semeliškės (Сумелишки) ir Strėvos (Страва) upė.

1801 m. caro valdžia, norėdama ištrinti Lietuvos vardą iš Europos politinių žemėlapių, Lietuvos guberniją panaikino. Jos vietoje įkūrė Vilniaus ir Gardino gubernijas. Prireikė ir naujų gubernijų žemėlapių. XIX a. II pusėje A. Pjino kartografinė įmonė Sankt Peterburge išleido Vilniaus gubernijos žemėlapi. Jame yra ir Semeliškės, tik kiek pakeistu vardu – Сумилишки.

Vilniaus gubernijos žemėlapyje, išleistame po 1843 m. administracinio pertvarkymo Semeliškės (Сумелишки) pažymėtos didesniu pajuodintu šriftu. Šalia tokiu pačiu šriftu pažymėti tik Žiežmariai, Stakliškės ir Jieznas, kitos gyvenvietės paminėtos mažesniu šriftu.

Sankt Peterburge 1857 m. išleistame Romos katalikų vyskupijų Rusijoje žemėlapyje yra ir Semeliškės, nes miestelyje dar 1501 m. buvo pastatyta katalikų bažnyčia.

Lietuvos žemėlapiai buvo leidžiami įvairiomis kalbomis – pirmieji lotyniškai, vėliau-vokiškai, prancūziškai, lenkiškai, rusiškai. Pirmasis lietuvių kalba toks žemėlapis buvo išleistas Sankt Peterburge 1900 metais. „Lietuviškai latviško krašto žemėlapi“ dar lietuviškos spaudos draudimo metais išleido Antanas Macijauskas. Dėl to jam buvo iškelta byla, dalis tiražo konfiskuota. A. Macijausko žemėlapyje lietuviškai buvo parašyta – Sumeliškiai.

Semeliškės T. Makowskio sukurtame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapyje (Nyderlandai, Amsterdamas)

Pirmojo pasaulinio karo metais vokiečiai okupavo Lietuvą. Okupantai suskubo išleisti ir savo žemėlapi. Jis pasirodė 1918 m. Berlyne dviem kalbomis – vokiečių ir lietuvių (Karte von Litauen – Lietuvos žemėlapis). Jame yra ir Semeliškės (Semiliszki).

Pirmą kartą dabartiniu pavadinimu

Nesnaudė ir lietuviai. Jie norėjo kuo plačiau pagarsinti ir kuo greičiau įteisinti 1918 m. vasario 16 d. paskelbtą nepriklausomą Lietuvos Respubliką. Todėl Šveicarijoje, Berno mieste 1918 m. prancūzų kalba išleido Lietuvos žemėlapi (Karte de la Lituanie). Šiame žemėlapyje pirmą kartą miestelis užrašytas dabartiniu pavadinimu – Semeliškės.

Tačiau žemėlapyje, pridėtame prie Lietuvos ir Rusijos 1920 m. liepos 12 d. taikos sutarties, rusiškame variante vėl grįžtama prie Sumeliškių, o lietuviškame – prie Semiliškių. Beje, šia sutartimi Rusija sutiko atiduoti Lietuvai Suvalkus, Augustavą, Gardiną, Lydą, Krėvą.

1920 m. Lietuvos valstybės spaustuvės Kaune spausdintame Lietuvos žemėlapyje miestelio vardas vėl truputį iškraipomas – Semiliškės. Taip pat, su ta pačia klaida jis yra įrašytas ir į Lietuvos bažnytinės provincijos (įkurta 1926 m.) žemėlapi. Semiliškės nurodytos Kaišiadorių vyskupijoje.

Dabartiniu pavadinimu miestelis vėl įrašomas Lietuvos kariuomenės Vyriausiojo štabo Karo topografijos skyriaus 1933 m. parengtame (redagavo A. Krikščiūnas) Lietuvos žemėlapyje.

Idomu tai, kad Lenkijoje 1933 m. M. Kacprzako išleistame lenkų kalba Lietuvos Respublikos (Republika Litewska) žemėlapyje dabartinis miestelio vardas parašytas tik lietuviškai-Semeliškės, nors kiti miestai pateikiami ir pagal lenkišką tarimą – Wilno, Kowno, Troki.

Yra Semeliškės ir pirmajame 1941 m. Kaune išleistame LTRS žemėlapyje. Sovietinius okupantus pakeitę hitlerininkai tais pačiais 1941 m. Kaune išleisdžia Lietuvos generalinės srities administracinį žemėlapi. Jame pažymi Semeliškių miestelį ir pirmą kartą žemėlapiuose nurodo Semeliškių valsčiaus ribas. Lietuvos TSR žemėlapyje, išleistame lietuviškai Maskvoje 1955 m. Semeliškės vėl minimos.

JAV lietuviai, nenorėdami sutikti su Stalino nubrėžta

rytine Lietuvos siena, Amerikoje 1956 m. dviem kalbomis – lietuvių ir anglų – išleido Lietuvos žemėlapi – Map of Lithuania. Šiame J. Kapočiaus išleistame žemėlapyje irgi yra Semeliškės. Šis žemėlapis dabar kabo ir Semeliškių vidurinės mokyklos Istorijos kabinete.

1991 m. Vilniuje pasirodė Lietuvos katalikų bažnyčios žemėlapis. Jis buvo išleistas todėl, kad tų metų gruodžio 24 d. popiežius Jonas Paulius II paskelbė apie Vilniaus ir Kauno bažnytinių provincijų sudarymą. Iki tol formaliai Vilniaus vyskupija buvo Lenkijos bažnytinės provincijos dalis. Semeliškių bažnyčia šiame žemėlapyje pažymėta 517-uoju numeriu, šalia Vievio – 516, Žiežmarių-518 ir Kruonio – 519.

1990 m. pasirodė pirmieji atkurtos nepriklausomos Lietuvos Respublikos žemėlapiai. Visuose juose pažymėtas senas ir garsus Semeliškių miestelis.

AMBULATORINĖ REABILITACIJA "TRASALYJE"

"Trasalis - Trakai Resort & SPA" centre teikiamos šios ambulatorinės reabilitacijos paslaugos, apmokamos iš privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšų:

Vaikams:

- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (16 apsilankymų).
- Kvėpavimo sistemos ligos (16 apsilankymų).

Suaugusiems:

- Kvėpavimo sistemos ligos (10 apsilankymų).
- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (12 apsilankymų).
- Kvėpavimo sistemos ligos (14 apsilankymų).
- Judamojo – atramos aparato pažeidimai (14 apsilankymų).
- Nervų sistemos ligos (14 apsilankymų).

AMBULATORINĖ REABILITACIJA SKIRIA JŪSŲ ŠEIMOS GYDYTOJAS

Registracija darbo dienomis 9.00 - 18.30.
"Trasalis - Trakai Resort & SPA" centras
Gedimino g. 26, Trakai
Tel. +370 699 52068
El. p. kvestutis@trasalis.lt
www.trasalis.lt

Mums rūpi Jūsų sveikata!

TRASALIS
TRAKAI RESORT & SPA

TLK

Nuomonės, diskusijos, komentarai

Atsiminimai apie poetą Justiną Marcinkevičių: jo asmenybės dvilypumas

Akad. prof. habil. dr. Zigmas ZINKEVIČIUS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

ne tik Universitete. Kazys Preikšas, Juozas Žiugžda ir kiti bolševizmo tarnai be paliovos plūdo tariamuosius „sovietinio mokslo ir meno niekintojus“, „apolitiškumo skleidėjus“, „keliaklupsčiautojus prieš Vakarus“ ir t. t. Siautėjo smurtas, areštai ir trėmimai, kurie Universiteto neaplenkdavo.

Lituanistams skaudu buvo matyti, kaip lietuvių kalba stumiama iš viešojo gyvenimo, kaip ji diskriminuojama ir tampa (Lietuvoje!) antraeile kalba po rusų kalbos, kuri visai proteguota ir kelta „i padanges“. Juk naikinamas lituanistų būsimasis darbo įrankis. Negalima buvo nematyti Vilnijos lietuvių paspartinto lenkinimo ir rusinimo, gyvenant čia pat, Vilniuje.

Po karo ilgą laiką nebuvo jokio lituanistinio, bent jau kalbinio, mokslinio darbo. Spaudoje pasirodydavo tik vienas kitas diletantiškas straipsnelis. Tačiau bolševikinė propaganda šaukte šaukdavo apie dar negirdėtą sovietinės lituanistikos mokslo suklestėjimą. Klestėjimas be mokslo darbų! Visišką nesirūpinimą lituanistikos mokslu rodo docento Jono Kruopo ir vyr. dėstytojo Juozo Senkaus pašalinimas iš Universiteto man bebaigiant studijas – vienintelių dviejų Lietuvių kalbos katedros darbuotojų, pajėgiančių skaityti teorines disciplinas. Tai buvo beveik mirtinas smūgis mūsų katedrai, suduotas daugiausia partorgo Stasio Lazutkos pastangomis. J. Marcinkevičiui visa tai turėjo būti gerai žinoma, nes jis gyveno kartu su vidurinės mokyklos laikų bendramoksliais, artimiausiu savo bičiuliu Jonu Kazlausku, tada taip pat studijavusiu lituanistiką ir pasirinkusiu lietuvių kalbos (Marcinkevičius — lietuvių literatūros) studijas, vėliau tapusiu žymiu kalbininku, tačiau žuvusiu paslaptینگomis aplinkybėmis greičiausiai ne be KGB įsikišimo. Pats Justinas vienodai rim-

tai studijavo tiek literatūrinės, tiek ir kalbinės disciplinas. Tuo ne kartą teko įsitikinti.

Lituanistų literatų padėtis Universitete tada buvo daug sunkesnė negu kalbininkų. Juk literatūra – ideologinė disciplina. Ji privalėjo būti bolševikinė. Dėl to kandidatais į būsimuosius literatūros mokslininkus būdavo parenkami tik, bolševikų akimis žiūrint, „krištolinio tyrumo“ žmonės. Bet kokią abejonę keliantis lituanistas būdavo nukreipiamas į Lietuvių kalbos katedros aspirantūrą (dab. doktorantūrą), kur „viskas tinka“. Toks partinis „išmintingas“ vadovavimas (мудрое руководство) privedė prie to, kad galop kurį laiką Lietuvių kalbos katedra turėjo net 5 filologijos mokslų daktarus (dab. habilituotus daktarus), o partijos „globojama“ Lietuvių literatūros katedra – dar nė vieno. Justinas visa tai matė. Jo akyse buvo persekiojami žymieji literatūros specialistai nebolševikai, šantažuojamas net garsusis profesorius ir kūrėjas Vincas Mykolaitis-Putinas. Vėliau iš Universiteto buvo išguitos puikios specialistės Meilė Lukšienė, Vanda Zaborskaitė, Irena Kostkevičiūtė ir kitos.

Justinas jautė savo, kaip poeto, pašaukimą, glūdinčias savyje didžiules poetines galias. Bet puikiai suprato, kad visa tai nueis niekais, jeigu partija panorės. Tai rodė ne vieno gabaus, bet „pūtusio prieš vėją“, poeto tragiškas likimas. Apskritai bet kokią karjerą sovietmečiu galima buvo pasiekti tik esant partijos nariu. Kitokie keliai buvo uždaryti. Visi Justino kurso gabieji literatai (o tai buvo neeilinė lituanistų laida) įstojo į partiją: Alfonsas Maldonis, Algimantas Baltakis... Teko tuo keliu pasukti ir Justinui. Sovietų okupacijos laikais Lietuvoje kūrė literatūrą vien bolševikiniai, tiksliau kalbant, subolševikinti rašytojai. Kitokių beveik nebuvo.

Tačiau partija uždėdavo antspaudą vi-

sam žmogaus gyvenimui. Ji ir jos vėlesnės transformacijos (LDDP, LSDP...) tokią asmenį neišvengiamai toliau valdydavo, įtakodavo jo poelgi, norėjo jis pats to ar nenorėjo.

Prisimenu Fakulteto koridoriuose per pertraukas girdėtus ginčus tarp Justino ir Tomo Venclovos – abu kurį laiką studijavo kartu. Tomas kritikuodavo sovietinę valdžią, o Justinui likdavo tik ją ginti. Juk už Tomo pečių stovėjo galingas jo tėvas ir Tomas galėjo sau daug ką leisti, tuo tarpu Justinas tebuvo paprastas kaimo bernelis, niekieno neglobojamas.

Baigęs Universitetą Justinas kartą mane su žmona Regina pasikvietė pas save į svečius. Matyt, ji imponavau nepataikaudamas bolševikams. Tada pokalbyje pajutau jo, kaip asmenybės, tragišką dvilypumą. Jame varžėsi partinis su lietuviu patrioto – du nesuderinami – pradai. Tuokart Justinas padovanojo mano dukteriai Laimutei neseniai pasirodžiusią savo knygėlę su gražiu įrašu. Deja, tos knygelės neišsaugojau, turbūt vaikiai „suskaitė“. Nebeatsimenu nė jos pavadinimo ir ką Justinas joje įrašė.

Po to mudviejų kontaktai nutrūko ilgam, net keliems dešimtmečiams. Visą tą laiką domėjausi Justino kūryba. Perskaitydavau kiekvieną pasirodžiusią naują knygą, ypač dramas ir poetas. Jose asmenybės dvilypumas, jos sudvejinimas, ne tik neišnyko, bet, ko gero, padidėjo.

Partinės linijos laikymasis lėmė, kad J. Marcinkevičiaus kūryba, ypač ankstyvoji, atitiko vadinamojo socialistinio realizmo reikalavimus: pakilų kalbėjimą apie kolektyvizaciją, Bažnyčios nepagrįstą kaltinimą žmonių pasyvumo ugdymu ir t. t. Pagaliau jo eilės apie Leniną!

Kita vertus, pasirenkama anuomet labai „slidi“ Lietuvos istorijos tematika, kurioje

atsispindi senosios mūsų valstybės didybė. Tai – kūriniai „Mindaugas“, „Mažvydas“, „Donelaitis“, „Katedra“. Verčiami į lietuvių kalbą Adomo Mickevičiaus lietuviškieji kūriniai: „Gražina“, „Vėlinės“, „Ponas Tadas“ (su V. Mykoliaičiu-Putinu). Lietuviškąjį pradą rodo ir tokios eilutės:

*Ačiū, kad gyvas likai,
Dvaruos apspjaudytas žodi.*

Prasidėjus Gorbačiovo reformoms lietuviškas patriotinis Justino asmenybės pradas greit užgožė partinį. Justinas tuoj pat įsijungė į Sąjūdį, tapo vienu iš aktyviausių jo veikėjų. Gėrėjaisi ugningomis Justino kalbomis šimtątūkstantiniuose atgimstančios Lietuvos mitinguose. Jis pasirašė ne vieną kreipimąsi spaudoje dėl apverktinos Vilnijos lietuvių padėties.

Mudviejų kontaktai po ilgos, net kelių dešimtmečių, pertraukos vėl atsinaujino 1990 m., kuomet jau laisvoje Lietuvoje „kažkieno valia“ Justinas tapo Lietuvos mokslų akademijos tikruoju nariu (akademiku), nors prieš tai nebuvo išrinktas nariu korespondentu, kaip tada buvo įprasta. Abu priklausėme tam pačiam Socialinių ir humanitarinių mokslų skyriui. Tačiau čia jis jautėsi nejaukiai, lyg svetimkūnis. Juk buvo ne mokslo, bet meno žmogus – literatas kūrėjas. Posėdžiuose sėdėdavo tylus. Į diskusijas nesileisdavo. Prieš balsavimą kartais pašnabždomis pasikonsultuodavo su tais klausimais išmanančiais mokslininkais. Yra kėlęs mintį, kad Mokslų akademiją reikėtų pertvarkyti į Mokslo ir meno akademiją, kurioje, žinoma, jis jaustųsi tvirčiau.

Į Justiną Marcinkevičių žiūriu kaip į genialų kūrėją, patekusį į viską traiškančias bolševizmo girtas. Jis atspindi savo kartos literatų ir literatūros mokslininkų tragizmą, jų pažiūrų prievartinę kaitą.

Nuomonės, diskusijos, komentaraiVydas ASTAS, Vilnius

Po paskutiniųjų Vilniaus savivaldybės rinkimų, kuriuose lenkų-rusų aljansas gavo penktadalį vietų savivaldybės taryboje ir įeina į valdančiąją koaliciją, šis klausimas ne toks jau juokingas. Bet šikart kreipkime savo klausiantį žvilgsnį ne į sostinę, o į aplinkines žemes, į Vilniją, tiksliau, į pietrytinę jos dalį.

Seniai, o gal ir niekada per pastaruosius dvidešimt metų nebuvo tiek žiniasklaidos, visuomenės ir valdžios dėmesio Pietryčių Lietuvai, lietuviams joje ir Lietuvos lenkam. Na, nebent tada, kai buvo skelbiamos autonomijos, kabinamos Lenkijos vėliavos ant savivaldybių. Dėmesį kreipti iš tiesų yra į ką. Ar anksčiau nebuvo? Buvo, kaip nebus, tačiau bent jau žiniasklaida, didžioji žiniasklaida, tylėjo kaip vandens į burną prisėmusi, nuolankiai lankstydamasi tariamam strateginiam partneriui. Panašiai elgėsi politinės partijos – nuo kairiųjų iki dešiniųjų, – tą patį darė ir valdžia. Veltui įvairios visuomeninės organizacijos, pradedant „Vilnijos“ draugija, Lietuvos sąjūdžiu ir kitomis bei pavieniai inteligentai meti iš metų savo raštais bei memorandumais mėgino pramušti tą tylos sieną, kilstelėti sunkų uždangalą ir parodyti visuomenei ir valdžiai, kokios bjaurastys, kokie pelėsiai ir išsigimimai dygsta, auga, veši ir klesti už jos. Ak, jei tai būtų leista anksčiau! Ak, jei valdžios būtų susigriebta! Kiek metų paleista niekais! Kiek prarasta jaunų žmonių – keliolika kartų! – kurie išauklėti taip, kad nemylės ir negins Lietuvos, greičiau atvirkščiai...

Tad kas gi dedasi Vilnijoje? Tiesą sakant, nieko labai nauja, tik kyštelėjo nagučius čia daug metų auginamas slibiniūkštis. Bet

palikim metaforas... Trumpai tariant, pirma, Vilnijoje jau keliolika metų įtvirtinta vienos nelojalios Lietuvai, priešiškos kitoms tautoms partijos – Lietuvos lenkų rinkimų akcijos (LLRA) valdžia, labiau panaši į diktatūrą. O pačios partijos valdymą užgrobęs šeimininis klanas. Antra, čia nuolat diskriminuojami visi nelenkai, nelenkiškos ištigos, mokyklos, organizacijos, pažeidžiamos žmogaus teisės ir mokslą (lietuviškų mokyklų nėra penkiasdešimtyje vietovių), į darbą, į teisingą atlyginimą. (Kur dairosi mūsų akylieji lygių galimybių kontrolieriai?) Trečia, valstybinėse mokyklose, kuriose vyksta mokymas ir ugdymas nevalstybine kalba, iškreipiama istorija ir geografija, o pilietinio ugdymo turinys skatina patriotizmą svetimai valstybei, savąją pateikiant kaip šių žemių neteisėtą valdytoją. Ketvirta, čia arba nevykdomi, arba pažeidinėjami įstatymai ir kiti teisės aktai, jei jie nepatinka LLRA. Centrinės valdžios, galima sakyti, čia nėra, čia sava tvarka, savos taisyklės ir savotiškas gyvenimas, kreipiamas viena aiškia vaga – į šio krašto sulenkinimą.

Kaip jie, tie lenkintojai, drįsta?! – nepatikės koks skaitytojas nuo Telšių ar Šakių. Ogi drįsta, nes už jų nugarų – didelė galybė. Tariamasis strateginis partneris gražiai mus apžaidė, suokdamas į ausį vylingas melodijas ir tuo pačiu metu paslapčiom tėsdamas Vilnijoje jau šimtmečiai tą pačią, unijinę, patikrintą lietuviškumo prarijimo politiką. Lietuvos lenkų rinkimų akcija, savivaldybių valdantieji bus maža pasakyti turėjo galingą globėją. Jei jau tiksliau įvardinti (o tai dabar atsiskleidė labai ryškiai), tos abi Lietuvos organizacijos, maitinamos Lietuvos mokes-

čių mokėtojų, vykdė Lenkijoje kuriamus planus, buvo Lenkijos įrankiai. Ir ne tik tos dvi – ir daugybė kitų, atskiriančių nuo Lietuvos piliečių, buriančių savam, ypatingam reikalui tik lenkus: mokytojus, gydytojus, mokslininkus, moksleivius, verslininkus, finansininkus. (Betrūksta tik karių!) Visa tai leido lenkam ir Lenkijai visiškai valdyti padėtį bent jau dviejose – Vilniaus ir Šalčininkų rajono teritorijose ir nubrėžtus planus sėkmingai įgyvendinti. Lenkinimo darbas vyko ir tebevyksta iš peties, aršiai, kietai.

Kas ne kas gali nustepti: o ką gi čia dar lenkinti, seniai tautybės nusistovėjusios.

Taigi, kad ne. Senieji lietuviai čia netvirt, išsikankinę, palūžę, baltarusiai, atsikėlę į kraštą daugiausia prie sovietų, be savo tautinio stuburo. Yra lenkų, prisimenančių, kad jų seneliai dar kalbėjo lietuviškai, štai ims dar ir atlietuvės, – negalima šito leisti! Visus, visus reikia perdaryti, permalti, perdažyti baltai raudonai ir tegul šoka krakoviaką!.. Solečnikai čia, panovie, senoji lenkų žemė. Mokyklos čia turi būti tik lenkiškos ir jokių „bet“, nes tuoj išlėksi iš darbo, negausi leidimo, pašalpos, bendrabučio, malkų, o į snukį kaip mat. Va taip. Kietai. Kaip prie vaivados Bocianskio, vyskupo Jalbžkovskio, kaip prie sovietų, kaip visais laikais.

Na gerai, bus Vilnijoje lenkų daugiau ar mažiau, koks skirtumas, kas iš to? Ir kam Lenkijai stengtis prie 45 milijonų lenkų prisidurti dar porą šimtų tūkstančių? Kas jai iš to?

Prieš atsakydami, perskaitykime Kini-jos kariuomenės laikraščio citatą. Šis 1988 metais yra rašęs: „Ilga ir efektyvi kontrolė strateginio rajono, kuris yra už geografinių

sienų, galiausiai veda prie jų perkėlimo.“

Štai kaip! Puiki strategija taikos metu taikiomis priemonėmis! Kas įgyja teritorijos kontrolę, tas ją ir užvaldo. Be abejo, tokia strategija nėra šių laikų kiniečių išradimas. Tai istorijos patvirtinta tiesa.

Lenkijoje, kuri iki šiol nepripažįsta Vilniaus krašto okupacijos prieškariu, vieša paslaptis yra tai, kad didelė dalis visuomenės tebesvajoja, kaip priglausti prie motinos Lenkijos „nasze Wilno“, tariamai atplėštą Molotovo-Ribentropo pakto, ir nebūtų nieko nuostabaus, kad atsiradus naujam Pilsudskiui, ta visuomenės dalis, kaip prieš 90 metų isteriškai klyktų „maršale, vesk mus į Vilnių“. Beje, ne tik į Vilnių, ir į Baltarusiją, ir į Lvovą. 2011 10 07 Respublika citavo pasipiktinusio A. Lukašenkos žodžius iš jo spaudos konferencijos, kad Lenkijoje „yra didelių veikėjų, kurie karštai trokšta, kad jų šalies siena eitų netoli Minsko“, bet jis nesi-mušiąs su lenkais, nes tai slavų tauta.

Na, šiais laikais lenkai nesimuš ir su lietuviais, Europa to neleistų. O ir kam muštis? Gali įvykti taikus demokratiškas vietos gyventojų referendumas autonomijos klausimu. O paskui dar vienas – kokioje valstybėje tie vietiniai norėtų gyventi, prie ko šlietis, prie tėvynės Lietuvos ar prie motinos Lenkijos. Arba atsitiktų taip, kad po dvidešimties metų Europoje nebelyktų tvarkdario – Europos sąjungos, daug ko dar gali atsitikti... Prieš porą dešimčių metų tai, kas yra šiandien, irgi atrodė neįmanoma.

Todėl užsimerkti prieš grėsmes Lietuvos saugumui būtų trumparegiška ir pražūtinga. Lietuvai prarasti Vilniją ir Vilnių – tai prarasti viską. Be Vilniaus Lietuva neįmanoma.

Pirmosioms „Naujienoms“ – 110 metų

Genovaitė BURNEIKIENĖ, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 24

Per 1901 metus su rubrika „Iš Lietuvos“ paskelbta nemažai trumpų žinučių iš įvairių Lietuvos vietovių. Dažniausiai rašoma apie nelaimes: gaisrus, ligas, nelaimingus atsitikimus, muštynes, vagystes, apgavystes, žmogžudystes. Neretai skelbiama apie kunigus, kurie reikalauja vis daugiau pinigų, o vėliau juos iššvaisto savo reikmėms. O daugelis parapijiečių skundžiasi, kad jie nori melstis lietuviškai, o ne lenkiškai. Nors didžiuma *naujienų blogos*, tačiau būta ir gerų *naujienų*.

„Naujienos“ praneša (Nr. 9), kad ūkininkai „vis daugiau leidžia savo vaikus į mokslus“, o „patys dažniau skaito spausdintas knygytes, kaip reikia tvarkyti ūkius“¹⁴. Kita žinutė informuoja, kad „Senapilėje yra 5 krautuvės lietuvių“, tačiau dar patys nesugeba apsirūpinti prekėmis „ir perka iš žydų“, o reikia „tarpusavyje sutarti ir apsirūpinti“¹⁵, – pataria autorius. Iš Kalvarijos pranešama, kad ir Liudvinave atidaryta lietuviška krautuvė (Nr. 12), tad lietuviai vis drąsiau imasi prekybos.

Redakcija ragino savo skaitytojus, kad jie aktyviau bendradarbiautų: „Būtų malonu, kad ir iš kitur atsiųstų mums panašias žinias“¹⁶, – rašė „Naujienos“. O apie išsiųstus rašinius autoriai sužinodavo straipsniuose su rubrika „Atsakymai“. Čia buvo nurodoma, koks rašinio likimas ir išsakomos pastabos autoriams: „*Liepukui*: išsiųsta į Ameriką „Apie davatkas“. *Barzdylai*: „Geologiški pragovai“ tinka. Lauksime daugiau. Ar ne geriau būtų parinkti populiariškesnį užvardį, pvz.: „Žemės gyvenimas“ ar kaip kitaip?“¹⁷, o kitą autorių padrašina: „*Geruliui*: Tamstai sekasi rašyti: prašome daugiau“¹⁸.

„Naujienų“ septintajame numeryje yra ir reklamai skirta rubrika „Apgarsinimai“, skelbiama, kad prie Garliavos parduodamas dvaras ir, kad redakcijoje galima išgyti dr. V. Kudirkos paveikslą.

Išleisdama 1901 metų paskutinį (12) numerį, „Naujienų“ redakcija savo prenumeratoriams pranešė, kad „prie šio numerio pridėdame priedą knygele „Vanduo ant žemės, po žeme ir viršuje žemės“ – dovana“¹⁹ – nuolatiniais skaitytojams.

Antraisiais leidimo metais „Naujienos“ pakeitė savo formatą, o jis sumažėjo, todėl buvo spausdinama daugiau puslapių bei kiekvienas leidinio numeris buvo „aprengtas“ spalvotu viršeliu.

Pirmajame viršelio puslapyje – leidinio pavadinimas, turinys ir leidinio duomenys, o kitame – knygų sąrašas. Ši leidinio struktūra

artimesnė žurnalui, nes tekstas spausdintas ištisai, kiekvieno numerio paginacija atskira, tačiau rubrikų sistema nepasikeitė.

Tačiau antraisiais metais „Naujienose“ daugiau vietos skiriama grožinės literatūros kūriniams, pažintiniams bei mokslo populiarinimo straipsniams, o socialiniams klausimams ir *naujienoms* skirta mažiau vietos. „Naujienose“ spausdinami ilgi straipsniai, pvz.: „Iš žemės gyvenimo“ (Nr. 4), kuris buvo spausdinamas per 4 numerius. Rašoma apie kitų šalių ekonominę ir socialinę padėtį, tuokart „Iš Lietuvos“ spausdinama mažiau korespondencijų. „Iš Lietuvos“ pranešama apie lietuvių ir lenkų kivirčius dėl pamaldų bažnyčiose gimtąja kalba, rašoma apie gaisrus, nelaimes, apie skaudžias girtavimo pasekmes, skriaudžiamus samdinius bei ūkininkų rūpesčius.

„Naujienos“ skelbė ir apie džiugius įvykius: „Isteigta Suvalkiečių Ūkiškoji Draugystė, susirinko net 160 narių“²⁰, o „Šiauliuose įsteigta prekystės mokykla“ (Nr. 5). Kriukuose ir Liudvinavoje atidarytos lietuvių krautuvės (Nr. 4), todėl tautiečiai raginami, „vyrai, sekite šitą madą“, kaip Švėkšnos gyventojai, kurie „patys pradėjo mokytis rašyti. Viens nuo kito gauna išrašytas lietuviškas literas ir iš anų pradeda mokytis“²¹. Štai Suvalkijoje pradės statyti pavargėliams namus (Nr. 2).

Redakcija nemažai dėmesio skyrė savo korespondentams, aiškino, kaip ir apie ką reikia rašyti „Naujienoms“ bei po rubrika „Atsakymai“ informavo apie kiekvieno gauto laiško likimą. „M. Tinginiui: Pradžia sunki. Skaitykit, lavinkitės. Rašykit atsitikimus iš viešo gyvenimo, paprąjų, valsčių, sudų ir kt“, o kitiems autoriams praneša: „Kalkakasiui: Kor. Iš Skotijos tilps Nr. 9“, „K.P. iš Pet.: Kor. Apie kunigą Ant. nusiuntėm į „Tėv. Sargo“ redakciją“²².

Trečiaisiais „Naujienų“ egzistavimo metais dar sumažėjo naujienų „Iš Lietuvos“, tad redakcija negalėjo įgyvendinti pagrindinio tikslo. Matyt, dėl korespondencijų stokos iš D. Lietuvos, redakcijai teko skelbti daugiau informacijos su rubrika „Visokios žinios“ apie įvykius iš įvairių pasaulio šalių. Apie iškilusius leidėjams sunkumus liudija tai, kad 1903 metais net triskart išėjo dvigubi (Nr. 1–2, 4–5, 11–12) „Naujienų“ numeriai, o vienas net keturgubas (Nr. 7–10) numeris. Tiesa, šiame numeryje „Nuo Redakcijos“ paaiškinta, kad „išleidžiame šį kartą „Naujienas“, pridėję prie jų „Ūkininko kalendorių 1904 metams“, kuri, tikimės, skaitytojai kaip priderant priims. Dėlei pridėdamojo čia „Kalendoriaus“ pačias „Naujienas“ turėjome šį

kartą suploninti ir išleisti keturis numerius kartu. Skaitytojai, tikimės, nesijaus tuo nukriausti“²³, – rašo leidėjai.

Suprantama, kad po kelerių mėnesių skelbiamos naujienos nebe naujos, todėl, esant tokioms aplinkybėms, „Naujienų“ redakcija (Nr. 11–12) pranešė, kad „išleisdami šituodu paskutiniu „Naujienų“ numeriu, mes baigiame vienkart ir jų gyvenimą“, paaiškindama, jog „pertraukiame pradėtą „Naujienose“ darbą, nes trijų metų patyrimas <...> prispyrė mus galų gale susiprasti, susisaurinti ir pasirinkti tuo tarpu vieną jau patogesnę kelią prie mūsų užmanytojo tikslo“. Leidėjai nurodo, kad „sąlygos, kurios dabar kaip replėmis spaudžia mus ir varžo“, todėl „kūrybiškas darbas, kurį buvome užsimanę „Naujienas“ įkurdami, <...> dabartinės sąlygos yra neišpasakytai ap sunkintos, kad mes galėtume jį normališkai varyti“²⁴, – paaiškina leidėjai. O „Naujienų“ „Rašytojams“ redakcija praneša, kokius jų rašinius ir kurių leidinių redakcijoms persiuntė.

Taigi pagrindinė priežastis, dėl kurios nustojo ejušios „Naujienos“ – tai caro valdžios represinės sąlygos, kurios trukdė redakcijai įgyvendinti savo taikią informacinę misiją. Todėl manytume, kad nepagrįstas tvirtinimas, kad „kraštui vis labiau išpolitikuojant, „Naujienos“ didesnio pasisekimo nesurado ir nuo 1904 m. pradžios jų jau nebeleidžiama“²⁵, nes ir „Varpo“ redakcija D. Lietuvos gyventojams pranešė, kad „po N. Metų nusprendėme „N-nų“ neišleidinėti. Naikindami „N-nas“ mes privalytume dabar sujungti visas savo bendras spēkas; kurias pirma blaškėme dar į kitas šalis, ypačiai prie Ūkininko ir kiek galėdami, pasipirpinti jį labiaus pagerinti, o jei galima būtų – ir padidinti“²⁶, – paaiškina „Varpas“.

Aptardami šį periodinį leidinį turime konstatuoti, kad „Naujienos“ atliko svarbią misiją, nes jos skleidė informaciją gimtąja kalba, ugdė meilę gimtajam kraštui, skelbė humanistines idėjas, rūpinosi tautiečių švietimo bei socialiniais klausimais, informavo apie svarbiausias krašto aktualijas.

Šiandien „Naujienos“ mums svarbios, kaip dokumentas, nes jos įamžino mūsų šalies gyvenimo tarpsnį, kuris atskleidžia praėjusio šimtmečio realijas, mūsų tautiečių lūkesčius, visuomenės problemas, gyventojų siekius ir sunkumus.

„Naujienos“ – tai mūsų periodinės spaudos raidos fragmentas, atskleidžiantis komplikuoatą lietuvių periodikos raidos etapą ir pasiaukojantį spaudos leidėjų darbą, siekiant informacijos sklaidos viešojoje erdvėje.

Laikraščio pirmo puslapio faksimilė – „Naujienos“. Mėnesinis žmonių laikraštis, 1901 m. sausis, Num 1

je, drastišku spaudos draudimo laikotarpiu. „Naujienos“ – tai liudininkas, leidžiantis mums šiandien pažvelgti, suprasti ir pajusti praėjusio šimtmečio dvelksmą.

LITERATŪRA:

14. Ūkininkai. *Naujienos*, 1901, Nr. 9, p. 69.
15. Prekystė. *Naujienos*, 1901, Nr. 9, p. 69.
16. P. S. *Naujienos*, 1901, Nr. 6, p. 48.
17. Atsakymai. *Naujienos*, 1901, Nr. 8, p. 64.
18. Atsakymai. *Naujienos*, 1901, Nr. 12, p. 96.
19. *Prenumeratoriams iš Lietuvos. Naujienos*, 1901, Nr. 12, p. 96.
20. *Suvalkiečių ūkiškoji draugystė. Naujienos*, 1902, Nr. 7, p. 13.
21. *Vyrai sekite šitą madą. Naujienos*, 1902, Nr. 5, p. 19.
22. *Sandarbininkams. Naujienos*, 1902, Nr. 8, p. 14.
23. *Nuo Redakcijos. Naujienos*, 1903, Nr. 7-10, p. 156.
24. *Skaitytojams. Naujienos*, 1903, Nr. 11-12, p. 229.
25. *Biržiška V. Iš mūsų laikraščių praeities, Kaunas*, 1932, p. 46.
26. *Nuo Redakcijos. Varpas*, 1904. Nr. 1, p. 15.

Pabaiga

Seinų ir Punsko kraštas

Jotvingių krašto istorijos paveldo metraščio sutiktuvės

Scholastika KAVALIAUSKIENĖ, Alytus

Nauja knyga, naujas leidinys visada jaudina autorių, o kai autorių yra ne vienas, tas jaudulys būna ypatingas.

Gruodžio 17 d. 10 val. Lenkijos laiku į Punsko valsčiaus konferencijų salę rinkosi naujausio istorijos paveldo metraščio „Terra jatwezenorum“ – Jotvingių kraštas – bendraautoriai ir kiti mokslinės populiariosios konferencijos svečiai, taip pat ir grupelė iš Alytaus: knygos bendraautorai Elvyra Biliūtė-Aleknavičienė ir Gintaras Lučinskas, ir kaip svečiai – Prienų rajono kaimų bendruomenės „Vidupis“ pirmininkas Alfonsas Vitkauskas ir šių eilučių autorė. Daugelio dalyvių rankose solidi, daugiau nei penkių šimtų puslapių knyga, į kurią sudėta daug mokslinių straipsnių apie jotvingių kraštą, apie lietuvių kalbos kilmę. Straipsnių autoriai pagal senuose rašytiniuose šaltiniuose randamus vietovių pavadinimus bando rasti jotvingių šaknis labai gilioje senovėje, nagrinėja temas apie lietuvių ir lenkų santykius ir ne taip jau tolimą lietuvių prievartinį iškeldinimą iš Suvalkijos krašto pagal TSRS ir Vokietijos 1941 m. sausio 10 d. susitarimą.

Didelis dėmesys knygoje skiriamas lietuviško žodžio, lietuviško rašto nuo išnykimo sergėtojams – knygnešiams.

Konferenciją vedė poetas, publicistas, „Aušros“ leidyklos redaktorius Sigitas Birgelis, jis taip pat yra ir naujojo metraščio vyriausias redaktorius.

Idomų pranešimą apie jotvingius skaitė Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atsta-

tymo akto signataras Algirdas Patackas. Apie knygnešį Vincą Markevičių iš Giluišių kaimo labai nuoširdžiai kalbėjo jo anūkė Gražina Markevičiūtė iš Kauno, kuri apie savo senelį knygnešį Vincą Joną Markevičių ir jo giminę sudarė ir išleido knygą „Prisiminimų dovanos“ (2005 m.). Apie Vincą Markevičių jo giminaičiai sakydavė, kad tai knygnešys iš pašaukimo.

Sigitas Birgelis supažindino konferencijos dalyvius su knygnešio Povilo Matulevičiaus biografija ir knygnešio veikla. P. Matulevičius liko žymus ir savo akmenskaldžio darbais: iš akmens ištašyti Punsko bažnyčios laiptai, indai bažnyčioje švęstam vandeniui.

Apie Petrą Mockevičių iš Vidugirio kaimo pranešimą padarė alytiškis Gintaras Lučinskas. Petras Mockevičius, gimęs Punsko valsčiuje, buvo mokytojas, labai mėgo poeziją ir pats kūrė eiles, kurias pasirašydavo P. Mockumi arba Diemedėliu. Negaliu nepacituoti kelių eilučių eilėraščių, rašyto beveik prieš šimtą metų:

O žvaigždės...

O žvaigždės šaltosios žiemužės nakties,

Jūs blizgat, bet jūs blizgėjimas šaltas;

Suprast jūs negalit, kas man ant širdies,

Kaip baisiai skausmų aš sugeltas!

1915-08-08.

Petras Mockevičius išliko istorijoje ir kaip subūręs Seinų apskrities Šaulių sąjungos skyrių, pats Šaulių sąjungos nariu buvo nuo 1919 metų.

Elvyros Biliūtės-Aleknavičienės pranešimo

Partizanų atminimą pagerbė „Tėviškės aidai“

tema klausytojus ne tik sudomino, bet ir sujaukdino. Viena dzūkų šeima, ne kartą suteikusi prieglobstį ir pagalbą Pietų Lietuvos partizanų vadui Adolfui Ramanauskui-Vanagai ir jo šeimai, ilgus metus slėpė A. Ramanausko rankraščius. Slėptuvė buvo įruošta labai išradingai – rankraščiai sudėti į metalinę vokišką šovininę, tada į inkilą, o inkilas iškeltas į liepą. Elvyros Biliūtės pranešimas, kaip ir jos dokumentinė apybraiža „Šventoji paslaptis“, yra tarsi himnas paprasto Žmogaus nuoširdumui ir dideliui pasiaukojimui.

Konferencijos dalyviai susidomėję iš klausė Nijolės Birgelienės pranešimo apie lietuviškų šeimų vaikų vardus anksčiau ir dabar. Vardų palyginimai buvo labai įdomūs.

Ansambliis „Tėviškės aidai“ visus pamalo-

nino gražiomis dainomis ir nuteikė džiaugsmingam šv. Kalėdų laukimui.

Pasibaigus konferencijai visi jos dalyviai vyko į Šlynakiemio kaimą, kur pagerbėme čia 1949 m. gruodžio 15 d. žuvusius partizanus Jurgį Krikščiūną-Rimvydą ir Vytautą Prabulį-Žaibą. Partizanų žuvimo vietoje buvo padėta gėlių, uždegta žvakių, pagiedota giesmių, o taip pat ir Lietuvos himnas.

Naujoji knyga, joje išdėstytos temos, tai ne tik įrodymas, jog visada buvo žmonių, pasiaukojančių savo Tėvynės labui, tai kartu ir skatinimas palaikyti savo valstybę. Tai tarsi priesakas jaunajai kartai visada širdimi būti su savo Tėvyne.

Autorės nuotr.

Per lenkystę į Dangaus karalystę (Lenkinimas Vilniuje)

Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Knygos „Lenkinimo politika Vilniuje. Straipsniai ir dokumentai“ viršelis

XX amžiuje tarp dviejų kaimyninių tautų – lietuvių ir lenkų – buvo dažnai kontrfrontuota beveik visose gyvenimo srityse, pradedant kultūra, religija ir baigiant švietimu, ekonomika. O kiek dar būta karinių susidūrimų!

Susikūrus tautinėms lietuvių ir lenkų valstybėms, Lenkijos vadovai siekė ginklų sunaikinti Lietuvos valstybę. 1919 m. balandžio 19 d. Lenkijos kariuomenė pirmą kartą užėmė Vilnių ir prasidėjo karinis konfliktas. 1920 m. spalio 9 d. sulaužyta prieš dvi dienas pasirašyta Suvalkų sutartis ir Lenkija okupavo Vilnių 19 metų.

Per visą istoriją Vilniaus kraštą nutautinti bandyta daugybę kartų ir įvairiais būdais. Vilnijai labai pakenkė mūsų didikų, bajorų sulenkėjimas, prasidėjęs po Liublino unijos 1579 m., nepadėjo jai ir dvasininkų veiksmai. Vilniaus vyskupijos vadovybės politika buvo nesuvokiama, nes pagrindiniai jos principai buvo tokie: katalikų tikėjimas – lenkų tikėjimas, lietuvių kalba – pagonių kalba, Dievas jos nesupranta. O XX amžiuje svarbiausiu šio krašto nutautinimo įrankiu tapo mokykla.

1920–1939 m. lenkų okupacinė valdžia labai nuožmiai persekiojo lietuviškas mokyklas Vilniuje: tiek joms, tiek mokinių tėvams krovė didžiules baudas, 1921 m. be ceremonijų į gatvę iš jos patalpų išmetė Vytauto Didžiojo gimnaziją, Subačiaus gatvės didžiąją lietuvių vaikų prieglaudą ir kitas Vilniuje, kišo į kalėjimus mokytojus ir pan. O 1936 m., matydama, kad kitaip lietuvių neišveiks, ji beveik visas lietuviškas mokyklas uždarė. Bet ir tada lietuviai nepasidavė: vietoj mokyklų kūrė skaityklas ir jose bandė mokyti vaikus lietuviškai, tęsė savo kilnų darbą, kol sulaukė 1939 m. rudens, kai bent dalis Vilnijos grįžo Lietuvai.

Kovoti už lietuvių kalbą Vilnijos bažnyčiose XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje sekėsi sunkiai, nes jėgos buvo labai nelygios. Lenkintojų pusę palaikė ne tik sulenkėję vyresnio amžiaus, aukštesnes pareigas užimantys, didesnę autoritetą turintys kunigai klebonai, dekanai, Vilniaus vyskupijos vadovybė, bet ir sulenkinti paraprijiečiai – kaip įprasta persimetėliams, jie buvo ypač aršūs lietuviškų pamaldų ir giesmių priešininkai. Lenkintojams aktyviai talkino vietos dvarininkai.

Net ir po baudžiavos panaikinimo jie išsaugojo ekonominę galybę, autoritetą tarp valstiečių, todėl paraprijose diktavo savo valią. Pavyzdžiui, Butrimonių dvarininkė pažadėjo dovanoti bažnyčiai 30 dešimtinių žemės, jeigu joje bus nutrauktos pamaldos lietuvių kalba. Paberžėje finansuoti naujos bažnyčios statybą vietos dvarininkai sutiko tik su sąlyga, kad joje nevyks lietuviškos mišios ir pan.

Dvarininkai aiškino, kad Vilnijos gyventojai meldžiasi lenkų pastatytose bažnyčiose, todėl laikyti mišias pagoniška lietuvių kalba jokių būdu negalima. Maža to, ragindavo gyventojus, kad šie kunigus lietuvius skųstų

valdžiai, šmeižė juos lenkų laikraščiuose ir t. t.

Lenkintojai ne tik trukdydavo lietuviškai giedoti, klausytis pamokslų, bet ir stumdydavo, mušdavo maldininkus, bažnyčiose keldavo kruvinas riaušes – tokių būta Rodūnėje, Rudnėje, Stakliškėse, Butrimonyse, Sužionyse, Mielagėnuose, Benekainiuose ir kitur. Argi galima griebtis smurto šventovėje, Dievo namuose, argi galima neleisti žmonėms melstis taip, kaip jie nori? – nelengvai tuo patikės šių dienų žmogus. Deja, tokių incidentų būdavo nemažai, o vyskupijos vadovybė į tai nereaguodavo, nesiimdavo nieko, kad smurtautojus sutramdytų.

Dėl konfliktų bažnyčiose Vilniaus vyskupystės vadovybė kaltino lietuvius kunigus, kuriuos tuojau pat iškeldavo į gudų gyvenamas parapijas, o jų vietoje paskirdavo lietuvių kalbos nemokančius dvasininkus, kurie tęsdavo polonizaciją.

Iki 1938 m. buvo uždarytos beveik visos lietuviškos mokyklos, Lietuvių labdarybės draugija, Tautinis komitetas, Lietuvių mokslo bei „Ryto“, Šv. Kazimiero, Ūkio draugijos, Mokytojų sąjunga ir net Sporto sąjunga. Nuo 1935 m. lietuvių vaikai galėjo stoti į lietuvišką gimnaziją tik tuo atveju, jei leido policija.

Svarbų vaidmenį lietuvių ir lenkų santykiuose XX a. vaidino Bažnyčia. Iš praeities žinomas posakis: „Būti geru kataliku gali tik geras lenkas, o geru lenku – geras katalikas.“ Gera lenkystė, lenkų kunigų manymu, yra kelionė į Dievo karalystę. Šias kalbas skleidė ne tik eiliniai kaimo katalikai ar kunigai, bet ir vyskupai, kiti aukšti Katalikų bažnyčios hierarchai. Ypač aršus lenkintojas buvo Vilniaus arkivyskupas metropolitas Romualdas Jalbžikovskis (1876–1955, jam 1926 m. tapus Vilniaus arkivyskupu buvo varžomos lietuvių katalikų teisės, į bažnyčias neleidžiamos lietuviškos pamaldos, naikinami lietuviški užrašai bažnyčiose ir kt.), veikęs išvien su vietine lenkų valdžia.

Lietuvoje šen bei ten ir dabar lietuviškų mokyklų mokiniai negali tikėjimo sakramentų priimti lietuvių kalba, kai kurie kunigai skatina moksleivius poterių kalbėti bei giesmes giedoti tiktai lenkiškai. Įdomu, ką tai reiškia – ar kad Dievas ir XXI a. nesupranta lietuviškai?

V. Martinkėnas rašo: „1972 metais Gudelių kaime (2,5 km į vakarus nuo Viršuliškių) pamaldai senutė Javorska (tikr. Jovarienė) niekaip netikėjo, kad yra katalikų prancūzų, vokiečių, ispanų ir kt., kurie poteriauja ne lenkų, bet savo kalba. Tai tokių fenomenų paliko ilgametę lenkinimo per bažnyčią politiką“.

Daug aistrų kelia Armijos Krajovos (toliau – AK) vertinimas Lietuvoje. Lenkijoje ji liaupsinama, bet nepamirškime, kad Lietuvoje šie kariniai daliniai siekė dviejų tikslų: 1) vėl atplėšti Vilnių ir Vilniaus kraštą nuo Lietuvos ir prijungti jį prie Lenkijos; 2) „išvalyti“ lietuvius iš to krašto, t. y. fiziškai juos išnaikinti. AK Rytų Lietuvoje išžudė 1000 lietuvių, daug krito ir kitų tautybių žmonių nuo jų rankų. Juk AK daliniai Lietuvoje ir Gudijoje ne tik kovojo su vokiečiais – neretai su jais ir bendradarbiavo, iš jų gaudavo ginklų, maisto. AK Lietuvoje daugiausiai kovojo su Lietuvos vietinės rinktinės kariais ir lietuviška administracija Rytų Lietuvoje.

Pristatomoje knygoje skaitytojai susipažins su šiais paminėtais ir kitais įvykiais, bet čia pat reikia pabrėžti, kad tai jokių būdu nėra nukreipta prieš mūsų kaimynę lenkų tautą. Dauguma šių straipsnių jau skelbta spaudoje, kiti publikuojami pirmą kartą.

Medžiaga apie „Bažnytinę padėtį Vilniaus krašte dokumentų šviesoje“ buvo parengta išleisti 1930 m., bet šį leidinį konfiskavo okupacinė lenkų valdžia.

Manau, kad didelio susidomėjimo turėtų sulaukti trys pedagogo, istoriko, enciklopedininko Vinco Martinkėno (1907–1997) straipsniai („Per lenkystę į dangaus karalystę“, „Lietuvių lenkinimo metodai Vilniaus krašte 1920–1939 metais“, „Kas esu?“), Lietuvoje skelbiami pirmą kartą. Jie gauti iš Mokslo akademijos bibliotekos fondų.

Skaitytojų dėmesį turėtų patraukti dailės istoriko, muziejininko Vlado Drėmos (1910–1995) publikacija „Lenkų šoviniz-

mas bolševikų priedangoje“. Joje aprašyti 1940–1941 m. įvykiai Vilniuje, kai sovietų okupacinėms struktūroms lenkai skundė lietuvių mokytojus, kultūros darbuotojus.

Gal skaitytojams pasirodys įdomūs ir sovietų tautinės politikos Vilniaus krašte faktai. Pirmiausia publikuojama Atgimimo metais spausdinta medžiaga apie 1950 m. vykusį LKP(b) CK plenumą lenkų klausimu. Jame Vladas Niunka kalbėjo: „negali būti jokios baimės, kad bus perlenkimų, kad baltarusius, lietuvius priversime mokyti lenkų kalba“. Nutarimo paskutiniui punktu pasmerkti „draugo Gedvilo ir draugo Paleckio pasisakymai, kad Vilniaus srities gyventojus sudaro sulenkėję lietuviai ir sulenkėję baltarusiai, kurių nacionalinė savimonė neišvystyta“. Ši publikacija rodo partinės mūsų valdžios bejėgiškumą prieš Maskvos primetamą rusinimo ir lenkinimo planą Rytų Lietuvai, kai vietoje lietuviškų mokyklų buvo įsteigtos 367 lenkiškos mokyklos, net ten, kur visai jokių lenkų nebuvo. Taip lietuviškų mokyklų šiame regione beveik nebeliko, ištisa gyventojų karta buvo sulenkinta, žinoma, kaip ir vėlesnės. Tai buvo didžiulis nuostolis mūsų tautai, skriauda tūkstančiams vaikų, tapusių politinių žaidimų aukomis.

Nedaug ką šitame kontekste galėjo pakeisti ir intelektualų norai sustabdyti šio regiono lenkinimą 1956 metais. Tai rodo rašytojų Antano Žukausko – A. Vienuolio kalba LTSR AT, Antano Venclovos laiškas Antanui Sniečkui bei 11 Lietuvos inteligentų laiškas Motiejui Šumauskui, kuriame klausė, „kodėl nelenkiškai namie kalbantiems per prievartą brukama mokyklose lenkų kalba, kitaip sakant, kodėl Vilniaus krašte, Lietuvos TSR teritorijoje vykdomas priaugančios kartos lenkinimas“. Matyt, visa tai padėjo šiek tiek pristabdyti Vilnijos polonizaciją per mokyklas.

Įdomi 1957 m. surašyta ataskaita apie ekspediciją Dzūkijoje, po Vilniaus ir Šalčininkų rajonus. „Ekspediciją sustabdė [Šalčininkų] rajono prokuroras. Jis šurkščiai elgėsi su grupe, vadovu mokytoju A. Ivanausku, reikalavo dokumentų, grasino „visus pasodinsias“.

1995 m. „Lietuvos aidas“ išspausdino LRS nario, Nepriklausomybės AKo signataro Juozo Dringelio (g. 1935 m.) straipsnį „Bernardinų bažnyčios paslaptis“. Remontuojant bažnyčią buvo rastas AK Vilniaus apygardos archyvas. Iš pateiktų dokumentų ryškėja, kad be kitų klausimų, buvo sprendžiama, kaip dvi lietuvių ir lenkų tautos turės sugyventi po karo. Siūlyta Kauną su apylinkėmis įjungti į Lenkijos sudėtį, kad Laikinoji Lietuvos sostinė atgautų lenkišką savo charakterį. AK reikalavo Lietuvą pripažinti „kariaujančią šalimi ir neginčijamai reikalauti ją okupuoti“. Ir tai vyko po to, kai Lietuva humaniškai elgėsi su Lenkijos kariais, kai jie buvo internuoti Lietuvoje 1939 m.! Jau buvo sudarinėjami baustinių žmonių sąrašai. Į vieną sąrašą įtraukti 752 asmenys, iš jų 160 pakeitę tautybę (iš jų 109 į lietuvių). Vadinas, lenkų okupacijos metais buvo galima lenkinti žmones, o kai koks sulenkėjęs asmuo atsilietuvindavo, jo laukdavo aukščiausia bausmė. Yra ir daugiau akibrokštų.

Seiniškio Algirdo Nevulio (g. 1944 m.) straipsnyje „Seinų lietuvių kova dėl lietuviškų pamaldų Seinų bazilikoje po II pasaulinio karo“, teigiama, jog ir Liaudies Lenkijos Respublikoje darytas spaudimas, kad Dievo žodis būtų skelbiamas tik lenkiškai. Tik pačiame LLR saulėlydyje 1983 m. lietuviams pavyko gauti teisę bažnyčioje klausyti šv. Mišių lietuviškai. Iš vis stebina keistas Lenkijos nusistatymas tautinių mažumų atžvilgiu. Daugelis galbūt nežino, kad po karo pirmasis LLR dekretas buvo vokiečių kalbos vartojimo uždraudimas (o jų Lenkijoje iš viso buvo 7 milijonai).

Daugelis lietuvių abejoja, ar galima dabartinę Lenkiją laikyti strateginiu Lietuvos partneriu. Per 20 metų neįgyvendinti svarbiausi energetikos ir infrastruktūros projektai. Nesiliauja priekaištai dėl tautinių mažumų (lenkų) skriaudimo Lietuvoje. Eskaluojamas tautinių mažumų vardų ir pavardžių rašymo pasuose, gatvių pava-

dinimų rašymo Vilniaus ir Šalčininkų rajonuose reikalas. Lenkijos Seimo komitetuose svarstomos Lietuvos švietimo įstatymo nuostatos, lyg Vilnius ir Vilniaus kraštas vis dar priklausytų Lenkijai.

Apie visa tai ir kitus neminėtus įvykius, ilgus amžius Vilniaus krašte vykdytą polonizacijos politiką, istorijos veikėjų ir herojų (knygos gale yra jų biogramos) veiklą išsamiai pasakojama Gintauto Šapokos sudarytame straipsnių ir dokumentų rinkinyje* „**Lenkinimo politika Vilniuje**“, kuris pasirodė 2010 m. pradžioje. Gaila, kad knygos tiražas vos 300 egz. (ją po viena egz. turi tik septynios bibliotekos Lietuvoje!), o būtų tikslinga išleisti ją kelių dešimčių tūkstančių tiražu (gal net ir lenkų k.) ir nemokamai ap rūpinti visas Lietuvos bibliotekas, mokyklas ir pan., nes retas Lietuvoje žino apie tragišką Vilniaus krašto lietuvių likimą anuo metu ir dabar. Tai turėtų būti parankine faktų knyga Lietuvos politikams, kurie sprendžia ne tik vidaus, bet ir užsienio politikos klausimus su kaimynine Lenkija. Tik istorijos žinojimas ir teisingas ankstesnių laikų įvykių vertinimas gali užtikrinti abipusius darnius santykius dabar ir ateityje.

Turinys
Pratarmė Gintautas Šapoka / 7
Bažnytinė padėtis Vilniaus krašte dokumentų šviesoje / 15
Vilniaus arkivyskupas metropolitas Romualdas Jalbžikovskis
lietuvių akimis Gintautas Šapoka / 45
„Per lenkystę į dangaus karalystę“ Vincas Martinkėnas
Lietuvių lenkinimo metodai Vilniaus krašte 1920–1939 metais Vincas Martinkėnas / 98
Kas esu? Vincas Martinkėnas / 103
Lenkų šovinizmas bolševikų priedangoje Vladas Drėma / 123
Bernardinų bažnyčios paslaptis Juozas Dringelis / 133
1950 metų LKP(b) CK biuro posėdis Lietuvos lenkų klausimu (stenograma) / 171
Antano Vienuolio kalba kalba 1956 metų lapkričio 29 dienos LTSR AT IV šaukimo IV sesijoje / 184
1956 metų rūpesčiai dėl lietuviškų mokyklų Vilniaus krašte / 188
1956 metų Antano Venclovos laiškas Antanui Sniečkui / 196
Preliminari ataskaita apie 1957 metų rugpjūčio mėnesio etnografinę ekspediciją Dzūkijoje / 199
Seinų lietuvių kova dėl lietuviškų pamaldų Seinų bazilikoje po II pasaulinio karo Algirdas Nevulis / 205
Biogramos / 209

Knygos sudarytojas Gintautas Šapoka (g. 1948 m.) yra garsiojo Lietuvos istoriko Adolfo Šapokos, „Lietuvos istorijos“ autoriaus ir redaktoriaus, giminaitis – pusbrolio sūnus. Jis, baigęs žemės ūkio ekonomikos mokslus, daug metų dirbo ekonomistu. Pastaruosius 15 metų ūkininkavo. Dabar pensininkas. Istorikas mėgėjas išleido dvi knygutes: „Mūsų giminė“ (2005) ir „Istorikas Adolfas Šapoka ir jo darbų bibliografija“ (2006). Jis surado 405 A. Šapokos publikacijas, kurias perdavė Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai.

G. Šapoka rašo: „Labai norėčiau, kad ši knyga padėtų susidaryti nuomonę apie dviejų kaimyninių tautų santykius, ir linkėčiau tų santykių lygiateisiškumo, geresnio istorijos pažinimo“.

Galima tik pridėti, kad didžiarusiškasis agresyvusis carinis ir sovietinis šovinizmas bei fanatiškoji šovininė lenkiškoji katalikybė buvo didžiausi lietuviybės naikintojai Vilniaus krašte.

* *Lenkinimo politika Vilniuje: straipsniai ir dokumentai / sudarytojas Gintautas Šapoka. – Vilnius: Žaltvykslė [i.e. Žaltvykslės knygos] : Vilniaus skliautai, [2009] (Vilnius: „Arx Baltica“ Spaudos Namai). – 212, [2] p. – Tiražas [300] egz. – ISBN 978-9986-06-345-2.*

„Vilnijos“ draugija neleidžia slopti lietuviybės ugniai

Sigita Nemeikaitė, Vilnius

Jonas Vasiliauskas

Kazimieras Garšva

Daugiataučio Vilniaus krašto švietimo, mokslo, kultūros problemas savo konferencijoje aptarė „Vilnijos“ draugijos nariai surengtoje konferencijoje.

Draugijos pirmininkas dr. Kazimieras Garšva, apžvelgęs aktualiausius klausimus, konstatavo, kad šiuo metu net 50 Vilniaus krašto vietų nėra galimybių mokytis valstybine lietuvių kalba. Jis pastebėjo, kad per dvidešimt nepriklausomybės metų Vilniaus, Šalčininkų rajonuose lietuviybė sunkiai sklinasi kelia, o naujasis švietimo įstatymas iš lenkų tautinės mažumos sulaukia neprognozuojamų iššūkių. Nuostabą kelia ir oficiali valdžios pozicija, tiksliau jos neturėjimas bei nuolaidžiavimas. Pavyzdžiui, jaunuolis, vienoje televizijos pramoginėje laidoje nuplėšęs lenkišką gatvės užrašą su namo šeimininko žinia, buvo tasomas po teismus, jam skirta solidi piniginė bauda. O teismų sprendimai, kad gatvių užrašai lenkų kalba neteisėti, yra visiškai ignoruojami. „Vilnijos“ draugijai tenka ginti Vilniaus, Šalčininkų rajonų savivaldybių valdininkams neįtikėjusius ir vien dėl to atleistus žmones, kovoti dėl lietuviškų mokyklų išlikimo.

„Vilnijos“ draugijos pirmininko pavaduotoja Nijolė Balčiūnienė apžvelgė Baltarusijoje bei Lenkijoje gyvenančių lietuvių padėtį, jų galimybes išlaikyti lietuvišką švietimą, kultūrą bei jos paveldą. N. Bal-

Nijolė Balčiūnienė

čiūnienės žodžiais, siekiama, kad etninės žemės gyvenantys lietuviai galėtų Lietuvos kultūros institucijoms teikti projektus ir gauti paramą. Sprendžiant įvairias problemas, nuošalyje nelieka ir kai kurie šalies politikai. N. Balčiūnienė paminėjo, kad Seimo narių Gintaro Songailos, Ryto Kupčinsko didelių pastangų dėka etninės žemės bent šiais mokslo metais pavyko išsaugoti mažas lietuviškas mokyklėles. Draugijos pirmininko pavaduotoja pastebėjo, kad pastarųjų politikų iniciatyva yra nuolat rengiamos šalies valstybingumo istorijai bei dabarčiai, švietimui, kultūrai skirtos konferencijos, kiti renginiai, kurie skatina patriotizmą, žadina tautinę mintį ir dvasią, suburia bendraminčius bei Seime subrandina ne vienos teisinės nuostatos suformavimą. N. Balčiūnienė taip pat pasidžiaugė, kad Seimas ketina svarstyti 2013 - uosius paskelbti Tarmių metais.

Konferencijoje kalbėjęs Vidmantas Žilius, „Vilnijos“ draugijos Šalčininkų sky-

Konferencijos dalyviai

riaus pirmininkas, tikino kartais abejojantis, kokioje valstybėje gyvenas. Jo žodžiais, sunkiai suvokiamas teismo sprendimas, kad autobusų užrašai nesą vieši ir tokiu būdu pripažįstama, kad baudos už nelietuviškus užrašus – neteisėtos. V. Žilius apgailestavo, kad švietimo įstatymas, įtvirtinantis didesnes valstybinės kalbos galias kitatautėse mokyklose, yra apie 15 metų pavėlavęs. Jo žodžiais, todėl iškyla paradoksas, kad lietuviškai geografijos ir istorijos vaikus turintys mokyti mokytojai patys lietuvių kalbos neišmano. V. Žilius pažymėjo ir Lietuvos piliečių lojalumo problemą, kurią sukelia svetimos valstybės dalijamos „kortos“. Jo žodžiais, tampa nebeaišku, kuriai valstybei toks pilietis yra iš tikrųjų atsidavęs.

Apie tai, kaip bus įgyvendinamas švietimo įstatymas, sulaukęs lenkų tautinės mažumos atstovų nenoro jį vykdyti, kalbėjo Jonas Vasiliauskas, švietimo ir mokslo ministerijos regioninių mokyklų skyriaus vedėjas. Jo žodžiais, nuogąstauti, kad švietimo įstatymas bus atšauktas, neverta, nes to neketinama daryti.

„Vilnijos“ draugijos konferencijoje aktualiais klausimais pasisakė Alfonsas Augulis, Dalia Pecukonienė, Algirdas Steponėnas, kiti jos dalyviai. Buvo visiškai akivaizdu, kad „Vilnijos“ draugijai į savotiškus etapus susidedančių kultūros, švietimo darbų – į valias.

Autorės nuotr.

Lietuvos šaulių sąjungos istorija

Veikiame, pažįstame, tobulėjame...

Artėjant metų pabaigai esame įpratę pasižiūrėti atgal, prisiminti, ką nuveikėme, susumuoti pasiekimus rezultatus, pasvarstyti, ką buvo galima daryti kitaip, kur klydome ar idėjomė nepakankamai pastangų, o ką atlikome ištis gerai. Šalčininkų kuopos šauliai – ne išimtis.

Apie kuopos vykdomą veiklą buvo kalbėta ir rašyta jau ne vieną kartą. Ko gero, nieko labai naujo ir nepasakytume: žygiai, renginiai, stovyklos, pratybos... Savaiame suprantama, kiekvieną kartą visa tai vyksta kiek kitaip, ieškoma naujų būdų tobulėti, užsiėmimus padaryti kuo įdomesnius ir dar naudingesnius.

Šiais metais iš tiesų buvo dalyvauta ne vienoje stovykloje (kuopos atstovai stovyklavo Panevėžyje, gausėnis būrys – mobilioje vasaros stovykloje Eišiškėse, stovyklauta Dieveniškėse vykusioje baltiško pobūdžio stovykloje „Mūsų šaknys – baltai“); šaulio – inžinieriaus kurse Kaune; jaunųjų šaulių paramedikų kursuose, pratybose Paberžėje „Griežtas atsakas“, išpūdinga šaulių eiseną ir pratybas Kalesninkuose Šalčininkų raj. Visus, ko gero, sunku būtų ir paminėti. O kur dar kassavaitiniai užsiėmimai būriuose, tradiciniai renginiai skirti valstybinėms šventėms paminėti ir pan. Tai gi veiklos tikrai netrūksta.

Jeigu kalbėtume apie praktinius užsiėmimus, labiau išskirti norėtusi pratybas Paberžėje „Griežtas atsakas“, kurių metu buvo ne tik tobulinami turimi įgūdžiai, bet ir būrys jaunųjų šaulių bei šaulių davė pasižadėjimus ir priesaikas.

Kadangi mokymai vyko šaulius suskirsčius į dvi grupes – kovinius ir pradedančius-tad nepatenkintus, nusivylusius ar pernelyg išgąsdintus nebuvo. „Koviniai“ turėjo galimybę pajusti tikrąjį kariško gyvenimo skonį (juolab, kad užsiėmimus vedė KASP Didžiosios Kovos apygardos 8-osios rinktinės kariai - instruktoriai), na, o pradedantieji (ar tuo metu dėl kokių nors kitų priežasčių negalėję prisijungti prie kovinių) atlikinėjo lengvesnes užduotis. Tačiau daug naudingos patirties ir žinių įgijo ir vieni, ir kiti.

Be abejo, per šiuos metus, kaip jau ir

minėta, vyko ir daugiau tikrai labai įdomių renginių, mokymų... Papasakoti apie kiekvieną atskirai – tikrai neįmanoma. Tačiau labai smagu, kad po kiekvieno iš jų jaučiame vis labiau patobulėjimą. N. Balčiūnienė taip pat pasidžiaugė, kad Seimas ketina svarstyti 2013 - uosius paskelbti Tarmių metais.

Savaime suprantama, šalia visų gerų dalykų atsiranda ir tokių, apie kuriuos kartais pamirštame, kartais tiesiog nesureikšminame, tačiau bet kokių atvejų jie niekur nedingsta ir karts nuo karto sukelia tam tikrų sunkumų ar bent jau nepatogumų.

Šiuo metu kuopoje yra 149 šauliai. Dauguma iš jų – jaunieji šauliai. Natūralu, kad didžiąją veiklos dalį užima būtent jų ugdymas mokyklų būreliuose. Gaila tik, kad tuo ugdymu užsiimti galinčių žmonių yra ne tiek jau ir daug.

Noro ir entuziazmo gal ir nepritrūktų, tačiau didžiausia problema yra elementarus specifinių žinių stygius, mat daugumai jaunųjų šaulių būrelių vadovauja pedagogai, kurie neturi specialaus karinio išsilavinimo ar parengimo.

Džiugu, jog ši problema pamažu pradeda spręsti ir per moksleivių rudens atostogas (lapkričio 2-5 d.) Divizijos generolo Stasio Raštikio Lietuvos kariuomenės mokyklos poligone Kazlų Rūdoje vykusiuose jaunųjų šaulių būrelių vadovų kursuose dalyvavo du Šalčininkų kuopos pedagogai: Juozas Bagdonas ir Antanas Šmailis. Tikimės, jog ateityje ir daugiau mūsų kuopos mokytojų galės pasinaudoti tokia galimybe, juolab, kad ir LŠS padana žadėjo – kursai tikrai vyks.

Aišku, problemų yra ir daugiau: uniformų stygius, transporto klausimas, kai reikia vykti į toliau vykstančius renginius ar mokymus, tačiau veiklus ir sumanus jaunimas randa išeičių. Uniformas skolinasi, perperka... Kiti gi, įtikina save, jog šauliui svarbiausia ne uniforma ar antsiuvas, o idėja, suvokimas, kas yra tikrasis šaulys, ir puikiai savo šaulišką pareigą vykdo be visų minėtų atributų.

Transporto nebuvimas dažnai pakiša koją ir kartais tenka atsisakyti vieno ar kito renginio. Tačiau išeitis randama ir čia: ten,

Šalčininkų kuopos šauliai

kur įmanoma, vykstama visuomeniniu transportu (aišku, tokios išlaidos ne visiems šauliukams yra įkandamos), „tranzuojama“ ar tiesiog kreipiamasi pagalbos į tėvus. Gaila, kad sprendžiant šią problemą (dėl pavėžėjimo mokykliniu transportu) ne taip jau ir retai susiduriama su biurokratijos ar asmeniniais principais. O ir mokyklų vadovai ne visada gali skirti reikiamų lėšų dažnesnėms išvykoms.

Savaime suprantama, visos šios bėdos aktualios ne vien mūsų kuopai. Tačiau negalime pamiršti, jog šalia materialinių klausimų iškyla ir kitas – krašto specifikos – aspektas ir su ta specifika susijusios problemos. Niekam ne paslaptis, kad šaulišką idėją (ypač tos, kurios susijusios su lietuviybės puoselėjimu ir sklaida) šiame krašte ne visada priima geranoriškai ir palankiai. Todėl ištis norėtusi padėkoti tiek mokyklų vadovams, tiek visiems kitiems atsakingiems žmonėms, kurie stengiasi, kad šaulių veikla Šalčininkų krašte vyktų aktyviai, būreliai gyvuotų ir vis plėstųsi.

O kad kuopa plečiasi – tai tikra tiesa. Šiuo metu jos būreliai veikia ne tik Šalčininkų ir Vilniaus rajono mokyklose, bet ir Vilniaus mieste - A. Vienuolio pagrindinėje ir Mikalojaus Daukšos vidurinėje mokyklose. Visa tai vyksta kuopos vado Eimanto Tamulyno dėka, kuris dirbdamas KASP Didžiosios Kovos apygardos 8-osios rinktinės Vilniaus regiono karo prievolės ir komplektavimo

skyriaus vyr. specialistu, randa laiko skleisti ir šaulišką idėją, skatina kuo aktyviau prisijungti prie šios ištis įdomios visuomeninės veiklos.

O jaunimas tikrai geranoriškai jungiasi. Vieni vedini smalsumo, kitus traukia kariškas gyvenimas (kurio bent jau kažkiek kiekvienas atėjęs į kuopą gauna patirti), tretieji nori būti naudingi, išreikšti save, savo idėjas, atlikti tam tikrą visuomeninę pareigą (tai, ko gero, jie supranta tik šiek tiek vėliau, jau įgiję tam tikros patirties ir tapę brandesni).

Bet juk svarbiausia, ko gero, ir yra tai, kaip mes kiekvienas suvokiame taip dažnai girdimus žodžius: pareiga sau, artimam žmogui, bendruomenei, Tėvynei; kaip suvokiame savo indėlį tame visuomeniniame gyvenime. Galų gale, ką gero ir naudingo galime duoti patys sau. Nes kuo labiau turtėsime (ir toli gražu ne materialiai) patys, kuo platesnė bus mūsų pažinimo, mąstymo amplitudė, tuo daugiau galėsime duoti šalia esančiam. Manau, šaulių sąjunga tam pažinimui ir tobulėjimui – puikus ir tinkamas trauklas.

*Renata KALINAUSKAITĖ, Šalčininkų 11-osios šaulių kuopos Turgelių būrio vadė
Vytautas TAMULYNAS, Šalčininkų 11-osios šaulių kuopos Šalčininkų pirmo būrio vadas*

Tomas SIALETICKIS, Šalčininkų 11-osios šaulių kuopos Šalčininkų antro būrio vadas

Lietuva tarpukario Europos režimų kontekste*

Prof. Bronislovas GENZELIS, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

Vokietija, pažeminta Versalio sutartimi, pirmaisiais po Pirmojo pasaulinio karo metais Lietuvai didesnio pavojaus nekėlė. Ji pirmoji pripažino Lietuvos valstybę, Rusija – antroji. Taigi, valstybės, kurios anksčiau kėsinosi į Lietuvos valstybingumą, pirmosios pripažino mūsų nepriklausomybę. Šiuos jų veiksmus padiktavo politinės realijos.

Trečioje kaimynė – Lenkija, su kuria praityje drauge kovota dėl laisvės. Dabar ji tapo pagrindine Lietuvos valstybingumo oponente. Lenkija niekaip nenorėjo sutikti, kad greta jos egzistuoja nepriklausoma Lietuvos valstybė, o ne jos provincija. Ne veltui senovės romėnai sakė: nėra amžinų priešų, nėra amžinų draugų, yra tik amžini interesai. Europinės imperijos subyrėjo, Lenkija panoro sukurti savo imperiją „nuo jūros iki jūros“... Lenkų bajorų prote nekaip netilpo: „Lietuva savarankiška valstybė.“ Jiems nonsensas: Lenkijos priešų intrigų išdava. Taip ji elgėsi ne tik mūsų regione.

Rusija, nors ir buvo karą laimėjusių gretose, bet ją sužlugdė vidinė suirutė. Ją sukrėtė vidinės socialinės revoliucijos. Daugiatautėse imperijose, engusioms prijungtas tautas, buvo susiformavusi pavergtųjų tautų tautinė sąmonė, politinės grupuotės, pasirengusios vadovauti savo tautų išsivadavimui. Tačiau vadovėta demokratinių tradicijų (jos tilpo tik negausių inteligentų galvose).

Viduramžiais kiekvienas valdovas siekė plėsti savo valdas (jėga buvo pagrindinis argumentas), naudotas ir konfesinis. Tautinis aspektas nevaikdavo esminio vaidmens, nors atskiros valstybės per laiką savaime tapo tautinėmis (Prancūzija). Nepaisant to, jose dominavo viena religija, kitų veikla slopinta (konfesiniai skirtumai vieną tautos dalį priešpriešino kitai). Kitas tautas (italus, vokiečius) skaldė valstybinės sienos. Susiformavus aiškiai tautiškumo sampratai prasidėjo tautų jungtis, taip pat ir panaudojant ginklus. Ir XIX amžiuje iškilo naujos stiprios tautinės valstybės (Italija, Vokietija). Nacionalinis jausmas tapo jų egzistencijos pamatu.

Šalia tautiškumo plėtojosi surogatinės panslavizmo, pangermanizmo, pantiurkizmo idėjos, kurias XIX amžiuje propagavo Rusijos, Vokietijos, Austrijos-Vengrijos imperialistai, Osmanai. Tų idėjų skleidėjai siekė paversti savo valstybes monolitinėmis, akcentuojant vienos tautos primatą, laikant kitas tautas, ypač tas, kuriose brendo savasties samprata, nepilnavertėmis, siekė jas nutautinti. Panslavistai niekino lenkus, nors jie tokie pat slavai, tuo pačiu jie rėmė slaviškas tautas Austro-Vengrijos imperijoje. Taigi viena imperija siekė plėsti savo įtaką kitos imperijos sąskaita. Kaip opozicija šiems siekiams Europoje formavosi „Tautos vienybės“ koncepcija. Ji susilaukė pritarimo pavergtose tautose (nuo čekų iki lietuvių).

Suvokus, kad tautos egzistencijos pamatas – jos kultūra, formavosi tautinės valstybės idėja. Ji psichologiškai veikė visas pavergtas tautas. Lietuva čia ne išimtis.

XIX amžiaus pradžioje Europoje formavosi tautinių valstybių idėjos. Nors egzistavusios Prancūzija, Anglija be kokio nors išankstinio akcentavimo buvo savaime suprantamos kaip tautinės (su dominuojančia valstybine kalba, raštija, kultūrine terpe), jos dar nedeklaravo savo tautiškumo. Ankstesnės valstybės paremtos vien ištikimybe valdančiai dinastijai, konfesijai prarado būta patrauklumą. Ypač pavergtųjų tautų žmones patraukė plintančios „tautos vienybės“, „proletarinio internacionalizmo“ koncepcijos. Nebuvo išnykęs ir tikėjimas geru caru. Pastarosios mąstysenos veikė ir Lietuvą.

Žmonės slėgė ir kitas nelygybės šaltinis – socialinė atskirtis. Žmonių uždarbis neatitiko idėto darbo. Luominė nelygybė ir socialinė atskirtis drebino Europą. Šioje terpėje Vakarų Europoje susiformavo marksizmas, kuriame tilpo dvi tarpusavyje sunkiai suderinamos koncepcijos: tautų lygybės ir tautų apsisprendimo teisė bei klasių kovos idėja, kurioje esama globalinių tendencijų. Ką pasako vien lozungas: „Visų šalių proletarai vienykitės!“? Jis tarsi ištrina tautiškumą, nes visi varguoliai turi vienytis prieš turtinguosius. Tuo pačiu skaldė tautas, bet ši koncepcija imponavo nemažą dalį tų žmonių, kuriems darbas – jų pragyvenimo šaltinis.

Austrijos–Vengrijos, Osmanų ir aprupėjusios Rusijos imperijų griuvėsiuose kūrėsi tautinės valstybės. Vokietija taip pat neteko dalies savo teritorijos. Pasaulio žemėlapyje atsirado tautinės valstybės (Suomija, Latvija, Lietuva, Estija, Čekoslovakija, Kroatija, Rumunija, Austrija, Vengrija). Jos buvo orientuotos į savos tautos gyvenamas teritorijas. Išimtis – Lenkija. Jai atiteko žemės ne tik anksčiau priklaususios Rusijos, Austro-Vengrijai, bet Vokietijai. Lenkai, atkurdami savo valstybę, perėmė imperines nuostatas. Ji aneksavo Vakarų Ukrainą, anksčiau įėjusią į Austrijos-Vengriją, užgrobė dalį baltarusiškų žemių, neigė Lietuvos valstybingumą, kėsinosi į slovąkų žemes. Žodžiu, lenkai siekė sukurti daugiatautę imperiją su lenkų kultūros primatu. Kaimynai jautė nuolatinę grėsmę iš Lenkijos pusės. Todėl ji pati taip pat negalėjo jaustis saugi. Kuo tai jai baigėsi, žinome. Lenkija nuo pat pirmųjų savo egzistencijos dienų buvo autoritarinė valstybė, kaupusi savo jėgas išorinei ekspansijai.

Tuometiniai bolševikai dar neatstovavo Rusijos imperialistams. Jais tapo vėliau, o tie, kurie tapti nepanoro, neteko galvų. Mūsų aptariame laikotarpyje imperialistinis bruozas dar nebuvo aiškus. Tuometiniai bolševikai svajojo ne apie vieningą imperiją, o apie įvairiatautes proletarų valstybes. Šios

idėjos buvo patrauklios daliai ir Lietuvos miestų gyventojų, tačiau visiškai nepriimtinos kaimiečiams, troškusiems turėti savo žemę.

1920 metais sušauktas Steigiamasis Seimas ir 1922 metų Lietuvos Respublikos Seimas paklojo demokratinės valstybės pamatus. 1922 metais priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija peržengė laikmetį savo demokratiškumu. Lietuva tampa demokratine valstybe su daugiapartinė sistema. Tačiau demokratinių valdymo igūdžių stygo. Valstybė neturėjo tvirto ekonominio pagrindo. Kadangi nemažai žmonių tikėjosi greito savo gerovės pagerėjimo, bet to neįvyko, tad ieškota atpirkimo ožių. Padėtį šalyje destabilizavo anarchistine, probolševikinių grupuočių veikla ir Lenkija. Lenkai Lietuvoje turėjo stiprią penktąją koloną. Ji nuolat vykdė akcijas prieš Lietuvą. Jau pirmaisiais nepriklausomos metais Kaune susikūrė lenkų karinė organizacija, siekianti nuversti Lietuvos vyriausybę. Ją atskleidus, nesumažėjo prolenkiškų elementų veikla.

Lietuvą skaudžiai veikė Vilniaus krašto okupacija ir aneksija. Lenkų agentūra sustiprino antilietuvišką veiklą visoje Lietuvoje. Nepasitenkinimą liejo ir iš Rusijos, dalinai ir iš Vokietijos sklindantis bolševizmas, pastarieji ypač naudojosi prasidėjusiu susiluoksniavimu pačių lietuvių tarpe. Šis procesas tarsi patvirtino bolševikų diegiamą klasių kovos teoriją. Ir šios idėjos susilaukė atgarsio neturinėjoje demokratinės patirties visuomenėje, kuri buvo veikiamą ir anarchistinės ideologijos. Šie veiksniai kėlė politinę ir ekonominę suirutę. Kas ženklioje visuomenės dalyje palaikė ir ugdė autokratinės nuotaikas – formavosi stiprios rankos poreikis.

Autoritarinių valstybių apsuptyje sunku išlikti demokratine valstybe, lygiai taip pat kaip demokratinių valstybių aplinkoje būti autoritarine. Su šia problema po Pirmojo pasaulinio karo susidūrė daugumas Europos šalių, nors demokratinės valstybės idėja teorijoje buvo aiškiai susiformavusi. Ji buvo ir Lietuvoje (Povilas Višinskis, Jonas Šliūpas, Steponas Kairys), tačiau jos realizavimui trukdė ir išorinės jėgos, siekiančios destabilizuoti padėtį šalyje. Tam būta objektyvių ir subjektyvių priežasčių.

Daugelis nepriklausomybės kūrėjų tikėjo greitai krašto ūkio kilimu, bet to neįvyko. 1922 metų reformoms buvo priešingi ir su-lenkėję dvarininkai. Kitiems atrodė, kad dėl didėjančios socialinės atskirties kalti nauji buržuai, kurie savinosi tai, kas turėtų priklausyti visiems. Tai sukūrė palankią dirvą bolševikinei ideologijai plisti. Stigo pilietinės atsakomybės. Demokratinės Lietuvos politinės partijos nepajėgė įvaldyti situacijos.

Įvykiai vienoje šalyje žadino analoginius procesus kitoje. Naujas valstybes drebino įvairūs sukrėtimai. 1918 metais Austrijoje-

Vengrijoje įvyko revoliucija. Vengrija tapo respublika, o 1919 m. joje įvyko vadinamoji socialistinė revoliucija, pasiskelbusi Vengrijos Tarybų Respublika. Kitais metais, po karinio perversmo, vadovaujamo buvusio imperijos admirolo Miklošo Horčio, Vengrija paskelbta monarchija be monarcho, vadovaujama regento, paties Horčio, kuris diktatoriavo iki 1944 metų. Kai 1933 metais Hitleris įsitvirtino Vokietijoje, M. Hortis užmezgė su juo draugiškus ryšius.

Viena po kitos naujosios valstybės tapo autoritarinėmis, kai kuriose net su nacionalsocializmo atspalviu. Tik Suomijai ir Čekoslovakijai iki pat Antrojo pasaulinio karo pavyko išlikti demokratinėmis. Tad Lietuvai išlikti demokratine valstybe autokratinė apsuptyje sudėtinga. Vokietija XX amžiaus trečiojo dešimtmečio viduryje blaškėsi tarp būties ir nebūties. Kai tauta yra paniekinta ir jos ekonomiką valdo asmenys, kurių nepriskirsi saviems, susidaro terpė kraštutiniam nacionalizmui, kas ir įvyko Vokietijoje. Rusijoje įsitvirtina autoritarizmas.

Nacionalsocializmas palietė ir tradicines Vakarų Europos valstybes. Jam pradžią davė 1921 metais B. Mussolinio įkurta Italijos fašistų partija, kuriai lengvai pavyko paimti valdžią. Mūsų aptariamuoju laikotarpiu Vokietijoje kėlė galvą nacionalsocializmas, į savo partijos pavadinimą įterpė žodį „darbininkų“, kuri pirmąją smūgį nukreipė į kitataučius kapitalistus. Antanas Smetona turėjo polinkį į autoritarizmą. Jis idėmiai studijavo itališkąjį jo variantą, tačiau netapo nuosekliu jo pasekėju. A. Smetona nedegė neapykanta svetimtaučiams, jeigu šie nesikėsino į Lietuvos valstybingumą. Net prieš lenkus nebuvo jokių pogromų, tik svajota taikiai išvaduoti Vilnių.

Šiandien neturime atsakymo, kaip pakryptų Lietuvos likimas, jeigu nebūtų 1926 metų įvykių. Vargu ar Lietuvoje įsikurtų bolševikai. Didesnės grėsmės tada nekėlė ir Vokietija, nes ji dar buvo paskendus vidinėje suirutėje, tik po nacionalsocialistų pergalės iš jos Lietuvai iškilo milžiniškas pavojus. Tačiau Lenkija su imperialistinėmis užmačiomis, manyčiau, Lietuvai, nespėjusiai išugdyti pilietiško, keltų didelį pavojų, nes nestabilumui joje palaikyti ji turėtų daugiau šansų. Ir šiandien už tai, kas tada įvyko Lietuvoje, Lenkija turėtų jausti atsakomybę ir toliau nekurstyti aistrų, nekalbėti ultimatumų kalba, kaip ji elgėsi po Miuncheno sąmokslą 1938 metais. Juo labiau nekurti Lietuvoje naujos Penktos kolonos ir nesvajoti apie naujos imperijos sukūrimą – imperijų laikai jau praeitas gyvenimo etapas.

**Pranešimas skaitytas tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Lietuvos III Seimas – 1926–1927 išbandymų metai“, 2011 m. gruodžio 9 d.*

Palaimintasis Jurgis Matulaitis ir Lietuva

Kun. Kęstutis ŽEMAITIS, Marijampolė

Atkelta iš 1 p.

sitikimų metu stengėsi pabrėžti provincijos įsteigimo būtinybę, išsklaidyti išankstines neigiamas nuomones dėl Lietuvos ir Vatikano konkordato pasekmių Lietuvai. Svarbu, kad lietuviai suprastų, kad Apaštalių Sostas jokių būdu nepritarė politiniam Vilniaus atskyrimui nuo Lietuvos, o tik sutvarkė vyskupijų bažnytinę priklausomybę pagal to meto situaciją. Bažnytinės provincijos paskelbimas popiežiaus Pijaus XI konstitucijoje „Lituanorum gente“ kaip tik padėjo išspresti Vilniaus krašto bažnytinės priklausomybės problemą. Iš Vilniaus vyskupijos dalies, likusios Lietuvos teritorijoje, buvo sudaryta nauja Kaišiadorių vyskupija.

1926 m. balandžio 4 d. popiežius Pijus XI apaštališkąją konstituciją „Lituanorum gente“ paskelbė, jog sudaryta Lietuvos bažnytinė provincija su naujomis vyskupijomis: Kauno arkivyskupija, Tel-

šių, Vilkaviškio, Panevėžio ir Kaišiadorių vyskupijomis. Kauno, Telšių ir Panevėžio vyskupijos buvo sudarytos padalinus didelę Žemaičių vyskupiją. Klaipėdos kraštas buvo ilgą laiką okupuotas vokiečių, o 1920 metais pagal Versalio taikos sutartį laikinai perduotas prancūzų priežiūron. 1923 metais Klaipėdos krašto sukilėlių dėka ši etninė lietuviška teritorija sugrąžinta Lietuvai. 1923 metais Klaipėdos kraštą prijungus prie Lietuvos, keturios šio krašto parapijos visgi pasiliko priklausomos Vokietijoje esančiai Varmijos vyskupijai. Vilkaviškio vyskupija buvo sudaryta iš Lietuvos teritorijoje likusių Seinų vyskupijos dekanatų. Taip Lietuva bažnytiniu požiūriu jau nebeprisklausė nuo kitos valstybės esančių metropolijų (buvusios iki 1926 metų Žemaičių ir Vilniaus vyskupijos priklausė Mogiliovo, o Seinų vyskupija Varšuvos metropolijai) ir netgi

igavo savarankiškumą – ji tapo tiesiogiai pavaldi Šventajam Sostui. Bažnytinės provincijos įsteigimas Lietuvą prilygino kitoms Europos valstybėms.

Nauji Lietuvos vyskupai. Steigiant atskirą Lietuvos bažnytinę provinciją reikėjo naujų vyskupų. Šventasis Sostas naujai įsteigtos Kauno arkivyskupijos arkivyskupu metropolitu paskyrė buvusį Žemaičių vyskupo Pranciškaus Karevičiaus (Karevičius, paskutinis Žemaičių vyskupas, panaikinus šią vyskupiją ir įsteigus provinciją, įstojo į marijonų vienuoliją ir nuo 1926 metų gyveno Marijampolėje) pagalbininką, teologijos daktarą vyskupą Juozapą Skvirecką, su kuriu J. Matulaitis dar Petrapilio dvasinėje akademijoje studijavo. J. Matulaitis Skvirecką vertino kaip labai atsidavusį Bažnyčiai ir nepriklausomą nuo politinių partijų. J. Skvireckas taip pat buvo žinomas kaip Sv. Rašto

vertėjas. Pirmuoju Telšių vyskupu popiežius Pijus XI nominavo Seinų vyskupijos prelatą, Aukštosios Panemunės kleboną, Lietuvos Respublikos Seimo pirmininką, teologijos licenciatą Justiną Staugaitį (1866–1943). Naujai įsteigtos Panevėžio vyskupijos vyskupu paskiriamas Žemaičių vyskupijos kapitulos kanauninkas, universiteto profesorius Kazimieras Paltarokas (1875–1958). Kaišiadorių vyskupija savo ganytoju gavo arkivyskupo J. Matulaičio bičiulį, teologijos magistrą, Vilniaus katedros kanauninką Juozapą Kuklą (1873–1942). Vilkaviškio vyskupu Pijus XI skiria buvusį Seinų vyskupą Antaną Karosą (1856–1947). Kadangi vyskupas Karosas buvo jau senas, pagalbininku jam paskiriamas Vilniaus arkivyskupijos kunigas profesorius, buvęs Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministras Mečislovas Reinys (1884–1953, mirė

Nukelta į 15 p.

Kaip baltai tampa gotais

Prof. Alvydas BUTKUS, dr. Stefano M. LANZA, Kaunas

Tęsinys. Pradžia Nr. 24

Tautų katilas ir poliarinė diena bei naktis

Apie *Scandzos* salą Jordanas rašo ir kitur. Tačiau platesnė informacija, kurią jis teikia, sunkiai pritaikoma Aistmarių ar kitoms Baltijos nerijoms. Štai, pavyzdžiui, kaip toji sala apibūdinama IV, 25 skyrelyje: *Scandza insula quasi officina gentium aut certe velut vagina nationum* („*Scandzos* sala beveik kaip tautų gamykla arba bent tikrai kaip nacijų iščios“). Ar įtikėtina, kad 65 km ilgio ir iki 2km pločio nerija galėjo būti taip praminta? Juo labiau, kad geologiniu požiūriu sąnašinės kilmės nerijos prieš 3500 m. (apie tokius laikus rašo Jordanas) greičiausiai buvo gerokai mažesnio ploto.

Tačiau galutinio argumento prieš J. Statkutės skandinaviškos gotų kilmės neigimą nebūtina ieškoti, interpretuojant žodžių junginius, sutikrinant šaltinius, atkuriant prieš pusantro tūkstančio metų gyvenusio žmogaus geografinį vaizdinį ar aiškinant kokią giliai paslėptą Jordano aprašo potekstę. Užtenka perskaityti tai, kas Jordano rašoma toliau, t.y. ką J. Statkutė nutylėjo:

In Scandza vero insula, unde nobis sermo est, licet multae et diversae maneant nationes, septem tamen earum nomina meminit Ptolemaeus. Apium ibi turba mellifica ob nimium frigus nusquam repperitur. In cuius parte arctoa gens Adogit consistit, quae fertur in aestate media quadraginta diebus et noctibus lucas habere continuas, itemque brumali tempore eodem dierum noctiumque numero lucem claram nescire. Ita, alternato maerore cum gaudio, beneficio aliis damnoque impar est. (III, 19-20)

Istorikas čia tęsia savo pasakojimą: taigi *Scandzos* saloje (*In Scandia vero insula*), apie kurią sukasi mūsų kalba (*unde nobis sermo est*), nors daug ir skirtingų tautų joje apsigyvenusios (*licet multae et diversae maneant nationes*), tačiau jų Ptolomėjus mini tik septynis pavadinimus (*septem tamen earum nomina meminit Ptolemaeus*). Tenai bičių meddarių spiečių dėl nepaprastai didelio šalčio niekur nerandama (*Apium ibi turba mellifica ob nimium frigus nusquam repperitur*). O jos šiaurinėje dalyje *Adogit* gentis apsistojo (*In cuius parte arctoa gens Adogit consistit*), kuri – pasakojama – vidury vasaros per keturiasdešimt dienų ir naktų turi nuolatinę šviesą (*quae fertur in aestate media quadraginta diebus et noctibus lucas habere continuas*), ir panašiai žiemos metu tokiu pat dienų ir naktų laikotarpiu aiškios šviesos nežino (*itemque brumali tempore eodem dierum noctiumque numero lucem claram nescire*). Šitaip, kaitaliodami džiaugsmą ir liūdesį, patiria kitiems nelygias naudą ir žalą (*Ita, alternato maerore cum gaudio, beneficio aliis damnoque impar est*).

Tad sunku ir įsivaizduoti aiškesnį Skandinavijos tuometinį apibūdinimą. Dar sunkiau būtų įrodyti, kad ties Aistmaremis Jordano aprašomaisiais laikais būdavusi poliarinė diena ir poliarinė naktis.

Pretorijaus minčių iškraipymai

Norėdama savo teiginius paremti, J. Statkutė imasi pavadinimo *Scandza/Scandia* etimologijos, remdamasi XVII a. istoriko Mato Pretorijaus darbais. Ji aiškina: „*Motiejus Pretorijus savo knygos „Orbis Gothicus“ skyriuje, pavadintame „De Naminis (=nominis) Scandiae derivatione“, šį žodį kildina iš lietuviško skandinu (rašo skandinnu ir į lotynų kalbą verčia submergere, t.y. į „skandinti“)*“. Tačiau įdomiausia yra tai, kad šią nuomonę Pretorijus pateikia ne kaip savo, o kaip kitų, kad galėtų ją paneigti. Mat keliomis eilutėmis toliau jis rašo: *Sed haec nominis derivatio a longe petita, nimiumque detorta videtur mihi* („Tačiau šis pavadinimo kildinimas man atrodo gan pritemptas ir per daug imantrus“) (*Orbis Gothicus* 1, I, 4, § II). Beje, Pretorijus rašo, kad *skandinnu* yra sarmatiškas žodis, plg. ten pat: *nomen a voce sarmatica*; jis nevartoja žodžio *lietuviškas* – jam lietuviai yra sarmatai, o gotai yra lenkai (!). Žodį *Scandza* Pretorijus kildina iš žodžio *skannidinnu*, kurio reikšmė, anot jo, yra *honoratum et amabilem facio* („ką nors padaryti garbingą ir malonų“), esą *Scandza* – *honoratorum et amabilium locus* („malonių ir garbingų žmonių vieta“) (*Orbis Gothicus*, ten pat). Ši vieta, jo nuomone, buvo Prūsijos kraičiai: *in nostris designandam censeo Maris Balthici oris* („manau, kad turi būti tapatinama su mūsų Baltijos jūros krantais“). Vėl tenka suabejoti J. Statkutės tyrimo metodologija.

Pretorijaus veikalas turi aiškų propagandinį tikslą: autorius siekė moksliškai patvirtinti, kad Prūsijos žemė priklauso Lenkijai, o ne Švedijos karalystei (su kuria ilgai kariauta), ir kad taip buvę visada. Kitoje knygoje *Mars Gothicus* jis rašo: *Prussia antiqua ac nativa gothorum sede* („Prūsija – sena ir gimtoji gotų buveinė“) (IV, 6). Ši sakinį J. Statkutė komentuoja taip: *Pretorijus papildo, jog visa ta apylinkė esanti gudų kilmės vieta /.../. Tenka vėl pabrėžti, kad Prūsija vakarinių baltų genčių buvo apgyventa nuo proistorės iki XIV amžiaus*. J. Statkutė iš šaltinių cituoja – ir ne visada tiksliai – tik tai, kas naudinga jos teorijoms parengti. Visiškai nutylima informacija, kad Pretorijus gotų kalbą laikė slavų kalba, plg. *Orbis Gothicus* 1, I, 4, § II: *Gothicam linguam, quam unam eandemque cum Slavonica sentio* („gotų kalba, kuri–jaučiu – yra viena ir ta pati slavų kalba“). Skirdamas savo veikalą Lenkijos karaliui Jonui III, Pretorius neturėjo tikslo ginti nei baltų genčių vardo, nei teisių.

Ir žemaičiai yra gotai?

Dar vienas akibrokštas yra J. Statkutės pateiktoji Žemaitijos vardo, tiksliau, jos lotynizuotos formos *Samogitia* etimologija. Šis vardas jos aiškinamas kaip „Žemoji Getija“. Savaime kyla klausimas, kurgi tada reikėtų ieškoti „Aukštosios Getijos“? Be to, čia pat žemaičiai sutapatinami su jotvingiais – ir vieni, ir kiti, anot autorės, esą gotai.

Žemaitijos lotynizuotą pavadinimą yra interpetavęs ne vienas autorius. Kai kurie jų pripažįsta, kad kitomis kalbomis užrašytos šio kraštavardžio formos įvairavo. Iš tiesų jos įvairavo ne tik skirtingų autorių darbuose ar dokumentuose, bet netgi tuose pačiuose tekstuose, plg. 1420 m. Vytauto laišką, rašytą Romos imperatoriui Sigismundui, kuriame Vytautas net etimologizuoja šį kraštavardį (paryškinta mūsų – A.B., S.L):

/.../ Sed quod terra Samaytarum est terra inferior ad terram Lythwanie, ideo Szomoyth vocatur, quod in lythwanico terra inferior interpretatur. Samoyte vero Lythwaniem appellat Aux tote, quod est terra superior respectu terre Samaytarum. Samagitte quoque homines se Lythwanos ab antiquis temporibus et nunquam Samaytas appellat, et propter talem ydemptitatem (sic) in titulo nostro nos de Samagicia non scribimus, quia totum unum est, terra una et homines uni.

EPISTOLA VITOLDI, MAGNI DUCIS LITHUANIAE, AD SIGISMUNDUM, IMPERATOREM ROMANORUM, 11 Martii 1420

(/.../ „Bet kadangi Žemaičių žemė yra žemiau negu Lietuvos žemė, todėl ir vadinama Žemaičiais, nes taip lietuviškai yra vadinama žemesnė žemė. O žemaičiai Lietuvą vadina Aukštaičiais, t.y. iš Žemaičių žemės žiūrint, aukštesnė žeme. Taip pat Žemaitijos žmonės nuo senų laikų save vadino lietuviais ir niekada žemaičiais, ir dėl tokio tapatumo (sic) savo rašte mes nerašome apie Žemaitiją, nes viskas yra viena, vienas kraštas ir tie patys žmonės“.)

Šiame laiške Žemaitija vadinama ir ne-lotynizuota forma – *Žemaičiai*, *Žemaičių žemė* (*Aukštaitija* irgi yra lotynizuotas kraštavardis šalia autentiško *Aukštaičiai*). Tekste prie-balsis į Žemaitijos kraštavardyje grafiškai perteikiamas dvejopai: raide *y* arba raide *g*. Skirtinga grafika jokių būdu nereiškia ir skirtingo tarimo – raide *g* prie-balsis *j* buvo žymimas ir pirmuosiuose lietuviškuose tekstuose, plg. Mažvydo „Katekizmo“ prakalbos 11-toje eilutėje žodį *prigimkiet* (‘prijimket’, t.y. ‘priimkite’; Mažvydo raštuose *j* žymėtas net septyneriopai, o rašmuo *g* ar *gh* vartotas dažniausiai prieš *i*). Kadangi lotynų kalboje nebūta garso *ž*, nebūta ir grafinių priemonių

tam garsui žymėti, lotyniškai rašant kitų kalbų žodžius. Vytauto laiške viena iš formų *Szomoyth* rodo raštininkų bandymą tiksliau perteikti autentišką tarimą su *ž*, todėl tikėti-na, kad ir lotyniški *Žemaitijos* užrašymai su pradžios *S-* žinančiųjų galėjo būti skaitomi kaip *Ž-*. Vadinasi, nusistovėjusį lotynišką Žemaitijos pavadinimą *Samogitia* reikia skaityti ne [samogitija], bet [žamoitija / žemaitija] ar [žamojitija / žemajitija]. Šaknies *a*, matyt, atsiradęs dėl kietojo *ž* tarimo – jei raštininkai buvo slavai, jie kitaip užrašyti ir negalėjo (kaimyninių slavų kalbose prie-bal-siai *š* ir *ž* visuomet kietai).

Kaip matom, bet kuriuo atveju žodyje *Samogitia* nesama jokios *Getijos* ar *Gotijos*.

Sine ira et studio

Mėgėjų ir romantikų darbus vienija dar vienas bendras bruožas – beatodairiška ir dažnai neargumentuota profesionalų kri-tika, o neretai ir samokslu prieš Lietuvą ir lietuvius paieškos. Neišvengė šios nuodė-mės ir J. Statkutė, lengva ranka apkaltinusi melagyste, apgavyste, faktų iškraipymu, senųjų dokumentų falsifikavimu tuos, kurie nesutinka su jos pačios požiūriu. Žinoma, ne be nuodėmės ir profesionalai. Tačiau oponentų menkinimas nėra mokslinė dis-kusija, juo labiau, kad ir pačiai kaltintojai būdinga tai, kuo ji yra apkaltinusi kitus, t.y. faktų kraipymas ir šaltinių dalies, priešta-raujančios hipotezei, nutylėjimas. Emocijos, pyktis ar apmaudas nėra tikrojo mokslo palydovai ir nepuošia nei mokslo veikalu, nei jų autorių.

Pabaigoje norėtusi pabrėžti, kad autorė savo tezes perša ne piktavališkai, t.y. visai neturėdama tikslo sąmoningai suklaidinti skaitytojų. Ji tiesiog tautiniu užsidegimu ir gera valia stengiasi kompensuoti savo filologinių igūdžių trūkumą, ydingą tyrimo metodologiją, taip pat ir lotynų kalbos mė-gėjišką išmanymą. Nors ir niekaip negalima sutikti su autorės pagrindine mintimi apie gotų kilmės vietą Aistmarių nerijoje, turime pripažinti, kad jos mėginimas aiškintis gotų ir gudų sąsajas su baltais ir reikalauti dau-giau dėmesio lietuvių istorijai bei kultūrai yra vertas pagarbos.

Alvydas Butkus yra humanitarinių mokslų daktaras, Vytauto Didžiojo universiteto Lietuvių kalbos katedros profesorius.

Stefano M. Lanza yra humanitarinių mokslų daktaras, Vytauto Didžiojo universiteto Užsienio kalbų centro lektorius.

Išsamų straipsnį šia tema žr. tarptautiniame moksliniame žurnale „Respectus Philologicus“ 2012 m. Nr. 21(26) balandžio 25 d. <http://filologija.vukhf.lt/>

Pabaiga

Palaimintasis Jurgis Matulaitis ir Lietuva

Kun. Kęstutis ŽEMAITIS, Marijampolė

Atkelta iš 14 p.

Vladimiro kalėjime, Rusijoje).

Konkordatas. Tautininkams 1926 metų pabaigoje atėjus į valdžią, pirmas svarbus bendras projektas su Katalikų Bažnyčia buvo konkordato pasirašymas tarp Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto. Konkordato projektą rengė pats arkivyskupas Jurgis Ma-tulaitis. Naujo dokumento apmatuose buvo numatyti reikalingi tokiam dokumentui straipsniai. Svarbiausia, kad konkordatas turėjo užtikrinti katalikų teises Lietuvos valstybėje. Jurgis Matulaitis derino bažny-tinės teisės reikalavimus ir civilinės teisės nuostatus. Tam reikėjo didelio mokslinio pasirengimo, ištempto darbo ir diplomatinių sugebėjimų. Svarbu buvo išsaugoti Bažny-čios teises ir neperžengti valstybės pozicijos. Be abejo, arkivyskupas turėjo išmanyti ir tokių dokumentų rengimo praktiką. Tačiau darbui vykstant liga pakirto palaimintojo

gyvenimą. 1927 metų sausio 27 dieną arki-vyskupas Jurgis Matulaitis mirė Kaune, taip ir neužbaigęs konkordato idėjos įgyvendini-mo. Vėliau ši projektą tęsė ministras pirmi-ninkas Augustinas Voldemaras (1883–1942). Konkordatas 1927 metų gruodžio 20 dieną jau buvo paskelbtas „Vyriausybės Žiniose“. Paskelbus konkordatą daugeliui žmonių Lietuvoje atrodė, kad valstybės ir Bažnyčios santykiai yra aiškiai apibrėžti ir garantuoti, todėl niekas jiems negali pakenkti, juo labiau kad neseniai į valdžią atėję tautinin-kai su prezidentu A. Smetona (1874–1944) atrodė daug palankesni Bažnyčiai nei prieš tai buvusi prezidento K. Griniaus kairiųjų komanda. Tačiau vėliau tautininkų valdžia tapo Bažnyčiai priešiška, varžė jos veiklą, ignoravo paties konkordato garantuotas teises ir laisves. Visgi konkordatas, nepai-sant, kad valdžia kai kuriuos jo punktus ir

ignoravo, Lietuvos katalikams buvo didelis laimėjimas. Šis laimėjimas būtų žymiai sun-kiau pasiektas (jeigu išvis būtų pasiektas) be palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio pasiaukojamo darbo. Konkordatas užbaigė tai, kas buvo pradėta kuriant Lietuvos baž-nytinę provinciją.

Įvertindamas palaimintojo Jurgio Ma-tulaičio nuveiktus darbus organizuojant Lietuvos bažnytinę provinciją, popiežius Benediktas XVI prieš penketą metų Kauno arkivyskupui Sigitui Tamkevičiui rašė: „Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui ir atsikūrus nepriklausomai Valstybei, 1926 m. balandžio 4 d. garbingo atminimo Popiežius Pijus XI apaštalinė Konstitucija *Lituanorum gente* vainikavo ilgametį lietuvių Vyskupų ir tikinčiųjų troškimą neišardomos vienybės su Romos Popiežiumi dvasioje turėti Lie-tuvos žemėje pilną bažnytinį sutvarkymą.

Šios džiugios sukakties proga neleistina užmiršti tų asmenybių, kurios prisidėjo prie šio Apvaizdos darbo įgyvendinimo, ir tų, kurios Dievo tautos labai pasiaukojamai darbavosi Viešpaties vynuogyne. Pirmiau-siai prisimename Palaimintąjį Arkivyskupą Jurgį Matulaitį, M.I.C., Apaštalinį Vizitatorių Lietuvoje...”

Manau, kad šie popiežiaus Benedikto XVI žodžiai turėtų būti įpareigojimu ir pa-drašinimu kiekvienam, kam brangi tautos ir Bažnyčios praeitis ir dar labiau brangi ši die-na, kiekvienam, kas nėra abejingas ateičiai. Tie asmenys, kurių dėka išsaugojome savo krikščioniškąjį tapatumą, tautinę savigarbą ir pagarbą kitataučiams, išmokome būti lygiai teisingi visiems, tie asmenys moko mus gyventi ir kurti rytdieną.

Šaltinis: Aušra Nr. 24 (601), Punkskas

„Senoji Kibininė“ siūlo:

- * Kibinų pristatymas į namus.
- * Edukacinė kibinų gaminių pamokėlė.
- * Parodomoji šimtalapio gaminių pamokėlė.
- * Specialus meniu grupėms.
- * Šventiniai ir pobuvių pasiūlymai.
- * Dienos verslo pietūs.
- * Garantuojame malonų ir atidų aptarnavimą.

„Senosios kibininės“ autobusiukus rasite šiais adresais:

1. Savanorių pr. 247 (Šalia „Maximos bazės“)
2. Savanorių pr. 16 (Šalia „Hyper RIMI“)
3. Žirmūnų g. 64, Vilnius (Šalia „Hyper RIMI“)
4. Žirmūnų g. 2, Vilnius (Šalia IKI)
5. Konstitucijos pr. 40, Vilnius (prie CUP, Šalia Baltojo tilto)
6. Ateities g. 91, Vilnius (MANDARINO patalpoje)
7. Viršuliškių g. 40, Vilnius (Šalia MADOS)
8. Uknėgės plentas 369, Vilnius (Šalia BIGO)
9. Priegliaus g. 1, Vilnius (Minsko pl. prekybos centras PUPA)
10. Jeruzalės g. 4, Vilnius (Šalia RIMI)
11. Vidūno g. 4, Vilnius, Pilaitė (Šalia RIMI).

Ačiū,
kad esate
kartu!

www.kibinas.lt

Vorutos

prenumeratorių dėmesiai

Lietuvos paštuose priimama laikraščio Voruta prenumerata 2012 metais.

Prenumeratos kaina (indeksas 0135)

1 mėn. – 3,31 Lt
3 mėn. – 9,93 Lt
6 mėn. – 19,86 Lt
12 mėn. – 39,72 Lt

Prenumeratos kaina pensininkams, neįgaliesiems, moksleiviams, studentams, mokytojams (indeksas 0136)

1 mėn. – 3,09 Lt
3 mėn. – 9,27 Lt
6 mėn. – 18,54 Lt
12 mėn. – 37,08 Lt

Prenumerata trumpesniai nei metų ar pusmečio laikotarpiui (pvz., ateinančiam mėnesiui) priimama iki einamojo mėnesio 22 dienos (jeigu nenurodyta kitaip).

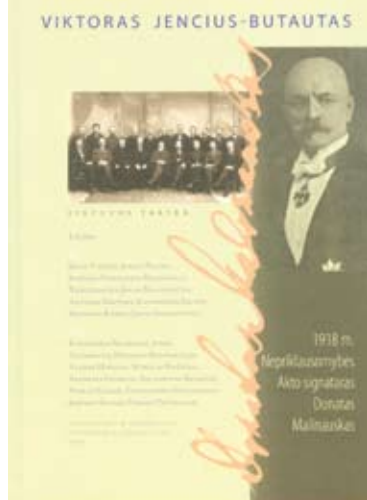
Gyventojų ir organizacijų užprenumeruotas laikraštis Voruta nurodytais adresais pristatomas šeštadieniais. Vorutą galima užsisakyti ir internetu bendrovės tinklalapyje www.post.lt.

VšĮ Vorutos fondas darbu Trakuose ieško kalbos redaktoriaus (-ės) laikraščio bei knygų leidybai. Reikalavimas – patirtis. CV siųsti redaktorius@voruta.lt

Voruta

parduodama

- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g. sankryža
- K26 Vilnius, Sodų g. 22
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K44 Vilnius, Lelevelio g. 2
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K466 Panevėžys, Savanorių a. 5
- K5 Vilnius, Sodų g. 22 – autobusų stotis
- K572 Vilnius, Sodų g. 22
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K558 Tilžės g. 109, Šiauliai

Vorutos fondas išleido Viktoro Jenciaus – Butauto knygą „1918 m. Nepriklausomybės Akto signataras Donatas Malinauskas“.

Knygą galima nusipirkti Vilniaus centriniame knygyne, „Humanitas“ knygyne, www.patogupirkti.lt bei **Vorutos** redakcijoje.

El. paštas:
buhalterija@voruta.lt

Valdovų rūmų atstatymas

Pristatyta atnaujinta Valdovų rūmų ekspozicija

Rūta ŠETIKAITĖ, Vilnius

Vieni ankstyviausių, esantys Lietuvoje, gobelenai, išausti XVI amžiuje

Gruodžio 7 dieną Taikomosios dailės muziejuje Vilniuje vyko atnaujintos parodos „Valdovų rūmų lobynas: Lietuvos ir Europos paveldo klodai“ pristatymo vakaras, kuris buvo skirtas paminėti 350-ąsias Vilniaus pilių išvadavimo metines.

Renginio pradžioje gausiai istorijos ir meno mylėtojų auditorijai buvo užduotas klausimas – kodėl pasirinktas būtent toks, gal net kiek nekuklus, pavadinimas? Atsakymas, regis, visai paprastas: Drezdeno karališkųjų rūmų direktorius profesorius Zingeris, apžiūrėjęs Valdovų rūmų ekspozicijas, pasakė: „Vilniaus širdyje glūdi auksas“! Reta šalis gali sau leisti vykdyti bemaž 20 metų trunkančius kasinėjimus 2 hektarų plote ir visuomenei atverti kone trečdalį milijono rastų ir restauruotų daiktų – istorijos liudininkų.

Archeologas, Vilniaus universiteto habilituotas mokslų daktaras Albinas Kuncevičius renginio metu mąstė: „Jeigu man kas nors lieptų įvardyti svarbiausius XX amžiaus archeologinius atradimus, į pirmąjį penketuką nė nemirktelėdamas iškelčiau būtent Valdovų rūmus.“ A. Kuncevičiaus nuomone, Valdovų rūmų kompleksas kardinaliai pakeitė mūsų supratimą apie Vilniaus miesto širdį. Anksčiau, krikščionims įsigalint Europoje, žmonių gyvenvietės buvo statydinamos iš pačių primityviausių medžiagų, todėl ir nesulaukė mūsų dienų. Retesniais atvejais buvo naudojamas medis, tačiau ir jam išlikti reikia ypač gerų sąlygų. Būtent dėl šių faktų visiškai jokios pastabos apie valdovų rūmus nėra argumentuotos! Valdovų rūmų tyrinėjimai prasidėjo po Antrojo pasaulinio karo,

ir kasinėjimas buvo vykdomas vien „savo malonumui“, moksliniais tikslais. Juk tam, kad darbas vyktų sklandžiai ir naudingai, turi būti sudarytos visos be išimties sąlygos jam atlikti: pradedant puikia mokslininkų, išmanančių savo darbą kaip penkis pirštus komanda, ir baigiant ataskaitų rašymu. Rimtieji tyrinėjimo darbai prasidėjo 1987 metais, ir didelę padėką turėtume išreikšti Taikomosios dailės muziejui.

Valdovų rūmų kasinėjimo metu dienos šviesa išvydo apie 300 000 radinių. Be abejonės, vargu ar tokia gausybė galėtų gėrėtis istorijos mėgėjai, jei ne restauravimo centras, isikūręs rūmų muziejuje. Ar kada nors susimąstėte, kiek laiko ir kruopštaus darbo reikalauja XIII amžiaus medienos, senų rūbų, batų prikėlimas naujam gyvenimui? Stiklo restauravimas – išvis retenybė, tačiau muziejaus restauratoriai juo užsiima. Anot Dailės muziejaus restauratorės Jūratės Senvaitienės, restauruoti daiktus – tai ne tik juos parodyti viešai, bet ir išgauti iš jų informaciją, sužinoti jų istoriją bei tinkamai ją interpretuoti... Restauratorė tiki, jog vieną dieną visi radiniai taps Valdovų rūmų dalimi.

Renginyje aptarta ne tik papildyta ekspozicija, tačiau pristatytas ir naujai išleistas restauratorių katalogas „Tarp kasdienybės ir prabangos. Restauruoti Lietuvos didžiųjų kunigaikščių rūmų archeologiniai radiniai“.

Vytauto Abraumsko nuotr.

Prisidėkite prie Vorutos leidybos

Voruta jau skaičiuoja trečiąjį savo leidybos ir veiklos dešimtmetį. Tai vienintelis šalies istorijos laikraštis, skirtas ugdyti lietuvių istorinę atmintį ir tautinę savimone, populiarinti Lietuvos istoriją.

Jūsų, mieli skaitytojai, parama padeda laikraščiu pateikti naujų žinių apie svarbiausius Lietuvos istorijos įvykius ir jų įvairias interpretacijas bei vertinimus.

Norėdami ir toliau dirbti Jūsų labui ir ugdyti Lietuvos istorinę atmintį ir tautinę savimone, prašome paremti Vorutą ir finansiskai.

Paramos būdai:

1. Jūsų aukos.
2. Parama, vadovaujantis LR Paramos ir labdaros įstatymu, skiriant 2 proc. iš valstybei sumokėto gyventojų pajamų mokesčio.
3. Jūsų užsakoma prenumerata.
4. Jūsų mokami skelbimai, sveikinimai, užuojautos bei reklama ne tik Vorutos laikraštyje, bet ir interneto svetainėje www.voruta.lt

Informacija apie paramos gavėją

VšĮ „Vorutos“ fondas
Įmonės kodas 181392738
Adresas: Naujoji g. 16, Trakai LT-21111
El.paštas: vorutosfondas@voruta.lt arba voruta@voruta.lt
Tel. 8 528 512 66, 8 605 11117
Atsiskaitomosios sąskaitos numeris LT654010042700021469
Mokėjimo paskirtyje nurodykite, kad tai PARA-MA
Dėkojame už bendradarbiavimą.

Dėmesio

Galite įsigyti 2011 m. įrištą Vorutos laikraščio metinį komplektą. Kreiptis tel. 8 528 51266; mob. 8 603 11117. [El. p. buhalterija@voruta.lt](mailto:El.p.buhalterija@voruta.lt)

Kitas „Vorutos“ numeris išeis 2012 m. sausio 21 d.

Voruta® Visos prekių ženklo teisės saugomos 	Prenumeratos indeksai 0135, 0136 © Voruta 2012. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VšĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikrašto straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda.	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, Romualdas Ozolas, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, Algirdas Zemaitaitis, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2012. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt ketvirtieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvičienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą savaitę (šeštadieniais). Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8528) 51266 „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel.: 860519302 Spausdino Media Regionale Sp. z.o.o. (RAB) (Lenkija). Tiražas 1500 egz.	Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 12 66. El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt. Interneto svetainės: www.voruta.lt, www.mazoji-lietuva.lt Redakcija: Evelina Kislych (ats. redaktorė, el. paštas: vorutosfondas@voruta.lt tel. 860311117) Birutė Zemaitaitytė (Mazoji Lietuva), Jolanta Vasiliauskaitė (dizainerė, el. paštas leidykla@voruta.lt), Stanislava Žuravskė (buhalterė, tel. 860311117, tel. faks.: (8 528) 51266, buhalterija@voruta.lt), Dana Zacharevičienė, Aušra Virvičienė (publicistka), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Česnulis (bažnyčios istorija), Antanas Lesys (istorija), Martynas Buivys (internetas), Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius).
---	--	--	--